

ISSN 2786-5002 (online)
ISSN 2786-4995 (print)

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені В. Н. КАРАЗІНА

ФІНАНСОВО-КРЕДИТНІ СИСТЕМИ: ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

Випуск 1(1)2021

Заснований 2021р.

Харків – 2021

Збірник наукових праць «Фінансово-кредитні системи: перспективи розвитку» публікує наукові статті, які містять оригінальні результати розв'язання питань економіки, обліку, фінансів та банківської справи, управління та інформаційних технологій зазначених напрямків. Журнал виходить 4 рази на рік.

ISSN 2786-5002 (online)

ISSN 2786-4995 (print)

Головний редактор:

Самородов Борис, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, Україна

Заступник головного редактора:

Азаренкова Галина, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, Україна

Відповідальний редактор:

Мірошник Олексій, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, Україна

Технічний редактор:

Нечепуренко Олексій, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, Україна

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Адамонене Рута, Університет Миколаса Ромеріса, Литва

Аміт Кумар Гоель, Інтегральний університет, Індія

Балезентіс Томас, Литовський центр соціальних наук, Литва

Васильєва Тетяна, Університет прикладних наук RISEBA, Латвія

Волощенко-Холда Лада, Варшавська школа економіки, Польща

Гороховатський Володимир, Харківський національний університет радіоелектроніки, Україна

Грінько Алла, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, Україна

Житар Максим, Університет Державної фіскальної служби України, Україна

Карас Міхал, Технологічний університет у Брно, Чехія

Кендюхов Олександр, Запорізький національний університет, Україна

Кузьменко Ольга, Сумський державний університет, Україна

Нікітін Андрій, Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана, Україна

Ніценко Віталій, Фонд SCIRE, Польща

Ніведіта Мандал, Університет Адамас, Індія

Сергієнко Олена, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», Україна

Сіманавічіене Жанета, Університет Миколаса Ромеріса, Литва

Теллі Ямото Гонка, Університет Малтепе, Туреччина

Ткаченко Наталія, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Україна

Хайдук Людовит, Пан'європейський університет, Словачка Республіка

Хусам-Алдіні Нізар Аль-Малкаві, Британський університет в Дубаї, Об'єднані Арабські Емірати

Шкодіна Ірина, Харківський національний університет імені В.Н.Каразіна, Україна

Шебеко Константин, Поліський державний університет, Білорусь

Яременко Олег, Державна установа «Інститут економіки та прогнозування НАН України», Україна

Затверджено до друку рішенням Вченої ради Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна (протокол № 7 від 29.06.2021)

Усі права захищені. Передрук і переклади дозволяються лише зі згоди автора та редакції.

Редакція не завжди поділяє думку автора й не відповідає за фактичні помилки, яких він припустився.

Адреса редакції:

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
майдан Свободи 6, кімн. 609а, м. Харків, 61022, Україна.

Тел.: +38 057 725-58-40; +38 057 705-11-71

Сайт: <https://periodicals.karazin.ua/fcs>

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації
КВ №24781-14720P від 31.03.2021

© Харківський національний університет
імені В. Н. Каразіна, 2021

ISSN 2786-5002 (online)
ISSN 2786-4995 (print)

MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE
V. N. KARAZIN KHARKIV NATIONAL UNIVERSITY

FINANCIAL AND CREDIT SYSTEMS: PROSPECTS FOR DEVELOPMENT

COLLECTION OF SCIENTIFIC WORKS

Issue 1(1)2021

Founded in 2021

Kharkiv – 2021

Collection of scientific works “Financial and credit systems: prospects for development” publishes scientific articles that contain original results of solving problems of economics, accounting, finance and banking, management and information technology in these areas. The magazine is published 4 times a year.

ISSN 2786-5002 (online)

ISSN 2786-4995 (print)

Chief Editor:

Samorodov Borys, V. N. Karazin Kharkiv National University, Ukraine

Deputy chief Editor:

Azarenkova Galyna, V. N. Karazin Kharkiv National University, Ukraine

Managing Editor:

Miroshnyk Oleksii, V. N. Karazin Kharkiv National University, Ukraine

Technical Editor:

Nechepurenko Oleksii, V. N. Karazin Kharkiv National University, Ukraine

EDITORIAL BOARD:

Adamonienė Rūta, Mykolas Romeris University, Lithuania

Amit Kumar Goel, Integral University, India

Balezentis Tomas, Lithuanian Centre for Social Sciences, Lithuania

Gorockovatskyi Volodymyr, Kharkiv National University of Radio Electronics, Ukraine

Grinko Alla, V. N. Karazin Kharkiv National University, Ukraine

Hajduk Ludovit, Pan-European University, Slovak Republic

Husam-Aldin Nizar Al-Malkawi, The British University in Dubai, United Arab Emirates

Karas Michal, Brno University of Technology, Czech Republic

Kendiukhov Oleksandr, Zaporizhzhia National University, Ukraine

Kuzmenko Olha, Sumy State University, Ukraine

Nikitin Andrii, Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman, Ukraine

Nitsenko Vitalii, SCIRE Foundation, Poland

Nivedita Mandal, Adamas University, India

Sergienko Olena, National Technical University «Kharkiv polytechnic institute», Ukraine

Shebeko Kostjantyn, Polesky State University, Belarus

Shkodina Iryna, V. N. Karazin Kharkiv National University, Ukraine

Simanaviciene Zaneta, Mykolas Romeris University, Lithuania

Telli Yamamoto Gonca, Maltepe University, Turkey

Tkachenko Natalia, Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine

Vasiljeva Tatjana, RISEBA University of Applied Sciences, Latvia

Voloshchenko-Holda Lada, Warsaw School of Economics, Poland

Zhytar Maksym, University of the State Fiscal Service of Ukraine, Ukraine

Yaremenko Oleg, State Organization «Institute of Economics and Forecasting of the National Academy of Sciences of Ukraine», Ukraine

Approved for publication by the decision of the Academic Council
of V.N. Karazin Kharkiv National University (protocol № 7 dated 29.06.2021)

All rights reserved. Reprints and translations are permitted only with the consent
of the author and the Editorial team.

The Editorial team do not always share the author's opinion
and are not responsible for the factual mistakes he made.

Editorial address:

V.N. Karazin Kharkiv National University

Mailing address: Svobody sq., 6, room 609a, 61022, Kharkiv, Ukraine.

Phone: +38 057 725-58-40; +38 057 705-11-71

Web: <https://periodicals.karazin.ua/fcs>

Certificate of state registration of the print media

KB №24781-14720P від 31.03.2021

© V.N. Karazin Kharkiv National University, 2021

Зміст

Банки сучасного та майбутнього

Коваленко Вікторія, Кочорба Валерія, Коваль Неля
Дослідження сучасного стану кредитного портфеля банків України
та ефективність його управління7

Фінанси, облік, аудит та оподаткування

Мірошник Олексій, Шубіна Світлана, Кравченко Богдан
Оцінка та шляхи підвищення фінансової стійкості підприємства 17

Економіко-математичні методи та моделі фінансового розвитку

Охрименко Ірина, Пийвода Карина
Проблеми та перспективи розвитку операцій банків з цінними паперами в Україні..... 23

Сучасні макроекономічні тренди та тенденції

Редзюк Євгеній
Функціонування фінансових інститутів та інструментів у нестабільній глобальній економіці..... 35

Самородов Борис, Житар Максим
Концептуальні засади формування світової фінансової архітектури 47

Управління фінансово-кредитними системами та соціально-гуманітарна компонента їх розвитку

Ізюмцева Наталія, Прашант Чаудхарі, Горбунова Юлія
Інновації в управлінні - запорука стійкого бізнесу 55

Ткаченко Наталія, Морозова Надія, Денчик Ірина
Бізнес-освіта в Україні в умовах глобалізації 62

Contents

Banks of the present and the future

Kovalenko Victoria, Kochorba Valeri, Koval Nelya

Study of the current state of the credit portfolio

of Ukrainian banks and the efficiency of its management7

Finance, accounting, audit and taxation

Miroshnik Oleksii, Shybina Svitlana, Kravchenko Bogdan

Assessment and ways to increase the financial strength of the enterprise..... 17

Economic and mathematical methods and models of financial development

Okhrymenko Iryna, Pyivoda Karyna

Problems and prospects for developing operations of banks with securities in Ukraine 23

Modern macroeconomic trends and tendencies

Redziuk Yevhenii

Functioning of financial institutions and instruments in an unstable global economy 35

Samorodov Borys, Zhytar Maksym

Conceptual principles of formation of world financial architecture 47

Management of financial and credit systems and the socio-humanitarian component of their development

Iziumtseva Nataliia, Prashant Chaudhari, Gorbunova Julia

Innovation in management - the guarantee of sustainable business 55

Tkachenko Nataliia, Morozova Nadiia, Denchyk Iry

Business education in Ukraine in the conditions of globalization 62

Банки сучасного та майбутнього Banks of the present and the future

DOI: [10.26565/2786-4995-2021-1-01](https://doi.org/10.26565/2786-4995-2021-1-01)

УДК 336.71

Вікторія Коваленко

доктор економічних наук, професор,
професор кафедри банківської справи,
Одеський національний економічний університет,
вул. Преображенська, 8, Одеса, 65082, Україна,
e-mail: kovalenko-6868@ukr.net; ORCID ID: 0000-0003-2783-186X

Валерія Кочорба

к.е.н., доцент,
Навчально-науковий інститут «Каразінський банківський інститут»
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна,
майдан Свободи, 4, Харків, 61022, Україна,
e-mail: kochorba33@gmail.com; ORCID ID: 0000-0002-5509-680X

Неля Коваль

студентка другого (магістерського) рівня вищої освіти
Навчально-науковий інститут «Каразінський банківський інститут»
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна,
майдан Свободи, 4, Харків, 61022, Україна,
e-mail: nkoval2907@ukr.net; ORCID ID: 0000-0002-2439-2024

ДОСЛІДЖЕННЯ СУЧАСНОГО СТАНУ КРЕДИТНОГО ПОРТФЕЛЯ БАНКІВ УКРАЇНИ ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ ЙОГО УПРАВЛІННЯ

Анотація. В умовах загострення конкуренції банки, очікуючи прибуток, можуть розміщувати свої активи у високоризикові інструменти, що може призвести до втрати ліквідності та платоспроможності. Зростає відповідальність керівництва банку за стратегічні цілі фінансового розвитку банку. За цих обставин підвищується роль теоретичних та практичних аспектів формування фінансової стратегії банку. Але слід пам'ятати, що основою фінансової стабільності та стратегічного розвитку є формування ефективної кредитної політики, яку може забезпечити чітко вироблена стратегія.

Стратегія виступає інструментом реалізації стратегічного управління банку, що являє собою діяльність, пов'язану з визначенням цілей і задач організації та забезпеченням взаємовідносин між організацією і зовнішнім оточенням та, в свою чергу, відповідає її внутрішнім можливостям і дозволяє залишатися сприйнятливою до зовнішніх вимог.

У роботі було досліджено значення сутності кредитного портфеля, зокрема уточнено поняття "кредитний портфель банку" та його роль. Також висвітлені функції кредитного портфеля комерційного банку, з яких випливають основні цілі його формування. Визначено особливості понять «розміру» та «структури» кредитного портфеля.

В статті проаналізовано динаміку обсягів кредитного портфеля банків та їх кількість станом на 1 січня 2018-2021 р.р., окреслено фактори, що мають безпосередній вплив. Окрім цього, у роботі досліджено кредитний портфель одного з найкрупніших системних банків України - АТ «КБ «ПриватБанк» та надано оцінку його структурі та якості.

Для вдосконалення заходів щодо попередження виникнення кредитного ризику, банку слід враховувати вартість кредитних ресурсів в управлінні кредитним ризиком. Це дозволить визначити часовий інтервал та доцільність коригування відсотків за наданими кредитами, що вирішально для вдосконалення інструментарію аналізу в процесі управління кредитним ризиком.

У висновках представлені рекомендації для банківського сектору України задля подальшого покращення кредитування та поліпшення стану кредитного портфеля банків України.

Ключові слова: динаміка кредитного портфеля, кредитний портфель, розмір кредитного портфеля, структура кредитного портфеля, якість кредитного портфеля.

Формули: 0; рис.: 7; табл.: 0; бібл.: 10

Вступ. Для банківського сектору завжди важливо зберігати оптимальну структуру кредитного портфеля, адже від його якості значною мірою залежить і його стабільність, репутація, фінансовий успіх. Економіка України сьогодні перебуває в умовах фінансово-економічної нестабільності, що і призвело до значних потрясінь у всій банківській системі та майже звело до мінімуму банківське кредитування. Саме тому формування банківськими установами збалансованого кредитного портфеля набуло ще більш актуального значення.

Аналіз останніх досліджень та постановка завдань. Вагомий внесок у дослідження теоретико-методологічних основ формування, управління та моніторингу кредитного портфеля внесли такі вітчизняні та зарубіжні вчені, як: А. Арбузов, Ю.Бугель, А. Герасимович, Г.Карагодова, О. Мороз, В. Савлук, І. Ткаченко, Д. Рікардо, А. Сміт, І. Фішер, М. Фрідман, та інші. Проте, варто відмітити, що питання аналізу кредитного портфеля комерційного банку та вдосконалення саме процесу щодо його управління в сучасних реаліях залишаються дискусійними та недостатньо опрацьованими.

Метою статті є дослідження та аналіз кредитного портфеля вітчизняних банків України, зокрема на прикладі діяльності АТ КБ «ПриватБанк», а також представлення пропозицій щодо підвищення його якості, ефективності формування, чим і обумовлюється якісна кредитна діяльність банку.

Результати дослідження. Стратегія виступає інструментом реалізації стратегічного управління компанії, яке представляє собою діяльність, пов'язану з визначенням цілей і задач організації та забезпеченням взаємовідносин між організацією і зовнішнім оточенням, що, в свою чергу, відповідає її внутрішнім можливостям і дозволяє залишатися сприйнятливою до зовнішніх вимог

Сутнісне розуміння стратегії дозволяє говорити про існування трьох основних підходів:

- трактування стратегії як програми, плану, послідовності дій, які дозволяють досягти певних цілей організації, забезпечення її стійкості, прибутковості та ринкового успіху в цілому;
- сукупність стратегій, елементів, правил та напрямів діяльності організації, які дозволяють раціонально використати її конкурентні переваги, визначити основні напрями реалізації концепції та, у кінцевому результаті, досягти поставлених цілей діяльності;
- спосіб реалізації власних інтересів організації у просторі [1].

Стратегія банку визначає вектор його позитивного розвитку з метою задоволення економічних потреб суспільства, на підставі подолання інформаційної асиметрії ринку з урахуванням регулятивних норм і правил НБУ та рухомих сил конкурентного середовища. Тому формування виваженої кредитної політики є важливою складовою стратегічного розвитку банку, адже вона здатна підвищити якість кредитів, і, звісно, фінансовий стан банку.

Кредитна діяльність банку виступає одним з важливих джерел залучення коштів у економіку країни і підтримку її раціонального функціонування. Банки за рахунок кредитної діяльності підвищують активність державного та підприємницького секторів економіки, домогосподарств.

Проте сьогодні процес банківського кредитування потребує вдосконалення. Це стосується й формування кредитного портфеля, який займає вагоме місце у пріоритетах діяльності комерційних банків, оскільки дозволяє більш чітко розробляти їхню стратегію і тактику, а також визначати можливості з кредитування клієнтів і розвитку ділової активності. Ефективний та якісний кредитний портфель сприяє максимізації дохідності як окремого банку, так і загального результату діяльності банківської системи України.

Згідно з поданням Національного банку України, кредитний портфель – це сукупність усіх банківських позик, що структуровані за певними параметрами відповідно до завдань визначеної банком кредитної політики [1].

Сутність кредитного портфеля розглядається також через його функції, до яких відносять:

- розподільну та перерозподільну;
- заміщення грошей кредитними операціями;
- об'єднання кредитів;
- мінімізації кредитного ризику;
- розширення та диверсифікації дохідної бази банку [1].

Проте деякі з них, на думку науковців, є похідними від загальновідомих функцій кредиту, а деякі є особливими з огляду на специфіку кредитного портфеля [2]. З функцій кредитного портфеля впливають основні цілі його формування, що представлені на рис. 1.

Залежно від цілі банк формує кредитний портфель певного типу, який в загальному вигляді є характеристикою портфеля, що показує співвідношення прибутку та ризику.

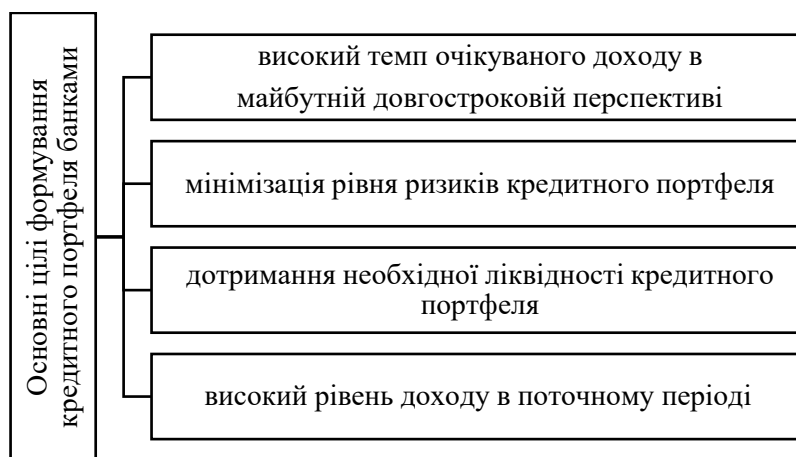

Рис. 1. Основні цілі формування кредитного портфеля банками [3]

Аналіз кредитного портфеля вимагає вивчення його структури з точки зору груп ризику, безпеки, структури власності позичальників тощо. У сучасних умовах оцінка якості кредитного портфеля комерційного банку залежить від належної оцінки ризику, який банк свідомо бере на себе при здійсненні різних операцій. Для банківського сектору важливо не уникати ризику в цілому, а передбачити та мінімізувати, тобто застосовувати різні методи управління ризиками.

Окрім цього, кредитний портфель характеризується розміром та структурою. «Розмір кредитного портфеля» розглядається відносно всіх активно-пасивних операцій банку, а також відносно розміру кредитних портфелів інших банків і оцінюється за балансовою вартістю всіх кредитів банку, у тому числі прострочених, пролонгованих, сумнівних.

Натомість, «структура кредитного портфеля» – це співвідношення конкретних видів кредитних операцій в кредитному портфелі банку [4].

Проаналізуємо динаміку обсягів кредитного портфеля та кількість банків України на 1 січня у період з 2018 по 2021 рр., що представлені на рис. 2.

З наведених даних можна зробити висновок, що у 2018-2019 рр. кредитний портфель банків України поступово збільшувався, не дивлячись на те, що кількість банків при цьому зменшувалася. Проте у 2020 р. відбулось зменшення кредитного портфелю банківського сектору України, яке перейшло і на 2021 р.

З наведених даних можна зробити висновок, що у 2018-2019 рр. кредитний портфель банків України поступово збільшувався, не дивлячись на те, що кількість банків при цьому зменшувалася. Проте у 2020 р. відбулось зменшення кредитного портфелю банківського сектору України, яке перейшло і на 2021 р.

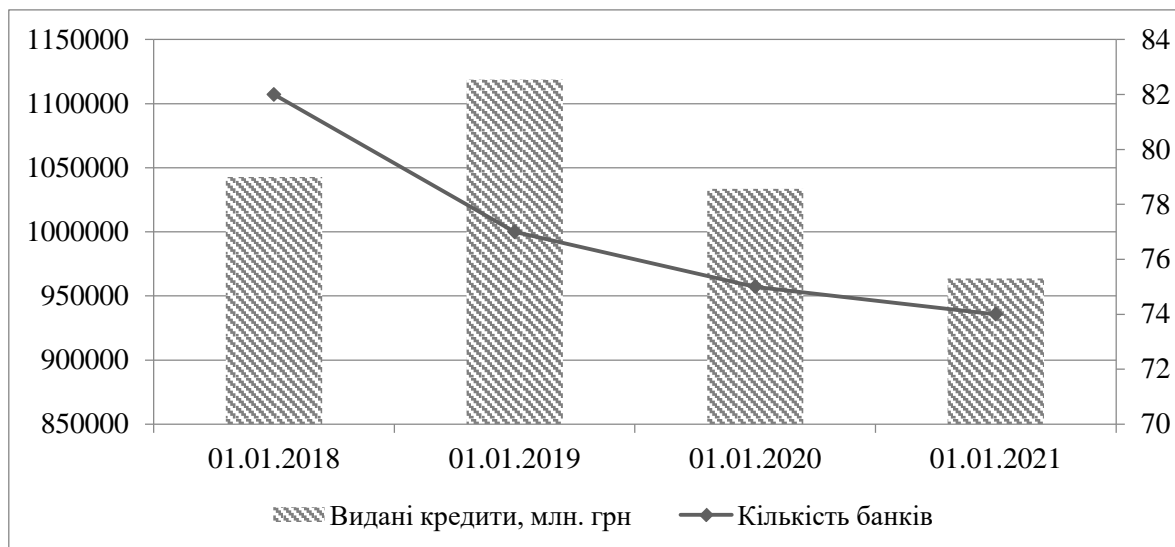

Рис.2. Динаміка обсягів кредитного портфеля банків та їх кількість станом на 1 січня [5].

Станом на 1.01.2021 банками було видано 963664 млн. грн кредитів, що на 69875 млн. грн менше ніж 1.01.2020 р. (кількість банків 1.01.2021 на 2 менше ніж 1.01.2020). Така ситуація стала наслідком погашення кредитів державних монополій та дочірніх компаній міжнародних груп. Також на зменшення кредитного портфелю вплинула ситуація зі світовою пандемією COVID-19, яка призупиняла активність економічних суб'єктів. У загальному огляді це дозволяє зробити висновок про підвищення потужності та стабільності українських банків, які примножують свої активи та працюють відповідно до чинного законодавства. Розглянемо частку кредитного портфеля банків України в їх активах, що наведено на рис.3.

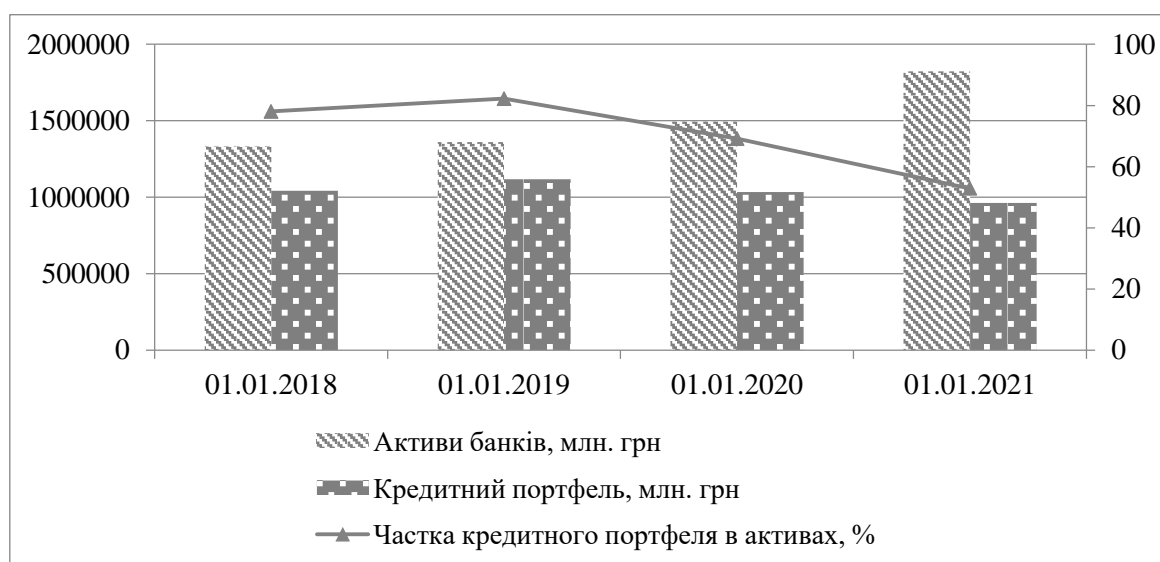

Рис. 3. Частка кредитного портфеля банків України в активах у динаміці [5].

Як ми можемо спостерігати, надання кредитів є найпоширенішою операцією банків. Кредитні операції охоплюють більше 60 % усіх загальних активів банку. Достатньо велике значення цього показника може вказувати на те, що банки занадто перевантажені позиками. Існує думка, що значення цього показника понад 65% є завищеним. Проте ліквідні банки мають нижчий рівень цього коефіцієнта, але більшу частку ресурсів у короткострокових

коштах грошового ринку та в інвестиційних цінних паперах, які, у свою чергу, можуть легко конвертуватися в грошові кошти та потім видаватися у формі позик [6].

Аналізуючи частку кредитного портфеля в активах банків можна побачити, що в 2018-2019 рр. дане значення сягало 78% і 82% відповідно, що говорить про переважаність банківської діяльності кредитними операціями. У 2020 р. даний показник набув значення 69%, на початок 2021 р. сягнув рівня 52%, але такі зміни відбулися внаслідок пандемії, яка вплинула на економічну ситуації усіх країн, які з нею зіткнулися, коли банки не могли в повному обсязі проводити кредитні операції.

За даними Національного банку України, якість кредитного портфеля українських банків продовжує покращуватись. Аналізуючи непрацюючі кредити (NPL) на початок 2021 р., можна констатувати, що їх частка в Україні становила 41%. Але така ситуація була не завжди. Починаючи з 2018 р. частка непрацюючих кредитів поступово скорочується. Масштабну роботу провели державні банки в 2020 р.: за рік вони списали 30,6 млрд у гривні та 3,1 млрд у долларовому еквіваленті. Це дозволило їм знизити частку непрацюючих кредитів з 63,5% до 57,4%. У результаті загальна частка NPL в банківському секторі знизилась за 2020 р. на 7,4 в.п.

До нових заходів, що здійснює Національний банк з метою стабілізації ситуації, що спричинило поширення COVID-19, відносяться зміни в нормативно-правових актах, а саме Постанові НБУ № 97 «Про затвердження Положення про організацію процесу управління проблемними активами в банках України». Сюди належить і відтермінування подання банками річної фінансової звітності, а також перенесення оцінки бізнес-моделей банків. Окрім цього, Правління Нацбанку загострили увагу на ситуації з обслуговуванням позичальниками кредитів. Позиція НБУ у цьому питанні така: до всіх кредитів, що станом на вечір 7 березня 2020 р. були працюючими та обслуговувалися, можна застосовувати пільговий режим обслуговування на період карантинних заходів, і це не матиме негативного впливу на капітал банку.

Варто зауважити, що якість загального кредитного портфеля підвищилась майже в усіх групах банків. Найвідчутніше – у приватних та іноземних фінансових установах (за виключенням банків з російським капіталом) до 20,2%.

Проте, як вважають аналітики, банки можуть зіткнутися з погіршенням якості кредитного портфеля, особливо в сегменті кредитів фізичних осіб, який останнім часом активно зростає. Найвірогідніше, погіршиться платіжна дисципліна і в клієнтів з МСБ, які зазнали основного удару від карантину [6].

Як зазначає головний регулятор банківської діяльності України, основним викликом для прибуткової діяльності банків надалі будуть втрати від погіршення якості кредитного портфеля, що призведе до зростання відрахування в резерви у наступні два квартали. Водночас, процентні та комісійні доходи надалі зростатимуть, тому до кінця року сектор залишиться прибутковим [6].

Так як метою статті є дослідження і аналіз кредитного портфеля вітчизняних банків, проаналізуємо кредитний портфель найсистемнішого банку України - АТ «КБ «ПриватБанк» за поданий період (рис. 4). В ході реструктуризації Банк змінив валюту кредитів на гривню, знизив процентні ставки, збільшив тим самим термін погашення кредитів до 2024 і 2025 років.

Для визначення якості кредитного портфеля використаємо показник кредитної активності, який показує частку кредитних вкладень у загальних активах банку. Проте, спочатку проаналізуємо частку кредитного портфеля АТ КБ «Приватбанк» в кредитному портфелі банківського сектору на 1 січня у період з 2018 по 2021 рр., що представлено на рис. 4.

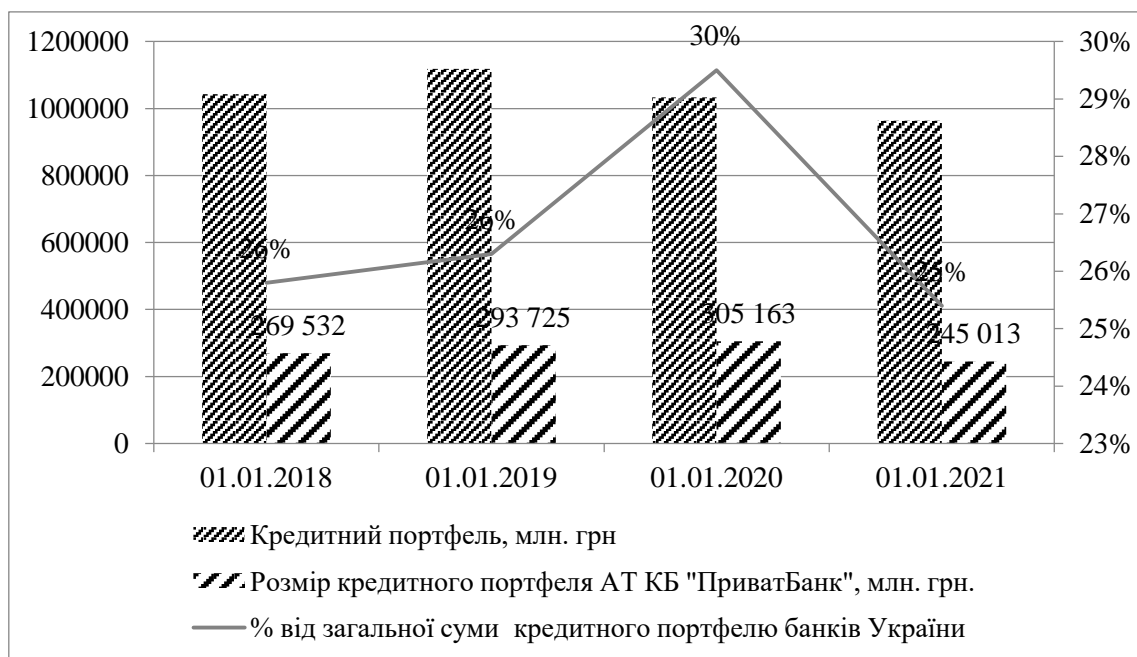

Рис.4. Динаміка кредитного портфеля АТ «КБ «ПриватБанк» на 1 січня [6].

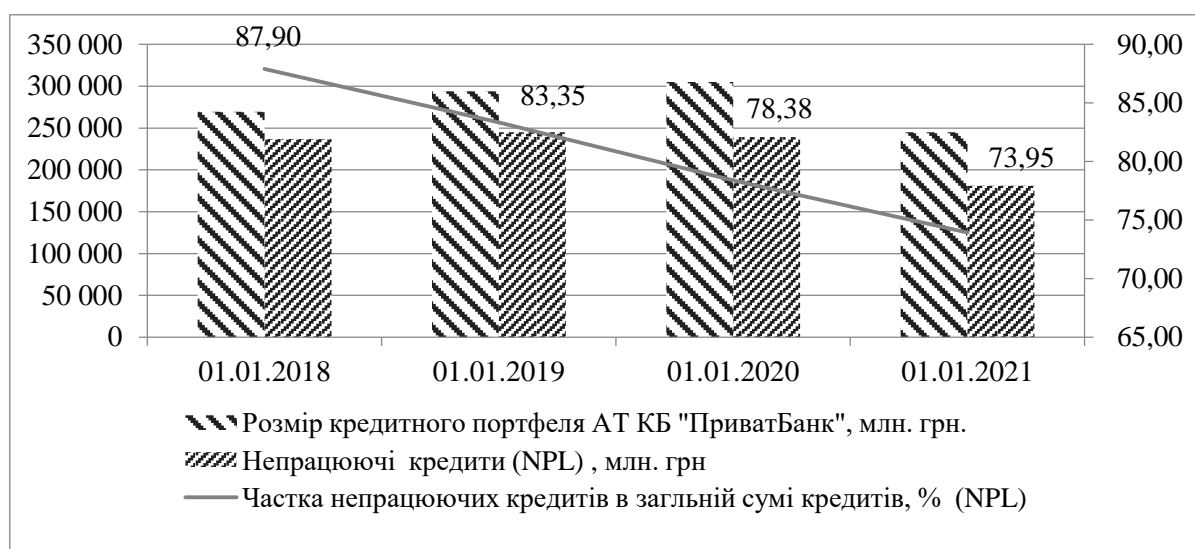

Рис. 5. Обсяг непрацюючих кредитів (NPL) в загальній сумі кредитів АТ КБ «Приватбанк» на 1 січня в динаміці [6].

З метою зниження ризикованості кредитної діяльності АТ КБ «ПриватБанк» використовує різні варіанти повернення боргів, наразі обмежено кредитування корпоративних клієнтів, валютне кредитування, кредитування великих кредитів, підвищено вимоги до забезпечення кредиту та вжито ряд інших заходів відповідно до чинного законодавства. З огляду на це, пропонується оптимізувати структуру кредитного портфеля банку з метою зниження кредитного ризику та одночасної максимізації прибутку банку від кредитних операцій, що позитивно відіб'ється на показниках ефективності банку.

Розробка заходів з оптимізації рівня кредитного ризику – один із напрямів удосконалення кредитного процесу зокрема та загальної системи управління фінансовими потоками банку в цілому, а не лише банківськими ризиками. Одним із напрямів аналізу процесу управління кредитним ризиком є розгляд вартості кредитних ресурсів. Вартість кредитних ресурсів можна розглядати як інтегральний показник імовірності виникнення кредитного ризику.

Вартість кредитних ресурсів кореспондується з умовами зниження кредитного ризику, наприклад, за рахунок використання різних методів його хеджування. Аналіз вартісних аспектів залучених ресурсів і наданих кредитів також дозволяє дослідити тенденції впливу між кредитними і депозитними ставками, обсягами їх залучення, встановити прийнятні умови для розширення клієнтської бази як з урахуванням залучення ресурсів, так і їх ефективного розміщення. Кредитний ризик – один з основних чинників, що впливає на величину відсоткової ставки за користування кредитом.

Перш ніж зосередити увагу на конкретних рекомендаціях щодо врахування вартості кредитних ресурсів через імовірність виникнення та розвитку кредитного ризику в банку, наведемо статистичне підтвердження їх ґрунтовності на прикладі зміни відсотків за кредитами для фізичних осіб та обсягів наданих кредитів АТ КБ «ПриватБанк» за період 2018-2020 рр. (рис. 6.).

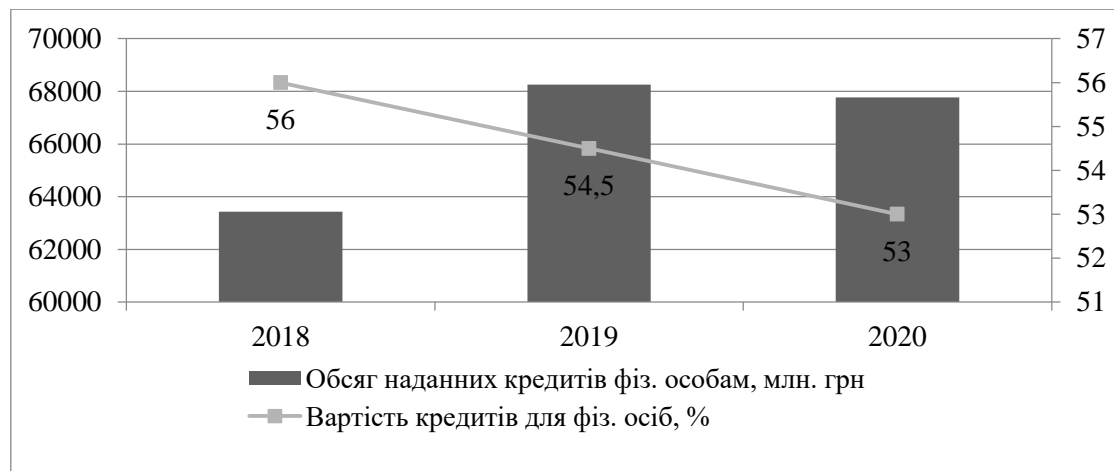

Рис. 6. Зміни відсотків за кредитами для фізичних осіб та обсяги наданих кредитів АТ КБ «ПриватБанк» за період 2018-2020 рр. [6].

Як бачимо, при зниженні вартості кредитних ресурсів у 2019 році попит на них зростає, за таких умов зростає імовірність виникнення кредитного ризику. У 2020 р. НБУ знизив облікову ставку до рекордно низького рівня – 6% (станом на 16.04.2021 року її значення набуло показника – 7,5%), «здешевлення» кредитів мало б призвести до зростання їх обсягів, але поширення пандемії коронавірусу (COVID-19), яке почалося у 2020 році, призвело до сповільнення економічної та соціальної активності. Банки у свою чергу для зниження імовірності настання кредитних ризиків в умовах невизначеності стримували обсяги надання кредитів.

Таким чином, управління кредитним ризиком відносно ціни кредитних ресурсів можна розглядати як адаптаційне. Це ґрунтується на тому, що адаптаційне управління передбачає можливість зміни управління залежно від впливу на кінцевий результат на підставі врахування наслідків такої зміни.

Про застосування та впровадження підходу до управління кредитним ризиком на основі кредитної ставки можна говорити на підставі моделі оцінки залежності обсягів наданих кредитних ресурсів від ціни на них, щодо врахування ймовірності настання та розвитку кредитного ризику.

Означену модель слід подати як відносно розглянутих та узагальнених нами статистичних даних, так і з урахуванням основних теоретичних положень щодо проведення відповідного аналізу. Слід урахувати, що зі зростанням обсягів наданих кредитних ресурсів може бути об'єктивне зменшення кредитної ставки, що назагал також відповідає теорії попиту і пропозиції. Одночасно слід указати, що відповідно до загальних теоретичних положень, величина кредитного ризику збільшується зі зростанням обсягів наданих кредитів, тобто величина кредитної ставки, яка в такому разі визначає певну величину настання ризику, може зростати. В сукупності маємо функцію обсягу наданих кредитів та функцію величини кредитного ризику, що представлена на рис. 7.

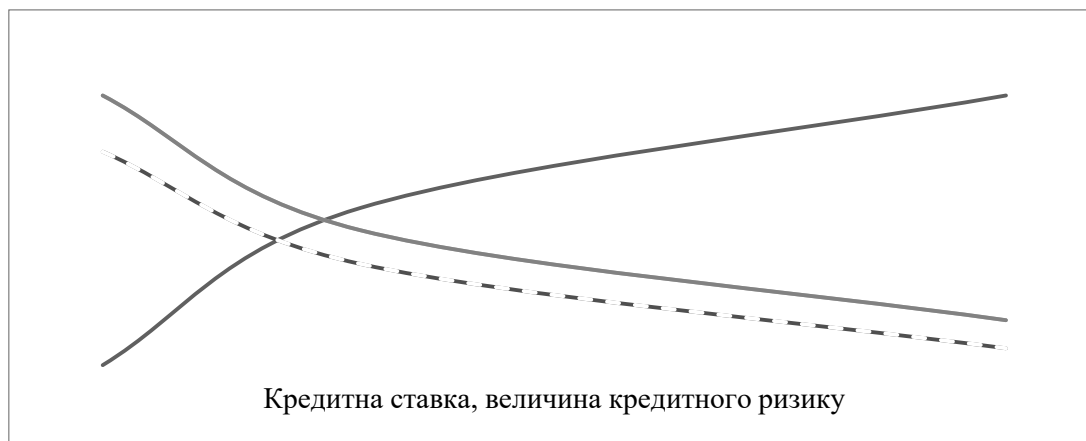

Рис. 7. Функція обсягу наданих кредитів та величини кредитного ризику

Вигляд функціональних залежностей умовний, і має визначення у кожному випадку окремо. Однак це не обмежує загальних міркувань щодо введення моделі. Разом із тим зазначимо, що ми не розподіляємо кредитні відсотки і обсяги наданих кредитів у розрізі окремих напрямків кредитування. Інакше кажучи, така модель дає змогу проводити відповідний аналіз як окремим різновидом наданого кредиту, так і за їхньою сукупністю. Зазначена модель дозволяє досить об'єктивно аналізувати різні ситуації взаємозв'язку аналізованих параметрів:

- обсягу наданих кредитів;
- ставки кредиту;
- величини кредитного ризику;
- абсолютного обсягу наданих кредитів.

Якщо функція обсягу наданих кредитів змінюється в напрямку її зменшення (пунктирна лінія на рис. 7), то за вказаною моделлю також зменшуються величини кредитної ставки та відповідного ризику. Проте, наявність зворотної до функції обсягу наданих кредитів, функції величини кредитного ризику зумовлює знаходження оптимальної величини ціни кредитних ресурсів як перетину цих означених, на рис. 7 функціональних залежностей. Разом із цим для визначення моментів коригування ціни наданих ресурсів можна застосовувати оцінку тенденції зміни обсягів наданих ресурсів та їхньої ціни за відповідними коефіцієнтами еластичності. Тобто слід розглядати:

- еластичність обсягу наданих кредитів (EKR) як відношення зміни обсягу наданих кредитів до відповідної зміни кредитних ставок;
- еластичність величини кредитного ризику (ERK) як відношення обсягу наданих кредитів до відповідної зміни величини кредитного ризику (зокрема, питомої ваги частки проблемних кредитів).

Отже, для визначення доцільності коригування кредитної ставки, насамперед, аналізується взаємна зміна введених у розгляд коефіцієнтів еластичності. Тобто якщо величина еластичності кредитного ризику більша від величини еластичності обсягу наданих кредитів, то доцільне коригування кредитної ставки в бік її збільшення. В іншому разі такого коригування робити не потрібно. При цьому оптимальна величина відповідної ставки визначається на перетині двох функціональних залежностей, які розглядаються. Якщо ж означені величини порівняно однакові, доцільне проведення аналізу фактичної зміни кредитних ставок та величини кредитного ризику. Інакше кажучи, в цьому разі зазначається залежність виникнення кредитного ризику від зміни кредитної ставки.

Тож подане явище розкриває в цілому сутність розгляду поданих пропозицій щодо врахування вартості кредитних ресурсів в управлінні кредитним ризиком на підставі

визначення та адаптивного коригування відповідної ціни за наданими позичками. Відмінність даного підходу від класичних методів вирішення поставленого питання полягає не у визначенні прямого додатка до ціни на кредитні ресурси, який пов'язано з величиною кредитного ризику, а перш за все, у визначенні моменту та факту доцільності коригування такої ціни. Основа такого розгляду – аналіз тенденції зміни обсягів наданих ресурсів та їхніх вартісних характеристик, що є змістовним наповненням моделі, зазначеної вище.

Висновки. У результаті проведеного дослідження теоретичних та практичних питань якості кредитного портфеля як банківського сектору України в цілому, так і АТ КБ «Приватбанк», виявлено, що, незважаючи на стрімке скорочення кількості працюючих банків, в цілому, за досліджуваний період, відбулося покращення кредитного портфеля за рахунок ефективної політики Національного банку України та реформам у банківській сфері.

Більш жорсткі умови діяльності банків у секторі кредитування дозволили підвищити якість кредитного портфеля і в досліджуваному нами банку АТ КБ «Приватбанк». Проте на сьогодні мають місце негативні явища у кредитному портфелі банку, які підвищують ризикованість кредитних операцій. На тлі пандемії COVID-19, не зважаючи на подальше здешевлення кредитів, попит як бізнесу, так і населення на кредити знижувався, що призвело до зменшення кредитного портфеля банків. Водночас зарано робити висновки щодо загального впливу пандемії та карантинних заходів на якість кредитного портфеля, оскільки досі існує невизначеність з темпами відновлення окремих секторів економіки та тривалістю кредитних канікул.

Для того, щоб кредитна діяльність банківського сектору мала тенденцію до збільшення та покращення, доцільно було б, по-перше, послабити НБУ обмеження при стрес-тестуванні, адже макроекономічні та інші параметри, що закладені в основу стрес-тестів є досить жорсткими для сьогоднішніх реалій та потребують перегляду; по-друге, полегшити резервні вимоги (для цього доречно б було доповнити перелік прийнятного забезпечення або дозволити банкам включати при оцінці класу фізичних осіб та фізичних осіб-підприємців доходи чоловіка/дружини і т.д.); по-третє, варто створити умови для розвитку іпотечного кредитування, що сприяло б розширенню можливостей банків з управління своїми процентними ризиками та стимулювати довгострокове кредитування.

Для вдосконалення заходів щодо попередження виникнення кредитного ризику, банку слід враховувати вартість кредитних ресурсів в управлінні кредитним ризиком. Це дозволить визначити часовий інтервал та доцільність коригування відсотків за наданими кредитами, що вирішально для вдосконалення інструментарію аналізу в процесі управління кредитним ризиком.

Список використаної літератури

1. Мороз А.М., Савлук М.І., Пуховкін М.Ф. Банківські операції: Підручник. - Київ. 2000. 384 с
2. Бугель Ю. Напрями удосконалення сучасних методів управління банківським кредитним портфелем. Галицький економічний вісник. 2010. №2(27). С.157-163.
3. Карагодова О.О. Проблеми оптимізації структури кредитного портфеля комерційного банку. Банківська справа. № 2. 2020. С.40-42.
4. Арбузов С.Г., Колобов Ю.В. Міщенко В.І. Банківська енциклопедія. Київ. 2011. 504 с.
5. Офіційний сайт Національного банку України. [Електронний ресурс]. URL: <https://bank.gov.ua/control/uk/index>. (дата звернення: 10.11.2020).
6. Офіційний сайт АТ КБ «Приватбанк». [Електронний ресурс]. – URL: <https://privatbank.ua/> (дата звернення: 11.11.2020).
7. Офіційний сайт інтернет-видання «Фінансовий клуб». [Електронний ресурс]. – URL: <https://finclub.net/ua/news/yakist-rozdribnoho-portfelia-bankiv-v-2020-rotsi-pohirshytsia.html> (дата звернення: 11.11.2020).
8. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. [Електронний ресурс]. – URL: <https://mof.gov.ua/uk> (дата звернення: 11.11.2020).
9. Святко С.А. Аналіз і оцінка фінансової стійкості банку як необхідна умова ефективного банківського менеджменту / С.А. Святко, Р.І. Міллер // Фінанси України. – 2001. – № 8. – С. 48–54.
10. Бровко Л.І., Сорока В.С., Бровко Є.І. Аналіз кредитного портфеля комерційних банків України в сучасних умовах. Економіка та держава. Вип. 11. 2018. С. 86-89
Стаття надійшла до редакції 08.06.2021
Статтю рекомендовано до друку 15.06.2021

References

1. Moroz, A. M., Savluk, M. I., Pukhovkin, M. F. (2000). *Bankivs'ki operatsiyi: pidruchnyk*. Kyiv: KNEU.
2. Buhel, Yu. (2010). *Napryamy udoskonalennya suchasnykh metodiv upravlinnya bankivs'kym kredytnym portfelem*. *Halyts'kyy ekonomichnyy visnyk*, 2 (27), 157–163.
3. Karahodova, O.O. (2020). *Problemy optymizatsiyi struktury kredytnoho portfelya komertsyynoho banku*. *Bankivs'ka sprava*, 2, 40–42.
4. Arbuzov, S. H., Kolobov, Yu. V., Mishchenko, V.I. (2011). *Bankivs'ka entsyklopediya*. Kyiv: Tsentr naukovykh doslidzen Natsionalnoho banku Ukrainy.
5. Ofitsiyyny sayt Natsional'noho banku Ukrainy. Retrieved from: <https://bank.gov.ua/control/uk/index>.
6. Ofitsiyyny sayt AT KB «Privatbank» (2020). Retrieved from: <https://privatbank.ua/>.
7. Ofitsiyyny sayt internet-vydannya «Finansovyy klub» (2020). Retrieved from <https://finclub.net/ua/news/yakist-rozdribnoho-portfelia-bankiv-v-2020-rotsi-pohirshytsia.html/>.
8. Ofitsiyyny sayt Ministerstva finansiv Ukrainy (2020). Retrieved from URL:<https://mof.gov.ua/uk>.
9. Svyatko, S. A., Miller, R. I. *Analiz i otsinka finansovoyi stiykosti banku yak neobkhidna umova efektyvnoho bankivs'koho menedzhmentu*. *Finansy Ukrainy*, 8, 48–54.
10. Brovko, L. I., Soroka, V. Ye., Brovko, Ye. I. (2018) *Analiz kredytnoho portfelya komertsyynykh bankiv Ukrainy v suchasnykh umovakh*. *Ekonomika ta derzhava*, 11, 86–89.

The article was received by the editors 08.06.2021

The article is recommended for printing 15.06.2021

Victoria Kovalenko

D.Sc. (Economics), Professor, Professor, Department of Banking, Odessa National University of Economics, 8, Preobrazhenskaya Street, , Odessa, 65000, Ukraine, e-mail: kovalenko-6868@ukr.net; ORC ID:0000-0003-2783-186X

Valeria Kochorba

PhD of economics, Associate Professor, Educational and Scientific Institute Karazin Banking Institute V.N. Karazin Kharkiv National University ,

4, Svobody Sq., Kharkiv, 61022, Ukraine, e-mail: kochorba33@gmail.com; ORCID ID: 0000-0002-5509-680X

Nelya Koval

Master degree student Educational and Scientific Institute Karazin Banking Institute V.N. Karazin Kharkiv National University, 4, Svobody Sq., Kharkiv, 61022, Ukraine, e-mail: nkoval2907@ukr.net; ORCID ID: 0000-0002-2439-2024

STUDY OF THE CURRENT STATE OF THE CREDIT PORTFOLIO OF UKRAINIAN BANKS AND THE EFFICIENCY OF ITS MANAGEMENT

Abstract. In conditions of intensified competition, banks, expecting a profit, can place their assets in high-risk instruments, which can lead to loss of liquidity and solvency. The responsibility of the bank's management for the strategic goals of the bank's financial development is growing. Under these circumstances, the role of theoretical and practical aspects of the formation of the bank's financial strategy increases. But it should be remembered that the basis of financial stability and strategic development is the formation of an effective credit policy, which can provide a clear strategy.

The strategy is a tool for implementing the strategic management of the bank, which is an activity related to defining the goals and objectives of the organization and ensuring the relationship between the organization and the external environment and, in turn, meets its internal capabilities and allows it to remain receptive to external requirements.

The significance of the essence of the loan portfolio was investigated, in particular, the concept of "bank loan portfolio" and its role were clarified. The peculiarities of the concepts of "size" and "structure" of the loan portfolio are determined. The article analyzes the dynamics of the loan portfolio of banks and their number as of January 1, 2018-2021, outlines the factors that have a direct impact.

In addition, the loan portfolio of one of the largest systemic banks in Ukraine - JSC CB "PrivatBank" was studied and an assessment of its structure and quality was provided.

To improve measures to prevent credit risk, the bank should take into account the cost of credit resources in credit risk management. This will determine the time interval and the appropriateness of adjusting interest on loans, crucial for improving the tools of analysis in the process of credit risk management.

The conclusions present recommendations for the banking sector of Ukraine in order to further improve lending and improve the loan portfolio of Ukrainian banks.

Key words: *loan portfolio, loan portfolio dynamics, loan portfolio quality, loan portfolio size, loan portfolio structure.*

JEL Classification: G21

Formulas: 0; fig.: 7, tabl.: 0, bibl.: 10

Фінанси, облік, аудит та оподаткування Finance, accounting, audit and taxation

DOI: [10.26565/2786-4995-2021-1-02](https://doi.org/10.26565/2786-4995-2021-1-02)
УДК 658.141

Олексій Мірошник

*к.е.н., доцент, Навчально-науковий інститут
«Каразінський банківський інститут»*

*Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна,
майдан Свободи, 4, Харків, 61022, Україна,*

e-mail: a.miroshnik84@gmail.com; ORCID ID: 0000-0002-9220-9877

Світлана Шубіна

*к.е.н., доцент, Навчально-науковий інститут
«Каразінський банківський інститут»*

*Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна,
майдан Свободи, 4, Харків, 61022, Україна,*

e-mail: shybina@ukr.net; ORCID ID: 0000-0002-6097-6000

Богдан Кравченко

Навчально-науковий інститут

«Каразінський банківський інститут»

*Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна,
майдан Свободи, 4, Харків, 61022, Україна,*

e-mail: bodiakrava@gmail.com

ОЦІНКА ТА ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Анотація. Сьогодні ми спостерігаємо найглибшу фінансову кризу, яка торкнулася майже всі сектори економіки. В умовах конкуренції та постійної боротьби частина підприємств та організацій виявилася приреченою на вимирання. Решта, хто зумів витримати і витримати, мусив навчитися виживати в умовах величезного ризику та невизначеності, коли всі рішення доводиться приймати самостійно без вказівок та наказів зверху. У нових ринкових умовах організації опинились у тісному взаємозв'язку із зовнішнім середовищем, до якого необхідно було пристосуватися. У сучасних умовах ведення бізнесу одним з найважливіших завдань є пошук балансу між рівнем платоспроможності та фінансовою стійкістю компанії. Незважаючи на те, що кожна з цих категорій є складовою фінансового балансу компанії, фінансова незалежність як прогноз платоспроможності компанії в довгостроковій перспективі може бути проаналізована за допомогою показників фінансової стійкості. На відміну від показників ліквідності та кредитоспроможності, показники фінансової стійкості важливі для внутрішніх користувачів фінансової інформації в організації. Фінансова стійкість є найважливішою характеристикою фінансово-господарської діяльності підприємства. Якщо підприємство фінансово стабільне та платоспроможне, то воно має перевагу над іншими підприємствами того ж профілю у залученні інвестицій, отриманні позик, виборі постачальників та найманні кваліфікованих кадрів. Нарешті, він не вступає в конфлікт між державою та суспільством, оскільки він сплачує податки до бюджету, внески в соціальні фонди, заробітну плату робітників і службовців, дивіденди акціонерам вчасно і гарантує повернення позик та виплату відсотки за ними банкам. Незважаючи на численні дослідження фінансової стійкості, у методологічних засадах аналізу ролі фінансових інструментів у забезпеченні фінансової стійкості підприємства є недоліки та суперечливі питання. Стаття присвячена дослідженню економічної сутності та методологічних основ оцінки фінансової стійкості, теоретичним аспектам впливу факторів на забезпечення фінансової стійкості підприємств. Досліджено сутність, цілі та послідовність управління фінансовою стійкістю підприємства. Розглянуто сукупність теоретичних, методологічних та практичних аспектів оцінки фінансової стійкості підприємства та шляхи її вдосконалення, технологію оцінки фінансової стійкості підприємства, систему показників фінансової стійкості підприємства. Проаналізовано основні методи підтримання фінансової стійкості підприємства, проаналізовано динаміку показників фінансової стійкості підприємства. Проаналізовано економічну сутність фінансової стійкості та її значення в аналізі фінансового стану підприємства, досліджено систему показників для оцінки фінансової стійкості підприємства, визначено зміст та завдання управління фінансовою стійкістю підприємства визначається.

Обґрунтовано необхідність та значення систематичної оцінки фінансового стану підприємства, доцільність розробки правильної стратегії та тактики розвитку підприємства. Досліджено проблеми, які можуть виникнути у підприємства при визначенні фінансової стійкості. Розглянув питання оптимізації бухгалтерських процесів на базовому підприємстві; факторна модель фінансової стійкості підприємства; запропоновано шляхи забезпечення фінансової стійкості підприємства.

Ключові слова: фінансова діагностика, фінансова стійкість, технологія, система показників оцінки, забезпечення фінансової стійкості.

Формули: 0; рис.: 0, табл.: 1, бібл.: 10

Вступ. Сучасний розвиток вітчизняної економіки супроводжується новим етапом реформ, посиленням економічної глобалізації, збільшенням невизначеності та мінливості умов господарювання, що вимагає від суб'єктів господарювання швидкої та гнучкої реакції на зміни факторів навколишнього середовища. Все це передбачає запровадження ефективних механізмів управління, які дозволять приймати зміни, виявляти їх та забезпечувати належну адаптацію економічної, фінансової та інвестиційної діяльності. Адекватним цим вимогам є стратегічний підхід до організації управління фінансовою стабільністю [1].

Огляд літератури та постановка проблеми. Питання оцінки фінансової стійкості висвітлено в роботах таких авторів як Базилінська О.Я., Буряк Л.Д., Бутинець Ф.Ф., Кіндрацька Г.І., Крамаренко Г.О., Чорна О.Є., Кононенко О., Савицька Г.В., Цал-Цалко Ю.С., Шеремет О.О. та ін. За ринкових умов господарювання змінюється підхід до визначення поняття фінансової стійкості та комплексу показників для її оцінки. Тому, незважаючи на численні публікації, єдина точка зору щодо методичних підходів до аналізу рентабельності підприємства в сучасних умовах є відсутня.

Постановка завдання. Головною метою цієї роботи є вивчення технології оцінки фінансової стійкості підприємства.

Результати дослідження. Будь-який підприємець погодиться з тим, що створити підприємство не так складно, як створити виробництво, яке приносить стабільний і великий дохід. Для того, щоб бути впевненим, що бізнес сформований і приносить прибуток, періодично оцінюється фінансовий стан підприємства. Ця концепція включає цілу систему взаємодіючих елементів, які контролюють усі кошти підприємства [1, с. 57].

Оцінка таких факторів, як прибутковість, фінансова стійкість та ліквідність та інші необхідна банкам, які визначають платоспроможність підприємства з метою визначення найбільш підходящого методу кредитування та процентних ставок. На фінансовий стан підприємства впливають усі сфери його діяльності. Запорукою отримання чудового і постійного прибутку для будь-якої організації є систематичне випуск високоякісної та конкурентоспроможної продукції, що користується попитом на сучасному ринку. Існує два способи оцінки фінансового стану: зовнішній та внутрішній.

Наприклад, зовнішній аналіз, необхідний для звітності інспекційним органам, партнерам та іншим, містить такі типи аналізу: - аналіз прибутку, - визначається фінансова стійкість та ліквідність, платоспроможність та стабільність, - аналіз рентабельності, - аналіз ефективності позикові кошти та інші [2, с. 52].

Одним з основних видів зовнішнього аналізу є визначення ліквідності, платоспроможності та суміжних областей. Ліквідність компанії визначається швидкістю, з якою можна продати її 6 активів та отримати фінансові ресурси. Це визначається розміром високоліквідних активів щодо короткострокової заборгованості. При аналізі ліквідності оцінюються як поточні, так і майбутні зміни зазначеного коефіцієнта. Ліквідність вважається низькою, якщо компанія не має достатньо вхідних коштів.

Прибуток від господарської діяльності, а також сума фінансів, що залишаються після сплати зобов'язань та дивідендів, є визначальними факторами у визначенні фінансових можливостей підприємства. Ось чому ліквідність і платоспроможність взаємопов'язані: перша визначає можливість своєчасного погашення боргів, які мають свої умови оплати. Очевидно, що для будь-якого банку, організації та партнерів, що займаються цим

підприємством, доцільно знати прогнози платоспроможності не лише на поточний момент, а й на найближче майбутнє. Якщо оборотні активи великі порівняно з короткостроковими зобов'язаннями, це свідчить про ліквідність підприємства.

Платоспроможність підприємства включає порівняння активів з короткостроковими та довгостроковими зобов'язаннями. Визначення ліквідності означає аналіз ліквідності балансу, тобто ступеня перевищення активів над пасивами. У цьому випадку беруться до уваги як активи, так і пасиви, а поняття швидко проданих та повільно проданих активів відокремлюються. Висока ліквідність означає, що компанія може не тільки погасити необхідні зобов'язання, але і набагато швидше виплатити борги третім особам. На додаток до ліквідності, дуже важливо з'ясувати фінансову стійкість підприємства, яке відповідає за платоспроможність з точки зору майбутнього. Оцінка фінансової стійкості проводиться для з'ясування стабільності та фінансової незалежності підприємства, а також для визначення ефективності капітальних робіт відповідно до спочатку заявленої господарської діяльності

Значний вклад в теоретично-методичні аспекти управління фінансовою стійкістю підприємств внесли відомі вітчизняні науковці: Білик М. Д. [1], Терещенко О. О. [2], Цал-Цалко Ю.С. [8].

У системі стратегічного управління контроль здійснюється протягом періоду дії стратегії і за змістом передбачає аналіз та оцінку виконання стратегічних заходів з точки зору відповідності стратегічному плану і ступеня досягнення стратегічних цілей. Тому на заключному етапі необхідно проводити моніторинг, який включає аналіз та оцінку рівня фінансової стійкості підприємства; визначення досягнутих результатів реалізації стратегії та їх порівняння зі встановленими стандартами; коригування стратегії та формування коригуючих заходів.

Визначення допустимих меж відхилень від стандартів контролю реалізації стратегії, тобто оптимального рівня фінансової стійкості, належить до компетенції вищого рівня керівництва підприємства. У результаті порівняння стандартів контролю із фактичними результатами формується висновок про успішність стратегії, який може бути як позитивним, так і негативним, визначається ступінь досягнення цілей та відповідність стратегічних заходів стратегічному плану.

За результатами аналізу надається інтегральна оцінка діючої стратегії підприємства та виявляються стратегічні проблеми підприємства, ключові фактори успіху, потенціал підприємства. За умов відхилення фактичних результатів від стандартів управлінські дії спрямовуються на коригування процесу досягнення цілей [3, с. 16].

Таблиця 1

Показники оцінки фінансової стійкості на думку вітчизняних та зарубіжних авторів

Автор	Показники
Ю.С.Цал-Цалко	18 коефіцієнтів, серед яких маневреність власного капіталу, коефіцієнти фінансової залежності, концентрації залученого капіталу, залучених джерел у необоротних активах, довгострокового залучення позикових коштів, довгострокових зобов'язань, коефіцієнт поточних зобов'язань, співвідношення власного і залученого капіталу (фінансування), забезпечення власними коштами, коефіцієнт фінансової стабільності, фінансового левериджу, забезпечення запасів робочим капіталом, забезпеченості оборотних активів робочим капіталом.
М. Д. Білик	7 показників: фінансова автономія, фінансова залежність, фінансовий ризик, маневреність власного капіталу, структура покриття довго-строкових вкладень, довгострокове залучення коштів, фінансова незалежність капіталізованих джерел.
М.С. Кроленко	5 груп показників фінансової стійкості у частині одержання та використання грошових активів підприємства: забезпеченість підприємницької діяльності власними коштами підприємства; забезпеченість підприємства позиковими коштами; платоспроможність та кредитоспроможність підприємства; структура джерел формування та ефективність використання основного і оборотного капіталу підприємства; рентабельність капіталу підприємства
Г. Лясков	2 показника: відношення власного капіталу до всіх пасивів, відношення власного капіталу до позиченого капіталу

Показники фінансової стійкості - визначають можливість підприємства забезпечувати власні потреби наявними в розпорядженні засобами.

Показники рентабельності підприємства - показують, наскільки прибутково використання активів різного ступеня ліквідності в діяльності фірми.

Показники ділової активності - стосуються швидкості обертання різного роду активів.

Показники ділової активності показують тривалість виробничого циклу підприємства, і чим він коротший - тим ефективніше побудована робота фірми; Показники ліквідності - ілюструють співвідношення між різними групами активів, в залежності від їх здатності швидко бути перетвореними в гроші [6, с. 11].

Показники платоспроможності - показують, наскільки підприємство здатне відповідати за своїми зобов'язаннями перед контрагентами.

Як правило, з цих п'яти пунктів і складається аналіз фінансових результатів підприємства.

Фінансова сторона підприємства є одним з головних критеріїв його конкурентного статусу. На основі фінансової оцінки робляться висновки щодо інвестиційної привабливості певного виду діяльності та визначається кредитоспроможність підприємства. Фінансова стійкість - це характеристика, яка свідчить про стійке перевищення доходу компанії над її витратами, вільне маневрування коштами компанії та їх ефективне використання, а також безперервний процес виробництва та збуту. Фінансова стійкість формується в процесі всієї виробничо-господарської діяльності і є головною складовою загальної стабільності компанії.

З метою подальшого підтримання фінансової стабільності на високому рівні компанії пропонується розробити фінансову стратегію. Фінансова стратегія - це генеральний план забезпечення бізнесу готівкою. Він охоплює як теоретичні, так і практичні питання, формування фінансів, їх планування та забезпечення.

Фінансова стратегія підприємства вирішує проблеми, що забезпечують фінансову стійкість підприємства в ринкових умовах господарювання. Фінансова стратегія підприємства охоплює всі аспекти діяльності підприємства, включаючи оптимізацію основних та оборотних активів, розподіл прибутку, безготівкові платежі, податкову та цінову політику, політику у сфері цінних паперів тощо [7, с. 78].

Фінансова стратегія дозволяє впевнитись, що фінансові та економічні можливості підприємства відповідають умовам, що склалися на товарному ринку, враховуючи фінансові можливості підприємства та враховуючи характер внутрішніх та зовнішніх факторів. В іншому випадку компанія може збанкрутувати. Доцільно встановлювати фінансову політику щодо прибутку, капіталу, активів та інвестицій на основі матриці фінансової стратегії, розробленої Дж. Франшоном та І. Романе. Матриця фінансової стратегії дозволяє не тільки визначити поточне становище компанії з точки зору фінансового ризику, але і врахувати ситуацію в динаміці, дозволяючи прогнозувати зміни у фінансовій стратегії залежно від змін важливих показників ефективності, а також планувати майбутнє становище компанії, цілеспрямовано змінюючи ці показники та знижуючи рівень фінансового ризику [9, с. 50].

Висновки. Таким чином, можна зробити висновок, що оцінка фінансової стійкості є предметом дослідження і сьогодні залишається відкритим питанням для багатьох науковців. Необхідною передумовою забезпечення фінансової стійкості підприємства є його рентабельна робота і ефективне використання ресурсів у процесі господарської діяльності. Фінансова стійкість - це здатність організації підтримувати своє існування та безперервне функціонування завдяки наявності певних вільних коштів та балансу фінансових потоків. Окрім виробництва певної продукції чи надання послуг, обслуговування отриманих позик також слід віднести до діяльності організації. Фінансова стабільність означає, що організація буде платоспроможною протягом тривалого часу. Фінансова стійкість оцінюється на основі абсолютних та відносних показників. Абсолютні показники - стан фінансових резервів, а також джерела, що їх покривають. В процесі роботи підприємства його запаси постійно

поповнюються за рахунок використання оборотних та позикових коштів (різних кредитів та позик). Для того, щоб з'ясувати джерела, що формують резерви, потрібно мати інформацію про наявність власних грошей у компанії, про наявність джерел, з яких підприємство бере залучені кошти. Необхідно враховувати розмір основних джерел, з яких формуються запаси (власні джерела фінансування, недоліки або надлишок оборотних коштів, розмір цих джерел покриття). Відносні показники дають аналітикам основу для дослідження. Робота з відносними показниками фінансової стійкості є аналітичним методом. Сюди також входить аналіз витрат, бюджету та балансу. В даному випадку розглядаються основні показники, що забезпечують матеріал для аналізу: коефіцієнти фінансового важеля, фінансова незалежність. Також сюди входить співвідношення забезпеченості власними коштами та коефіцієнта їх маневреності, коефіцієнта мобільності майна, коефіцієнта покриття інвестицій. Коефіцієнт запасів та коефіцієнт короткострокової заборгованості також вважаються важливими показниками.

Список використаної літератури

1. Базилінська О.Я. Фінансовий аналіз: теорія та практика: навч. посіб. / О.Я. Базилінська. К.: Центр учбової літератури, 2009. - 328 с.
2. Буряк Л.Д., Вакуленко Є.В., Куліш А.П. та ін. Фінанси підприємств: Навч.-метод. посібник для самост. вивч. дисц. К.: КНЕУ, 2003. - 165 с.
3. Бутинець Ф.Ф. Економічний аналіз: Навч. посіб. Житомир: ПП «Рута», 2003. -680с.
4. Кіндрацька Г.І., Білик М.С., Загородній А.Г. Економічний аналіз: Підручник. 3-тє вид., перероб. і доп. К.: Знання, 2008. - 428 с.
5. Смачило В. В. Оцінка фінансової стійкості підприємств / В. В. Смачило, Ю. В. Буднікова // Економічний простір. 2011. № 1(115). - С. 107-116.
6. Крамаренко Г.О., Чорна О.Є. Фінансовий аналіз. Підручник. К.: Центр учбової літератури, 2008. - 392 с.
7. Савицька Г.В. Економічний аналіз діяльності підприємства: Навч. посібник. К.:Знання, 2004. -654 с.
8. Цал-Цалко Ю.С. Фінансова звітність підприємства та її аналіз: навч. посібник. 2-е вид., перероб. і доп. Київ: ЦУЛ, 2002. - 400 с.
9. Шеремет О.О. Фінансовий аналіз: Навч. посібник. К.: Міленіум, 2003. - 160 с.
10. Miroshnyk, O., Holovanova, O., Postolna, N., Chibisova, V., Zaitseva, A. Identification features of financial enterprise stability under the modern terms // ScienceRise. -№ 5. - 2017 p. 17–20.

Стаття надійшла до редакції 10.06.2021

Статтю рекомендовано до друку 17.06.2021

Referense

1. Bazilins'ka, O. Ya (2009). *Finansovyy analiz: teoriya ta praktyka: navch. posib.* Kyiv: Tsentr uchbovoyi literatury.
2. Buryak, L.D., Vakulenko, Ye.V., Kulish, A. P. ... Bulgakova, S. A. (2003). *Finansy pidpryyemstv: navch.-metod. posibnyk dlya samost. vyych. dysy.* Kyiv: KNEU.
3. Butynets', F. F. (2003). *Ekonomichnyy analiz: navch. posib.* Zhytomyr: Ruta.
4. Kindrats'ka, H. I., Bilyk, M. S., Zahorodniy, A. H. (2008). *Ekonomichnyy analiz: pidruchnyk.* (3nd. ed.). Kyiv: Znannya.
5. Smachylo, V. V., Budnikova, Yu. V. (2011). Otsinka finansovoyi stiykosti pidpryyemstv. *Ekonomichnyy prostir, 1(115)*, 107–116.
6. Kramarenko, H. O., Chorna, O. Ye. (2008). *Finansovyy analiz: pidruchnyk.* Kyiv: Tsentr uchbovoyi literatury.
7. Savyts'ka, H.V. (2004). *Ekonomichnyy analiz diyal'nosti pidpryyemstva: navch. posibnyk.* Kyiv: Znannya.
8. Tsal-Tsalko, Yu. S. (2002). *Finansova zvitnist' pidpryyemstva ta yiyi analiz: navch. posibnyk.* (2nd.ed). Kyiv: TSUL.
9. Sheremet, O. O. (2003). *Finansovyy analiz: navch. posibnyk.* Kyiv: Milenium.
10. Miroshnyk, O., Holovanova, O., Postolna, N., Chibisova, V., Zaitseva, A. (2017). Identification features of financial enterprise stability under the modern terms. *ScienceRise, 5*, 17–20.

The article was received by the editors 10.06.2021

The article is recommended for printing 17.06.2021

Oleksii Miroshnik

*Ph. D. in Economics, Associate Professor, Educational and Scientific Institute "Karzinsky Banking Institute" of V. N. Karazin Kharkiv National University,
4, Svobody Sq., Kharkiv, 61022, Ukraine, e-mail: a.miroshnik84@gmail.com; ORCID ID: 0000-0002-9220-9877*

Svitlana Shybina

*Ph. D. in Economics, Associate Professor, Educational and Scientific Institute "Karzinsky Banking Institute" of V. N. Karazin Kharkiv National University,
4, Svobody Sq., Kharkiv, 61022, Ukraine, e-mail: shybina@ukr.net; ORCID ID: 0000-0002-6097-6000*

Bogdan Kravchenko

*Educational and Scientific Institute "Karzinsky Banking Institute" of V. N. Karazin Kharkiv National University,
4, Svobody Sq., Kharkiv, 61022, Ukraine, e-mail: bodiakrava@gmail.com*

ASSESSMENT AND WAYS TO INCREASE THE FINANCIAL STRENGTH OF THE ENTERPRISE

Abstract. Today we are witnessing the deepest financial crisis, which has affected almost all sectors of the economy. In conditions of competition and constant struggle, some enterprises and organizations were doomed to extinction. The rest, who managed to endure and endure, had to learn to survive in conditions of great risk and uncertainty, when all decisions have to be made independently without instructions and orders from above. In the new market conditions, organizations found themselves in close contact with the external environment, to which it was necessary to adapt. In today's business environment, one of the most important tasks is to find a balance between the level of solvency and financial stability of the company. Although each of these categories is a component of the company's financial balance sheet, financial independence as a forecast of the company's solvency in the long run can be analyzed using indicators of financial stability. Unlike liquidity and creditworthiness indicators, financial stability indicators are important for internal users of financial information in the organization. Financial stability is the most important characteristic of financial and economic activity of the enterprise. If the company is financially stable and solvent, it has an advantage over other companies of the same profile in attracting investment, obtaining loans, choosing suppliers and hiring qualified personnel. Finally, it does not enter into a conflict between the state and society, as it pays taxes to the budget, contributions to social funds, salaries of employees, dividends to shareholders on time and guarantees the repayment of loans and interest to banks. Despite numerous studies of financial stability, the methodological framework for analyzing the role of financial instruments in ensuring the financial stability of the enterprise has shortcomings and controversial issues. Therefore, our article is devoted to the study of the economic essence and methodological foundations of financial stability assessment, theoretical aspects of the influence of factors on ensuring the financial stability of enterprises. The essence, purposes and sequence of management of financial stability of the enterprise are investigated. The set of theoretical, methodological and practical aspects of assessing the financial stability of the enterprise and ways to improve it, the technology of assessing the financial stability of the enterprise, the system of indicators of financial stability of the enterprise are considered. The main methods of maintaining the financial stability of the enterprise are analyzed, the dynamics of indicators of financial stability of the enterprise are analyzed. The economic essence of financial stability and its value in the analysis of a financial condition of the enterprise are analyzed, the system of indicators for an estimation of financial stability of the enterprise is investigated, the maintenance and tasks of management of financial stability of the enterprise are defined. The necessity and importance of a systematic assessment of the financial condition of the enterprise, the expediency of developing the correct strategy and tactics of enterprise development are substantiated. The problems which can arise at the enterprise at definition of financial stability are investigated. Considered the optimization of accounting processes at the parent company; factor model of financial stability of the enterprise; ways to ensure the financial stability of the enterprise are proposed.

Keywords: *financial stability, financial diagnostics, system of evaluation indicators, technology, ensuring financial stability.*

JEL Classification: G32

Formulas: 0; fig.: 0, tabl.: 1, bibl.: 10

Економіко-математичні методи та моделі фінансового розвитку

Economic and mathematical methods and models of financial development

DOI: [10.26565/2786-4995-2021-1-03](https://doi.org/10.26565/2786-4995-2021-1-03)

УДК 336.71

Ірина Охрименко

*к.е.н., доцент, факультет фінансів
Київський національний економічний університет імені В. Гетьмана,
просп. Перемоги, 54/1, Київ, 03057, Україна,
e-mail: irina7674@ukr.net; ORCID ID: 0000-0002-7408-5145*

Карина Пийвода

*магістрант, факультет фінансів
Київський національний економічний університет імені В. Гетьмана,
просп. Перемоги, 54/1, Київ, 03057, Україна,
e-mail: p_karina_1201@ukr.net; ORCID ID: 0000-0002-3235-2284*

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ОПЕРАЦІЙ БАНКІВ З ЦІННИМИ ПАПЕРАМИ В УКРАЇНІ

Анотація. У статті розкрито сучасні тенденції, виділено основні проблеми розвитку операцій банків України з цінними паперами, а також запропоновано шляхи їх вирішення. Авторами здійснено аналіз сучасного стану операцій банків з цінними паперами в Україні та визначено, що емісійна діяльність банків має тенденції до зниження, водночас інвестиційна діяльність банків на ринку цінних паперів зростає. Установлено, що більша частина інвестиційних операцій банків на фондовому ринку належить операціям з державними облігаціями та депозитними сертифікатами НБУ, що знижує рівень диверсифікованості портфелів цінних паперів, гальмує економічне зростання в Україні та знижує потенційний прибуток банків. Наведено та охарактеризовано основні проблеми, що перешкоджають розвитку операцій банків з цінними паперами в Україні. Установлено, що низький рівень розвитку ринку цінних паперів не тільки гальмує активізацію діяльності банків на фондовому ринку, а також знижує якість оцінки рейтингових агентств, а отже, надійність фінансових інструментів українських емітентів, зокрема банків, на міжнародному та вітчизняному ринку. З ціллю зниження існуючих проблем запропоновано перелік заходів, які позитивно вплинуть на обсяг та якість операції банків з фінансовими інструментами та сприятимуть їх подальшому розвитку та удосконаленню. З метою обґрунтування найбільш привабливих для українських банків напрямків фінансових інвестицій за допомогою фундаментального аналізу здійснено макроекономічний аналіз економік України та США, відповідно до якого змодельовано два типи інвестиційних портфелів та оцінено їх ефективність, переважно у розрізі дохідності, але й з урахуванням ризиків. Результати моделювання показали, що портфель цінних паперів з фінансовими інструментами американських емітентів забезпечує вищий рівень дохідності у порівнянні з портфелем, що містить цінні папери лише вітчизняних емітентів. Запропоновано включення в портфель цінних паперів банків України нових фінансових інструментів, зокрема «зелених» облігацій та деривативів, що будуть хеджувати валютний та процентний ризик.

Ключові слова: цінні папери, операції банків з цінними паперами, інвестиційні операції банків, портфель цінних паперів, дохідність і ризик інвестицій.

Формул: 2; рис.: 0, табл.: 6, бібл.: 19

Вступ. На сучасному етапі економіки України, коли банківська система виходить із кризи, спричиненої політичною нестабільністю, воєнними діями на сході країни, зниженням рівня довіри населення до банків та посиленням рівня конкуренції серед фінансових посередників, банки мають шукати нові напрями дохідної діяльності, і все більшого значення набуває розвиток операцій банків на ринку цінних паперів. Банки є основними інституційними учасниками на фондовому ринку в Україні, оскільки проведення операцій з фінансовими інструментами урізноманітнює банківську діяльність, сприяє зростанню доходів банку та зміцнює конкурентні позиції на ринку. Висока дохідність операції з цінними паперами та висока ризиковість потребує дослідження доцільності їх подальшого впровадження та розвитку, адже у порівнянні з досвідом зарубіжних країн, операції банків з цінними паперами в Україні не є достатньо розвиненими. Тому вивчення напрямів їх удосконалення, аналіз їх здійснення та оцінка ефективності є надзвичайно актуальною проблемою.

Аналіз досліджень та постановка завдання. Дослідженням різних теоретичних та практичних аспектів діяльності банків на ринку цінних паперів займалися вітчизняні та іноземні вчені. Значний внесок щодо сучасного функціонування банків на ринку ЦП здійснили іноземні вчені: Morrison A. D., Wilhelm W. J., Мишкин С. Ф., Ковальова Н. О., Нехаев С.А. [1-4] та ін., а також вітчизняні: Пересада А.А., Майорова Т. В., Онікієнко С. В., Копилова О.В., Гарбут А.І., Кльоба Л.Г. [5-7] та ін. Водночас, пошук альтернативних джерел доходів банків України, зокрема тих, що пов'язані з інвестиціями в цінні папери, а також оцінка їх доцільності і ефективності залишаються надзвичайно важливим завданням і потребують подальшого вивчення.

Метою статті є виявлення актуальних проблем операцій банків з цінними паперами в Україні, розробка рекомендацій щодо їх вдосконалення та розвитку.

Результати дослідження. Банки традиційно є основними учасниками ринку цінних паперів України, вони виступають активними учасниками як на первинному, так і на вторинному, міжнародному та національному ринках.

Аналіз емісійної діяльності банків України на фондовому ринку показав негативну тенденцію до зниження їх обсягу, оскільки серед дев'яти емітентів, що зареєстрували найбільший випуск акцій у 2018 році були сім банків, загальна частка емісії яких складала 77,7 % від загального обсягу. У 2019 році частка емісії знизилась на 48,8 п.п. та склала 28,9 %. Щодо емісії боргових цінних паперів, а саме облігацій, які банки активно використовують для залучення боргового капіталу, то їх обсяг у 2019 році становив 0,20 млн. грн, що є значно меншим за обсяг випуску 2017 року, а саме 2,70 млн. грн. [8].

Аналіз емісійної діяльності банків на ринку цінних паперів також показав, що випуск акцій та облігацій як джерел поповнення ресурсів банку втрачає свою популярність. Це пов'язано з наявністю більш вигідних джерел мобілізації коштів. Проте емісійні різниці, які виникають від перевищення вартості отриманої під час емісії над номіналом або номіналу над вартістю продажу, показують підвищену зацікавленість інвесторів у акціях банків, оскільки їх обсяг протягом останніх трьох років залишався майже незмінним та становив близько 14 200 млн. грн. [9].

Особливу увагу необхідно приділити аналізу інвестиційної діяльності банків на ринку цінних паперів, оскільки вони активно формують портфелі цінних паперів та отримують відповідний рівень доходу.

Відповідно до даних табл. 1 спостерігаємо, що банки є активними учасниками ринку, оскільки коефіцієнт активності інвестиційної діяльності зростає з темпом приросту 44,18 % у 2020 році порівняно з 2018 роком і досягає 35,57 %, що є на рівні з показниками розвинених країн. Найбільша частина портфеля цінних паперів належить ОВДП, оскільки протягом аналізованого періоду їх частка є більшою 50 %. Також змінюється масштабність вкладень в ОВДП, адже її темп приросту становить 20,04 % у 2020 році порівняно з 2018 роком. Крім того, важливим напрямком інвестування залишаються вкладення в акції нефінансових корпорацій та фінансових корпорацій, частка яких у 2019 році становила 42,68 % та 14,29 % відповідно [9].

У цілому ж, аналіз напрямів вкладень в цінні папери показав, що банки найбільшу частину коштів направляють у сектор державного управління, найбільша частина портфеля цінних паперів належить ОВДП та депозитним сертифікатам НБУ, адже ці фінансові

інструменти мають найменший рівень ризику і, враховуючі специфічні українські реалії, гарантовану і не типову, як для державних цінних паперів, високу дохідність.

Інвестуючи в державні облігації банки дійсно мінімізують ризики, проте погіршується рівень диверсифікованості портфеля цінних паперів з огляду на джерела дохідності та втрачається потенційний прибуток від інших цінних паперів. В макроекономічному аспекті, інвестування коштів в цінні папери уряду суттєво знижує можливості інвестицій в корпоративні цінні папери, в тому числі вітчизняних емітентів, а також кредитування корпоративного сектору та домашніх господарств, що гальмує економічне зростання в Україні.

Таблиця 1

Аналіз активних операцій банків України з цінними паперами у 2018-2020 рр.^{)}*

Показник	Станом на			Темп приросту, % 2020/2018
	01.01.2019	01.01.2020	01.01.2021	
Портфель цінних паперів банківської системи України, тис. грн.	477 284 568	535 114 877	786 276 138	64,74
у т. ч. ОВДП	378 344 026	334 283 085	518 778 929	37,11
у т.ч. що рефінансуються НБУ	469 943 183	518 672 660	750 579 402	59,72
Сукупні активи банківської системи, тис. грн.	1 934 709 572	1 982 628 373	2 210 647 482	14,26
Коефіцієнт активності інвестиційної діяльності банків України	24,67%	26,99 %	35,57%	44,18
Питома вага ОВДП у портфелі ЦП банківської системи, %	79,27 %	62,47 %	65,98%	-16,77
Питома вага ОВДП у сукупних активах банку, %	19,56 %	16,86 %	23,48%	20,04
Питома вага ЦП, що рефінансуються НБУ у портфелі ЦП банківської системи, %	98,46 %	96,93 %	95,46%	-3,04

^{*)} Джерело : розроблено авторами за даними [9]

Таким чином, оцінка стану операцій банків з цінними паперами показала зростання зацікавленості банків в інвестиційних операціях та зниження інтересу до емісійних операцій. Протягом аналізованого періоду банки обирали напрям вкладання коштів, що має найнижчий ступінь ризику та аномальну дохідність.

Сучасні умови функціонування банків на ринку цінних паперів демонструють високий рівень залежності від зовнішніх та внутрішніх факторів. Внутрішні фактори включають інвестиційну політику банку, його ресурсну базу та кадровий потенціал. Зовнішні, в свою чергу, залежать від багатьох економічних (інвестиційний клімат в країні, встановленні економічні нормативи діяльності та пільги), ринкових (наявність бар'єрів для входження на ринок та конкуренти) та політичних чинників (політична ситуація в країні, що має вплив на ризиковість операцій з цінними паперами) [10, с. 30-31].

Під впливом зазначених факторів виникають проблеми, які перешкоджають розвитку операцій банків з цінними паперами, основними серед яких є:

- 1) низький рівень зацікавленості іноземних інвесторів у цінних паперах вітчизняних емітентів;
- 2) низький рівень розвитку ринку цінних паперів в Україні;
- 3) висока частка вкладень банків у депозитні сертифікати НБУ та ОВДП;
- 4) відсутність надійності вітчизняних рейтингових агентств;
- 5) недоліки в законодавстві України щодо діяльності ринку цінних паперів;
- 6) незначна частка використання похідних фінансових інструментів у діяльності банків.

Першою причиною недостатнього рівня розвитку операцій банків на ринку цінних паперів є слабка зацікавленість іноземних інвесторів у вкладанні коштів у цінні папери вітчизняних емітентів, адже інвестиційний клімат має важливе значення для розвитку економіки країни. Рівень

зацікавленості оцінюємо рівнем портфельних інвестицій в Україну, які відображаються у платіжному балансі України. Портфельні інвестиції відображають вкладення у цінні папери українських емітентів, які обертаються на фінансовому ринку, але вони не мають на меті управління суб'єктом господарювання.

Так, дані табл. 2 показують, що обсяг портфельних інвестицій банків зріс у період з 2017 до 2019 року з 1803 млн. дол. США до 5545 млн. дол. США. Іноземні інвестори надають перевагу інвестуванню в боргові цінні папери, їх частка протягом аналізованого періоду є вищою 90 %. Зберігається висока частка вкладень у сектор загального державного управління, за рахунок чого Україна мобілізує боргові ресурси. У 2017 році їх частка становила 88,36 %, а у 2019 році знизилась до 76,31 %. Варто також зазначити, що у 2017 році боргові фінансові інструменти українських банків не купували, їх величина становила -100 млн. дол. США, водночас у 2019 році ситуація погіршилась до -795 млн. дол. США.

Таблиця 2

Структура портфельних інвестицій в Україну у 2017-2019 рр., млн дол. США^{*)}

Показник	Рік			Структура, %		
	2017	2018	2019	2017	2018	2019
Інструменти участі у капіталі	110	-9	49	6,10	-0,43	0,88
Боргові ЦП, у т. ч:	1693	2122	5496	93,90	100,43	99,01
Банки	-100	92	-795	-5,91	4,34	-14,47
Загальне державне управління	1496	2017	4194	88,36	95,05	76,31
Інші сектори	297	13	2097	17,54	0,61	38,16
Разом	1803	2113	5545	100,00	100,00	100,00

^{*)} Джерело: сформовано авторами за даними [9]

Рівень зацікавленості в боргових цінних паперах вітчизняних банків є низьким. До основних причин даного явища відносимо значний рівень корумпованості в Україні, мінливе законодавство, нестабільність національної валюти, низький рівень довіри до судової влади.

Друга причина нерозвиненості операцій банків з цінними паперами пов'язана з низьким рівнем розвитку фондового ринку України, про ефективність функціонування якого свідчить частка операцій на вторинному ринку у загальному обсязі операцій. В Україні у 2018 та 2019 роках вона становила та 97,7 % та 98,93 % відповідно, що засвідчує високий рівень розвитку вторинного ринку [8]. Важливим є й дослідження обсягів торгів на ринку цінних паперів та їх частки у ВВП України.

У цілому, обсяг торгів на ринку цінних паперів зріс з 468,69 млрд. грн. у 2017 році до 778,08 млрд. грн. у 2019 році. Ці зміни були спричинені значним зростанням обсягу торгів на позабіржовому ринку, а саме на 80 %, проте на біржовому ринку він зріс на 48,15 %. ВВП з 2017 року по 2019 рік мав також позитивну тенденцію до збільшення. У 2017 році обсяг торгів на біржовому ринку у відношенні до ВВП становив 6,90 %, проте до 2019 року зріс на 0,77 п. п. і становив 7,67 %. Отже, зазначений показник відображає покращення в рівні розвитку ринку цінних паперів в Україні, проте обсяг у ВВП є незначним у порівнянні з США, де рівень капіталізації ринку ЦП становить 34 429 млрд. дол. США, а ВВП за 2018 рік – 20 544 млрд. дол. США [11]. Відповідно, обсяг торгів у відношенні США становить 167,6 %, що свідчить про високий рівень розвитку ринку цінних паперів, а також є відображенням того, що Україні для розвитку економіки необхідно розвивати фондовий ринок.

Активними учасниками ринку є ПАТ «Фондова біржа «ПЕРСПЕКТИВА»» та ПАТ «Фондова біржа ПФТС» обсяги операцій яких на ринку цінних паперів складав 61,13 % та 37,61 % від загального обсягу відповідно у 2019 році [8]. Тобто зазначені суб'єкти займають 98,74 % ринку, що свідчить про необхідність скорочення кількості фондових бірж в Україні, оскільки діяльність більшість з них не є ефективною.

Здійснений аналіз засвідчує низький рівень розвитку ринку ЦП в Україні та необхідність його вдосконалення, адже більшість показників відображають негативну тенденцію до зниження,

зокрема надзвичайно низьким є рівень відношення обсягів торгівлі на біржовому ринку до ВВП. Нерозвиненість ринку супроводжується також повільним розвитком економіки, зменшенням припливу інвестиційного капіталу. Ринок цінних паперів України не є багатий на інструменти, оскільки майже 90 % торгів займають державні цінні папери, в той час як у світі ця величина складає близько 10 % [12, с. 240].

Третім, але не менш важливим фактором, що стримує розвиток українського фондового ринку та операцій банків на ньому є висока частка вкладень банків у депозитні сертифікати НБУ та ОВДП. Основна мета, якою керуються банки при виборі даних фінансових інструментів є низький рівень ризику цих цінних паперів при нетипово високому рівні гарантованої доходності. На кінець 2019 року інвестування банків у депозитні сертифікати НБУ та ОВДП становили 25 % загальних активів [9]. Виділяємо дві причини такої високої частки: по-перше, банки можуть використовувати ці фінансові інструменти як заставу при отриманні рефінансування від НБУ; по-друге, вони вимушені інвестувати кошти в дані цінні папери під впливом НБУ. Вкладання коштів в ОВДП вимушений крок, адже державні банки, які знаходяться в залежності від Міністерства фінансів та НБУ можуть здійснювати докапіталізацію шляхом купівлі ОВДП. Тут прослідковується інтерес уряду, оскільки одночасно із збільшенням статутного капіталу відбувається фінансування боргів уряду. Інвестуючи у депозитні сертифікати НБУ банки вирішують проблему надлишкової ліквідності та використовують їх з ціллю підтримки ліквідності. Така ситуація гальмує розвиток економіки, оскільки не відбувається кредитування бізнесу та населення.

Проблема надійності вітчизняної рейтингової оцінки також має важливе значення для ринку цінних паперів. На українському ринку кредитний рейтинг надають уповноважені рейтингові агентства, серед яких ТОВ "Рейтингове агентство "ІВІ - Рейтинг", ТОВ "Рюрік", ТОВ "Рейтингове агентство "Експерт - Рейтинг", ТОВ "Кредит_Рейтинг", ТОВ "РА "Стандарт_Рейтинг". Проте також оцінку можуть здійснювати міжнародні рейтингові агентства.

В Україні діє природна монополія на здійснення оцінки, відсутня чітка система розробки та регулювання підходів до оцінки, що має забезпечувати прозорість діяльності банків, водночас існує ризик домовленості між банком та рейтинговим агентством щодо встановленої оцінки.

Останній фактор створює проблему, що зумовлено конфліктом інтересів між учасниками оцінки. Він полягає у тому, що банки (емітенти) можуть домовлятися за відповідну плату про високі кредитні оцінки, а рейтингові агентства вимушені присвоювати їх, оскільки у результаті відмови від пропозиції число їх клієнтів зменшиться, що може приведе до закриття компанії. Саме тому на сучасному ринку часто можна зустріти банки із завищеними оцінками.

Аналіз кредитних рейтингів трьох системно важливих українських банків показав проблему об'єктивної рейтингової оцінки. Відповідно до даних таблиці 3 АТ КБ «ПриватБанк» має оцінку uaAA з прогнозом стабільний, незважаючи на те, що понад 80 % з кредитів є непрацюючими. Тобто банк міг встановити зв'язок із вітчизняним рейтинговим агентством або подати недостовірну інформацію. Щодо оцінки міжнародного рейтингового агентства Moody's, то вона, на нашу думку, є більш об'єктивною і відповідає діяльності банків.

Таблиця 3

Кредитні рейтинги банків України у 2019 році^{)}*

Назва банку	Рівень рейтингу присвоєний національним агентством (Стандарт_Рейтинг)	Оцінка ризику присвоєна міжнародним агентством (Moody's)	Частка непрацюючих кредитів, %
АТ КБ «ПриватБанк»	uaAA (стабільний)	B3 (стабільний)	80,69
«Альфа-Банк»	uaAAA (стабільний)	Ba2 (стабільний)	19,4
«РайффайзенБанкАваль»	uaAAA (стабільний)	B2 (стабільний)	9,7

^{*)} Джерело: розраховано авторами за даними [9]

У підсумку зазначаємо, що система рейтингової оцінки в Україні потребує доопрацювання, а саме розроблення прозорої та незалежної системи оцінювання кредитоспроможності емітентів цінних паперів. За такої умови зростатиме довіра не лише до рейтингових агентств, а також підвищуватиметься прибутковість від операцій з фінансовими інструментами щодо яких проводилась оцінка.

Сучасний стан розвитку економіки показує, що Україна має сформовану законодавчу базу щодо здійснення операцій з цінними паперами, проте вона має також значні недоліки. Зокрема, відсутні законодавчі акти, які регулюють використання та обіг похідних цінних паперів в Україні, що ускладнює їх використання у діяльності банків. Під час проведення дослідження організації здійснення професійної діяльності банків на ринку цінних паперів не було виявлено достатньої кількості нормативно-правових актів, які б дозволили достовірно виокремити основні етапи діяльності та їх особливості. Відповідно до цього можна зробити висновок, що нормативно-правова база спрямована на організацію діяльності банків з цінними паперами потребує розробки та вдосконалення вже існуючих законів і підзаконних актів.

Низький рівень використання похідних цінних паперів є останньою проблемою, яку виділено. Використання деривативів надає можливість банкам зменшити кредитний, валютний та процентний ризик. Активне запровадження похідних цінних паперів у діяльність банків дозволить страхувати валютний ризик, який виникає у період здійснення операцій з іноземною валютою; проводити арбітражні операції, які принесуть дохід за рахунок короткострокового вирівнювання курсу; здійснення спекулятивних операцій, що за умов нормального функціонування ринку є фактором, який сприяє підвищенню його ліквідності та стабілізації цін [13, с. 769].

Аналіз ринку показав, що в Україні ринок похідних цінних паперів не є розвиненим. У «Стратегії фінансового сектору України до 2025 року» зазначено, що в Україні вже створено правове поле для функціонування ринку похідних цінних паперів [14]. Проте важливим є питання приведення норм Податкового кодексу у відповідність до законодавства, що має регулювати ринок похідних фінансових інструментів. Відповідно до «Комплексної програми розвитку фінансового сектору України до 2020 року» необхідно було прийняти Закон України «Про похідні (деривативи)» до 31 грудня 2015 року, проте наразі існує лише проект закону, який не був прийнятий. Тобто немає підґрунтя, яке буде регулювати випуск та обіг деривативів в Україні, існуючі закони та нормативні акти регулюють лише окремі аспекти, що не дозволяє банкам збільшувати обсяги використання операцій з похідними ЦП.

Отже, аналіз діяльності банків України на ринку цінних паперів показав значні недоліки і проблеми їх здійснення. Водночас, інвестиційний напрям залишається перспективним, хоча й потребує вдосконалення. Менеджменту банку приймаючи рішення про інвестування коштів необхідно ретельно дослідити систематичні та специфічні фактори. Ліквідність ринку, валютний курс, систематичний ризик та рівень процентних ставок є систематичними факторами. Перспективи розвитку компанії, ліквідність активів емітента та фінансовий стан відносимо до специфічних факторів, адже вони пов'язані з емітентом цінних паперів [15, с. 39].

Далі, для обґрунтування найбільш привабливих для українських банків напрямків фінансових інвестицій, змодельовано два типи інвестиційних портфелів і оцінимо їх ефективність, у розрізі доходності й з урахуванням ризиків. Для цього застосуємо методи фундаментального аналізу відбору об'єктів інвестування. Перший портфель - більш диверсифікований, оскільки містить цінні папери іноземних емітентів. Другий портфель складається з паперів лише вітчизняних емітентів. Основна умова - це різна частка його складових та обмежений ліміт сумою 1000000 грн. або 42 229,73 дол. США (курс офіційно встановлений НБУ станом на 01. 01. 2020 р – 23,68 грн.) [9].

На етапі макроекономічного аналізу порівнюємо основні індикатори розвитку країн (Україна та США): ВВП, інфляція та рівень безробіття. На другому – проведемо галузевий аналіз, який виявить, найбільш привабливі для інвестування компанії. На першому етапі фундаментального аналізу потрібно здійснити аналіз макроекономічного становища країни,

зокрема основними показниками будуть ВВП, рівень інфляції, рівень безробіття.

ВВП відображає зміну ринкової вартості товарів та послуг та дозволяє порівняти економічну активність країни у довгострокових періодах. Зростання рівня ВВП можна трактувати як посилення економіки і навпаки. Аналізуючи темп росту ВВП США бачимо, що його рівень є стабільним, а саме в межах від 1 % до 3 % із тенденцією до збільшення. В Україні темп росту ВВП є мінливим, адже у 2015 році його значення було від'ємним, а у 2019 році становив 3,23 % [16]. Ці дані є відображенням того, що економіка США є більш стійкою та сприятливішою для інвестування у порівнянні з Україною.

Аналіз рівня інфляції США теж має незначну тенденцію до збільшення і у 2019 році становить 1,8 %, проте у розвиненій економіці такий ріст стимулює економіку до розвитку. Водночас в Україні наявна динаміка зниження рівня інфляції з 48,7 % у 2015 році до 7,88 % у 2019 році, проте він є високим, а отже потенційні інвестори піддаються більшому рівню ризику, що може призвести до втрат коштів. Динаміка рівня безробіття в США відображає тенденцію до зниження, що свідчить про те, що створюються нові робочі місця, а отже економіка працює. В Україні рівень безробіття коливається, проте його величина є високою, а саме у 2019 році становила 8,19 %. Отже, в економіку США доцільно вкладати кошти, в Україні ситуація також покращується і нові інвестиції будуть сприяти розвитку економіки.

При формуванні інвестиційного портфеля важливе місце займає галузевий аналіз, оскільки дозволяє виділити фінансово стійкі компанії та компанії, що розвиваються. Аналіз галузей України показав, що у 2019 році активно розвивалися компанії, що здійснюють виробництво тютюнових виробів та виробництво та розподілення газу, оскільки їх приріст становив 22,5 % та 19,4 % відповідно [17]. Проте, вважаємо, що доцільно також інвестувати в депозитарні установи, оскільки вони здійснюють значні обсяги випуску цінних паперів, а також показують прибуткову діяльність. Аналіз галузі ринку США здійснено за допомогою фондових індексів. Основним індексом виступає Dow Jones Industrial Average (Dow 30), який включає акції 30 галузей США, крім комунальної та транспортної. На кінець 2019 року динаміка індексу відображала ріст у порівнянні з попереднім роком на рівні 22,2 %, що з урахуванням наявного тренду відображає тенденцію до збільшення [18].

Основними активами при формуванні портфеля цінних паперів для банків України обрано «blue chips», тобто акції надійних, ліквідних компаній із стабільним рівнем доходу. Відповідно до відкритої інформації, що узагальнена в табл. 4, найбільшу прибутковість з українських компаній мав «Райффайзен Банк Аваль», а на іноземному ринку це «Mastercard Inc», тому частка акцій цих підприємств має бути найбільшою в інвестиційному портфелі цінних паперів.

Таблиця 4
Основні показники діяльності обраних для інвестицій компаній у 2019 р.^{*)}

Компанія	Активи	Власний капітал	Чистий прибуток	ROA. %	ROE, %
АТ «Райффайзен Банк Аваль», млн. грн	83664,32	11622,97	5087,934	6,08	43,77
Donbasenergo, млн. грн	5380,77	430,52	104,11	1,93%	24,18
Ukrnafta	40456,19	6643,18	6438,2	15,91	96,91%
Ukrtelecom	11796,41	8093,78	437,98	3,71	5,41
Mastercard Inc, млн. дол. США	29 236	5 893	8 091	27,67	137,30
IBM, млн. дол. США	152 186	20 841	3 655	2,40	17,54
Disney, млн. дол. США	193 984	88 877	2 173	1,12	2,44

^{*)} Джерело: розраховано автором [18]

Отже, сформуємо перший портфель з акціями як українських підприємств, так і іноземних та розрахуємо його дохідність на кінець 2020 року. Для розрахунку дохідності окремого цінного паперу скористаємося формулою 1. [19, с. 772]:

$$D (\%) = \frac{(P_1 - P_0) * 12 * 100}{P_0} , \quad (1)$$

де $D (\%)$ – річна дохідність ЦП;

P_1 – ціна на кінець періоду;

P_0 – ціна на початок періоду.

Дохідність портфеля цінних паперів розраховуємо за формулою 2 [21, с. 772]:

$$D_p = \sum_{i=1}^N w_i r_i , \quad (2)$$

де D_p – дохідність портфеля ЦП;

w_i – частка i -го ЦП у портфелі;

R_i – дохідність i -го ЦП.

Аналізуючи перший варіант портфеля цінних паперів, який включає акції провідних компаній США (табл. 5), отримуємо більший рівень дохідності в місяць, який становить 26,01 %. Проте варто зауважити, що у даному портфелі відсутні цінні папери, що принесли збитки банку.

Таблиця 5
Інвестиційний портфель цінних паперів за участю іноземних емітентів^{*)}

Складові	Кількість, шт.	Ціна на 01.01.2020 р., грн.	Сума вкладень, грн.	Частка в портфелі, %	Ціна на 01.01.2021р., грн. (курс 28,27), грн.	Дохідність за місяць, %	Дохідність за рік, %
АТ «Райффайзен Банк Аваль»	960000	0,33	316800	31,77	0,35	6,06	72,73
Mastercard Inc	70	7184,3	502901	50,44	10090,6938	40,45	485,46
IBM	40	3206,74	128269,6	12,86	3558,6276	10,97	131,68
Disney	14	3509,37	49131,2	4,93	5121,9586	45,95	551,41
Разом	960124	-	997101,8	100,00	-	26,01	312,06

*) Джерело: розраховано автором [18]

Також сформуємо портфель з акціями українських емітентів. Відповідно даних табл. 6, портфель виявився прибутковим. Проте, до розрахунку не включені ризики, які присутні на ринку у 2020 році, а саме економічна криза викликана пандемією 2020 року. Сформований портфель може принести рівень дохідності 21,11 %, що також є високим, проте акції «Укртелеком» виявилися збитковими. Акції Donbasenergo мали дохідність протягом періоду 0%, а з урахуванням інфляції припускаємо, що банк отримав збиток, а також за умови спрямування коштів у інші активи банк міг отримати прибуток.

Результати розрахунків свідчать, що портфель цінних паперів, який включає окрім акцій національних компаній також акції іноземних є більш прибутковим при здійсненні інвестиційної діяльності. Тому українським банки мають створювати портфель цінних паперів, який буде складатися із різних фінансових інструментів. Зокрема, необхідно збільшувати частку корпоративних цінних паперів, купувати акції іноземних інвесторів та вкладати у нові фінансові інструменти. До них варто віднести «зелені» облігації, які набувають поширення у світі та збільшення вкладень у муніципальні облігації.

Таблиця 6

Інвестиційний портфель цінних паперів за участю українських емітентів^{)}*

Складові	Кількість, шт.	Ціна на 01.01.2020р., грн.	Сума вкладень, грн.	Частка в портфелі, %	Ціна на 01.01.2021р., грн.	Дохідність за місяць, %	Дохідність за рік, %
АТ «Райффайзен Банк Аваль»	1250000	0,33	412500	41,27	0,35	6,06	72,73
Donbasenergo	1222	24	29328	2,93	24	0,00	0,00
Ukrnafta	3570	138	492660	49,29	195	41,30	495,65
Ukrtelecom	500100	0,13	65013	6,50	0,095	-26,92	-323,08
Разом	1754892	-	999501	100,00	-	21,11	253,31

**) Джерело: розраховано авторами за [18]*

Загалом «зелені» облигації емітують майже 40 країн, серед яких США, Франція, Китай, а обсяг випуску за 2019 рік склав 225 млрд. дол. США при зростанні порівняно з попереднім роком у понад 50 %. Такі облигації можуть випускатися державою, банками, міжнародними фінансовими організаціями та підприємствами. Ці ресурси спрямовуються на фінансування витрат проекту екологічних інвестицій. В Україні було розроблено крок щодо створення ринку «зелених» облигацій, а саме створено законопроект № 9035 від 03.09.2018 року «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення залучення інвестицій та запровадження нових фінансових інструментів» та прийнято його за основу 19 грудня 2019 року. Наступним етапом розвитку ринку «зелених» облигацій в Україні є їх введення в обіг.

Інвестування в «зелені» облигації несе високий рівень ризику для банку через низьку ліквідність, низький рівень дохідності та значну переоцінку на ринку, оскільки попит є більшим за пропозицію. Проте поряд з недоліками, на нашу думку, інвестування в такі цінні папери буде доцільним для вітчизняних банків. Розвиток зелених проектів є популярною тенденцією в світі, адже обсяги випуску зростають кожного року. Тому українським банкам потрібно інвестувати у «зелені» облигації випущені іноземними підприємствами. Процес інвестування мають супроводжувати менеджери з високим професійним рівнем підготовки. Перевагою використання таких облигацій є те, що відсотки за ними звільняються від оподаткування, адже інвестиції є соціально відповідальними. Також, підтримка екологічних проектів банком буде позитивно впливати на його репутацію, що буде відновлювати довіру до них.

Висновки. Отже, відповідно до поставленої мети за проведеним дослідженням було встановлено що: існує загальна тенденція до збільшення обсягу операцій з цінними паперами, проте структура портфелів банків не є виваженою; особливим попитом серед цінних паперів, що знаходяться в портфелі банків, користуються державні облигації та депозитні сертифікати НБУ, що мають тенденцію до зростання обсягів і несуть певні загрози, оскільки мають окремий деструктивний макроекономічний вплив у вигляді недостатнього інвестування і кредитування корпоративного сектору, а також знижують рівень диверсифікації портфелю щодо джерел дохідності і ризиків.

Основними проблемами розвитку операцій банків з цінними паперами виділено: низький рівень використання похідних інструментів, недостатня надійність вітчизняних рейтингових агентств, нерозвиненість ринку цінних паперів, незацікавленість іноземних інвесторів у цінних паперах українських банків; високі частки вкладень банків у депозитні сертифікати НБУ та державні облигації; недоліки законодавства щодо функціонування ринку цінних паперів.

Серед основних шляхів розв'язання існуючих проблем визначено:

- подальший розвиток ринку цінних паперів, зокрема щодо поліпшення законодавчої бази щодо його функціонування, а також щодо удосконалення роботи органів

нагляду за діяльністю учасників ринку цінних паперів;

- запровадження в діяльність банків нових фінансових інструментів – деривативів та «зелених» облігацій, що активно розвиваються за кордоном. Останні дозволяють залучити велику кількість ресурсів, а також спрямовані на розвиток енергоефективності;

- покращення контролю за діяльністю рейтингових агентств;

- розвиток інвестиційних операцій банків з цінними паперами шляхом кращої диференціації портфеля за рахунок збільшення корпоративних цінних паперів, в тому числі, цінних паперів іноземних емітентів. Здійснене у дослідженні моделювання портфелів цінних паперів показало, що вищий рівень прибутковості для банку принесе більш диференційований інвестиційний портфель з акціями іноземних інвесторів.

Загалом, дослідження діяльності банків України на ринку цінних паперів свідчить, що українські банки мають високий рівень потенціалу щодо інвестиційних операцій з цінними паперами, проте він може реалізуватися лише за умови розвитку самого фондового ринку, а також урізноманітнюючи інструментарій цих операцій й удосконалюючи їх здійснення. Для цього банкам слід активніше використовувати досвід розвинених країн, що є актуальним питанням, проте потребує глибокого вивчення, тому є цікавим напрямом для вже майбутніх досліджень.

Список використаної літератури

1. Morrison A. D., Wilhelm W. J. Investment banking. Past, Present, and Future. *Journal of Applied Corporate Finance*. 2007. Vol. 19. № 1. P. 8–20.
2. Мишкин С.Ф. Экономическая теория денег, банковского дела и финансовых рынков / пер. с англ. О. Островская, А. Рыбьянец. М.: Вильямс, 2006. 880 с.
3. Kovaleva N. A. On the Role and Place of Bank Operations in Current Development of the Russian Securities Market. *Review of European Studies*. 2015. Vol. 7. № 10. P. 114–117.
4. Нехаев С.А. Основные тенденции развития инвестиционного рынка в эпоху глобализации [Електронний ресурс]: Финансы. 2004. URL: <http://bankir.ru/avtori>.
5. Інвестиційний аналіз : підручник. – 2-ге вид., перероб. та доп. / А. А. Пересада, Т. В. Майорова, С. В. Онікієнко та ін. ; Кер. авт. кол. і наук. ред. А. А. Пересада. К. : КНЕУ, 2008. 544 с.
6. Копилова О. В., Гарбут А. І. Емісійна діяльність комерційних банків в Україні: сучасний стан та тенденції. *Вісник ОНУ імені І. І. Мечникова*. 2014. Т. 19. Вип 3 / 4. С. 41-45.
7. Кльоба Л. Г. Банківська інвестиційна діяльність на ринку цінних паперів. *Економіка та держава*. 2016. № 6. С. 20-24.
8. Річний звіт НКЦПФР / Офіційний сайт «Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку». 2018-2020 рр. URL: <https://www.nssmc.gov.ua/about-us/annual-reports/> (дата звернення: 16.12.2020).
9. Згруповані балансові залишки банків / Офіційне Інтернет-представництво Національного банку України. 2018–2020 рр. URL: <https://www.bank.gov.ua/statistic/supervision-statist> (дата звернення: 14.02.2021).
10. Миколишин М. М. Аналіз діяльності банків на ринку цінних паперів України. *Вісник Університету банківської справи*. 2016. № 3 (27). С. 29–35.
11. GDP – United States / «The World Bank Group». URL: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD?locations=US> (дата звернення: 15.12.2020).
12. Кужелєв М. О., Брігченко І. Г., Стабіас С. М. Аналіз розвитку національного ринку корпоративних цінних паперів в умовах європейської інтеграції. *Науковий вісник Мукачівського державного університету. Економіка*. 2015. Вип. 1(3). С. 237–242.
13. Хома І. Б., Угринюк О. Г. Сучасний стан та перспективи розвитку ринку похідних цінних паперів в Україні. *Молодий вчений*. 2017. № 5 (45). С. 796–774.
14. Стратегія розвитку фінансового сектору України до 2025 року / Офіційне Інтернет-представництво Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/files/eMbmHjDsYNINdsE> (дата звернення: 15.12.2020).
15. Кужелєв М. О., Житар М. О. Фінансова гнучкість прийняття рішень в інвестиційній діяльності банків : монографія. Київ : «Центр учбової літератури», 2016. 176 с.
16. ВВП України / Офіційний сайт порталу Minfin.com.ua. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/gdp/>. (Дата звернення: 15.12.2020 р.).
17. Індекс промислового виробництва / Офіційний сайт порталу Minfin.com.ua. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/index/industrial/2019/>. (дата звернення: 15.12.2020).
18. Котировки и курсы акций / Сайт «Investing.com». URL: <https://ru.investing.com/>. (дата звернення: 01.01.2021).
19. Онищенко Ю. І., Григор'єва Н. І. Перспективи формування портфелю цінних паперів банку з використанням фундаментального аналізу. *Економіка і суспільство*. 2018. Вип. 16. С. 769–776.

Стаття надійшла до редакції 16.06.2021

Статтю рекомендовано до друку 23.06.2021

References

1. Morrison, A. D., Wilhelm, W. J. (2007, Winter). Investment banking. Past, Present, and Future. *Journal of Applied Corporate Finance*, 19, 1, 8–20.
2. Mishkin, S. F. (2006). *Jekonomicheskaja teorija deneg, bankovskogo dela i finansovyh rynkov* (7th ed.). Moskva: Vil'jams.
3. Kovaleva, N. A. (2015). On the Role and Place of Bank Operations in Current Development of the Russian Securities Market. *Review of European Studies*, 7, 10, 114–117.
4. Peresada, A. A., Maiorova, T. V., Onikiienko, S. V., Kovalenko, Yu. M., Urvantseva, S. V. (2008). *Investytsiyni analiz* (2nd ed., rev.). Kyiv: KNEU.
5. Nekhayev, S. A. (2004). *Osnovnye tendentsii razvitiya investitsionnogo rynku v epokhu globalizatsii*. Retrieved from <http://bankir.ru/avtori>.
6. Kopylova, O. V., Harbut, A. I. (2014). Emisiina diialnist komertsiiynkh bankiv v Ukraini: suchasnyi stan ta tendentsii. *Visnyk ONU imeni I. I. Mechnykova*, 3/4, 19, 41–45.
7. Kloba, L. H. (2016). Bankivska investytsiina diialnist na rynku tsinnykh paperiv. *Ekonomika ta derzhava*, 6, 20–24.
8. *Richna zvitnist Natsionalnoi komisii z tsinnykh paperiv ta fondovoho rynku za 2018–2020*. Retrieved from <https://www.nssmc.gov.ua/about-us/annual-reports/>
9. *Zghrupovani balansovi zalysky bankiv za 2018–2020 (Group balance sheets of banks)*. Retrieved from <https://www.bank.gov.ua/statistic/supervision-statist>
10. Mykolyshyn, M. M. (2016). Analiz diialnosti bankiv na rynku tsinnykh paperiv Ukrainy *Visnyk Universytetu bankivskoi spravy*, 3 (27), 29–35.
11. *GDP – United States. «The World Bank Group»*. Retrieved from <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD?locations=US>
12. Kuzheliev, M. O., Britchenko, I. H., Stabias, S. M. (2015). Analiz rozvytku natsionalnogo rynku korporatyvnykh tsinnykh paperiv v umovakh yevropeiskoi intehratsii *Naukovyi visnyk Mukachivskoho derzhavnogo universytetu. Ekonomika*, 1(3), 237–242.
13. Khoma, I. B., Uhryniuk, O. H. (2017). Suchasnyi stan ta perspektyvy rozvytku rynku pokhidnykh tsinnykh paperiv v Ukraini. *Molodyi vchenyi*, 5 (45), 796–774.
14. *Stratehiia rozvytku finansovoho sektoru Ukrainy do 2025 roku*. Retrieved from <https://bank.gov.ua/ua/files/eMbmHjDsYNINdsE>
15. Kuzheliev, M. O., & Zhytar, M. O. (2016). *Finansova hnuchkist pryiniattia rishen v investytsiynii diialnosti bankiv*. Kyiv: Tsentri uchbovoi literatury.
16. *VVP Ukrainy*. Retrieved from <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/gdp/>
17. *Indeks promysloвого vyrobnytstva*. Retrieved from <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/index/industrial/2019/>
18. *Kotirovki i kursy aktsiy*. Retrieved from <https://ru.investing.com/>
19. Onyshchenko, Yu. I., Hryhorieva, N. I. (2018). Perspektivy formuvannia portfeliiu tsinnykh paperiv banku z vykorystanniam fundamentalnogo analizu. *Ekonomika i suspilstvo*, 16, 769–776.
The article was received by the editors 16.06.2021
The article is recommended for printing 23.06.2021

Iryna Okhrymenko

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor, Facult of Finance Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman,

54/1, Prospect Peremogy, Kyiv, 03057, Ukraine, e-mail: irina7674@ukr.net; ORCID ID: 0000-0002-7408-5145

Karyna Pyivoda

Masterant, Facult of Finance Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman,

54/1, Prospect Peremogy, Kyiv, 03057, Ukraine, e-mail: p_karina_1201@ukr.net; ORCID ID: 0000-0002-3235-2284

PROBLEMS AND PROSPECTS FOR DEVELOPING OPERATIONS OF BANKS WITH SECURITIES IN UKRAINE

Abstract. The article reveals modern trends, the main problems of development of operations of Ukrainian banks with securities are allocated, as well as the ways to solve them are proposed. The authors analyze the current state of banks' securities operations in Ukraine and determine that the issuing activity of banks tends to decrease, while the investment activity of banks in the securities market is growing. It is established that most of the investment operations of banks in the stock market belong to operations with government bonds and NBU certificates of deposit, which reduces the level of diversification of securities portfolios, inhibits economic growth in Ukraine and reduces potential profits of banks. The main problems that hinder the development of banks' operations with securities in Ukraine are presented and characterized. It is established that the low level of development of the securities market not only slows down the intensification of banks in the stock market, but also reduces the quality of rating agencies, and hence the reliability of financial instruments of Ukrainian issuers, including banks, in the international and domestic markets. In order to reduce the existing problems, a list of measures is proposed that will positively affect the volume and quality of banks' operations with financial instruments and will

contribute to their further development and improvement. In order to substantiate the most attractive areas of financial investment for Ukrainian banks, a fundamental analysis of the macroeconomic analysis of the economies of Ukraine and the United States, which simulates two types of investment portfolios and evaluates their effectiveness, mainly in terms of profitability but also risk. The simulation results showed that the portfolio of securities with financial instruments of American issuers provides a higher level of yield compared to the portfolio containing securities of only domestic issuers. It is proposed to include in the securities portfolio of Ukrainian banks new financial instruments, in particular "green" bonds and derivatives that will hedge currency and interest rate risk.

Keywords: *Securities, operations of securities banks, investment operations of banks, securities portfolio, profitability and risk of investment.*

JEL Classification: G 11, G 24, F 21, L 21

Formulas: 2; fig.: 0, tabl.: 6, bibl.: 19

Сучасні макроекономічні тренди та тенденції Modern macroeconomic trends and tendencies

DOI: [10.26565/2786-4995-2021-1-04](https://doi.org/10.26565/2786-4995-2021-1-04)

УДК: 339.7; 339.97

Євгеній Редзюк

к.е.н., доц., с.н.с.

сектору міжнародних фінансових досліджень
ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»,
вул. Панаса Мирного, 26, Київ, 01011, Україна
e-mail: redzyuk@gmail.com; ORCID ID: 0000-0001-5592-5121

ФУНКЦІОНУВАННЯ ФІНАНСОВИХ ІНСТИТУТІВ ТА ІНСТРУМЕНТІВ У НЕСТАБІЛЬНІЙ ГЛОБАЛЬНІЙ ЕКОНОМІЦІ

Анотація. Сучасні фінансово-економічні перспективи, починаючи з 2020 року викликають занепокоєння у всьому світі, особливо для позичальників з нижньою межею кредитної шкали або в галузях, які найбільше постраждали від обмежень, пов'язаних з поширенням епідемії COVID-19 у світі. Надзвичайні бюджетні фінансово-фіскальні стимули посприяли стабілізації національних економік більшості країн світу. Центральні банки розвинених країн світу та країни, що розвиваються відреагували швидко і рішуче, надавши власні безпрецедентні заходи підтримки. Вони зробили це за допомогою різних інструментів політики (підтримка ліквідності в банківській системі і на фінансових ринках, контроль щодо валютних інтервенцій, зниження облікової ставки, зниження вимог до резервів банків і страхових компаній, боргові і податкові відстрочки платежу, пільгове кредитування, дотації, гранти, фінансова допомога та ін.) і в значній мірі допомогли стабілізувати свої ринки та зберегли їх повноцінне функціонування.

Крім того, майже всі центральні банки країн світу, що розвиваються дуже активно проводили антикризову політику і близько половини з них знизили резервні вимоги для банків, які забезпечували ліквідність фінансової системи; також полегшили умови кредитування. Близько 20 центральних банків країн з ринком, що формується вперше запустили кількісне пом'якшення – формально відоме як програми викупу активів – шляхом покупки державного і приватного боргу, щоб зняти стрес в економіці та допомогти ринкам функціонувати. Аналіз показує, що ці програми викупу активів в цілому довели свою ефективність, в тому числі за рахунок допомоги в стабілізації місцевих фінансових ринків.

Після застосування кількісного пом'якшення в 2020 році аналіз показує, що ці програми викупу активів в цілому надали позитивний вплив на місцеві фінансові ринки. Важливо відзначити, що це мало місце навіть з урахуванням зниження облікової ставки, додаткових великомасштабних покупок активів Федеральною резервною системою і значного відновлення глобального апетиту до ризику. Зокрема, викуп активів центральними банками країн з ринком, що формується сприяв зниженню прибутковості державних облігацій, які не впливали при цьому суттєво на знецінення місцевих валют. Вони також поступово допомогли знизити стрес місцевого фінансово-інвестиційного ринку. Позитивний досвід викупу активів може спонукати центральні банки більшого числа країн з ринками, що формуються розглядати нетрадиційну грошово-кредитну політику як ключову частину свого політичного інструментарію, особливо коли простір для традиційної політики обмежений. Купівля активів може бути придатною політикою для деяких центральних банків в залежності від ринкових умов, з якими вони стикаються, і їх здатності успішно реалізувати таку політику.

Україні також необхідно припинити над шкідливу під час пандемії практику хаосу і неузгодженості в державному секторі управління та формувати комплексну стратегію захисту від пандемії COVID-19 населення і бізнес-структур, особливо тих категорій населення і сфер діяльності, що найбільше постраждали. При цьому, як показує світовий досвід – фінансові інститути та інструменти є одними з ключових антикризових механізмів, які необхідно активно використовувати, щоб подолати існуючі виклики.

Ключові слова: фінансові інститути, фінансові інструменти, світова економіка, міжнародні економічні відносини, глобальна економіка, фінансово-економічна криза.

Формули: 0; рис.: 0, табл.: 0, бібл.: 15

Вступ. Міжнародні трансформації торговельно-економічних відносин і фінансово-інвестиційного середовища в сучасному світі суттєво посилились під дією пандемії COVID-19, що в значній мірі призвело до нової ситуації у світовій економіці. Окреслюються стратегічні зміни у глобалізованому економічному просторі світу. Провідним визначальним фактором, що суттєво вплинув на сучасні гео економічні та геополітичні процеси став довгостроковий тиск пандемії COVID-19 на переважну більшість економічно активних країн світу. Обмеження пов'язані з пандемією призупинили світову торгівлю і економіку, що викликало найбільш значну торговельно-економічну, фінансову та інвестиційну кризу за останній 12-річний період, починаючи з 2009 року. Неоднозначність щодо перспектив подолання цієї кризи та масштабність викликів обумовлюють актуальність дослідження за цією тематикою, так як перспективи світової економіки і України в умовах згортання економічної активності, введення карантинних обмежень є тривожними сигналами та потребують визначення проблемних питань, пріоритетів і подальших ефективних кроків щодо подолання існуючих загроз, особливо в контексті функціонування стратегічно важливих фінансових інститутів.

Аналіз досліджень та постановка завдання. Аналізом проблем розвитку глобалізованих фінансово-економічних відносин займалась низка провідних вітчизняних і закордонних вчених: О.Білорус, Т.Богдан, О.Борзенко, А.Гальчинський, В.Геєць, С.Кораблін, Д.Лук'яненко, Я.Міркін, Н.Рубіні, Б.Рубцов, В.Сіденко, Дж.Стігліц, А.Філіпенко, О.Шаров та ін. Їх внесок є значним, але сучасні виклики обумовлюють оновлення цих знань та потребують формування ефективних пропозицій щодо стабілізації фінансово-економічного стану України в умовах посилення карантинних обмежень і згортання світових торговельно-економічних процесів.

Мета статті – проаналізувати розвиток глобалізованих фінансово-економічних відносин, виявити сучасні особливості функціонування фінансових інститутів та підходи до використання ними ефективних інструментів при подоланні кризових явищ в міжнародній економіці.

Результати дослідження. Глобалізація призводить не просто до встановлення і розвитку відносин між економічними, соціальними та іншими суб'єктами різних країн, а й до різкого збільшення значущості цих відносин. Необхідно відзначити, що за останні 60-70 рр. посилено відбувався процес глобалізації інформації, руху робочої сили, капіталу та засобів виробництва. Прямі іноземні інвестиції стали значущим фактором зростання економіки певної країни, яка приймала такі інвестиції; характер торговельного співробітництва носив поступово збільшувачий за масштабом процес; значна кількість країн за останні 30-50 років подолали бідність завдяки міжнародній торгівлі, сфері послуг, розвитку виробництва на експорт. В цьому контексті розгортання глобальної кризи під впливом поширення у світі пандемії COVID-19 є значною загрозою для існуючих бізнес-структур і торговельно-виробничих ланцюгів, що склались у світі.

Фінансова сфера за цей період (починаючи з 50-хх рр. ХХ ст.) активно обслуговувала глобалізовані торговельно-економічні відносини в світі, навіть більш прискореними темпами розвивалась ніж глобалізоване виробництво і торгівля, а її міжнародна архітектура була відкритою для різних інновацій та суттєво інтегрувалась у більшість країн світу. При цьому за останній рік фінансово-інвестиційний сектор зазнав такої суттєвої трансформації, втрат і згортання, особливо, в приватному секторі; кризові прояви в цій сфері посилились – зменшились обсяги кредитування і прямих іноземних інвестицій у приватному секторі (обсяг ПІІ знизився до 399 млрд дол. США на 49% в I-му півріччі 2020 року) , спостерігається низька активність з IPO (за I-ше півріччя 2020 року – спостерігається зниження на 36% до 186 IPO на суму 42,3 млрд дол. США) , пригальмувались угоди з поглинання і злиття фірм (1,97 трлн дол. США станом на 10.2020 року; в 2019 р. – 3,8 трлн дол. США за рік) [1;2;3].

Відзначимо, що сучасні фінансово-економічні перспективи, починаючи з 2020 року викликають занепокоєння у всьому світі, особливо для позичальників з нижньою межею кредитної шкали або в галузях, які найбільше постраждали від обмежень, пов'язаних з поширенням епідемії COVID-19 у світі. Так, у міру того як країни, компанії та домогосподарства стикаються з економічними наслідками пандемії COVID-19, багато експертів відзначають тривогу з приводу швидкого зростання кредитного плеча в усьому світі. В умовах прискорення багаторічної тенденції відношення боргу до ВВП серед цих трьох груп позичальників боргове навантаження має зрости на 14% в 2020 році до рекордних 265%. Це суттєво підвищує ризик банкрутства і дефолту, особливо серед корпорацій.

Для корпоративних позичальників ризику неплатоспроможності можуть зрости, якщо грошові потоки і прибуток не повернуться до рівнів, що передувало пандемії COVID-19, до скасування надзвичайних бюджетних стимулів. Міжнародне рейтингове агентство «S&P» вже знизило кредитні рейтинги приблизно одній п'ятій емітентів корпоративних і суверенних боргових зобов'язань в усьому світі, особливо позичальників спекулятивного рівня і тих, хто найбільше страждає від економічних наслідків COVID-19.

Розвиненими країнами світу очікується, що нестійке відновлення економіки можливе тільки, якщо будуть зберігатися сприятливі умови фінансування для всіх видів позичальників у довгостроковій перспективі, у зв'язку з чим будуть внесені коректування в поведінку по відношенню до витрат і позик. Крім того, прогнозується, якщо швидко буде здійснюватися передача технології на виготовлення вакцини країнам, що розвиваються й потребують вакцин і не буде нових мутацій вірусу, то глобальний вплив монетарно-фіскальних заходів розвинутих країн світу має закінчитися приблизно до 2023 року. Тоді уряди більшості країн світу зменшать стимули, але якщо інфляція суттєво зросте, то стимулювання може закінчитись і набагато раніше.

В існуючих умовах важливим є – враховувати здатність позичальників погасити заборгованість. Безпрецедентні фіскальні і грошово-кредитні стимули 2020 року, особливо у США та країнах ЄС дозволяють компаніям зберігати доступ до ліквідності через ринки облігацій і банківські позики. Витрати на позики дуже сприятливі, і ймовірно, залишаться такими протягом довгого часу: очікується, що базові процентні ставки залишаться історично низькими до 2023 року. Протягом 2020 року кредитні спреди звузилися з березневого піку; в даний час вони більш чутливі до бізнес-ризиків, ніж до ринкових (споживчих) ризиків, особливо для позичальників з найнижчою якістю. В основному, збільшення боргу покликане допомогти створити умови для відновлення економіки, що підвищить здатність позичальників погашати заборгованість в майбутньому. Це особливо актуально для суверенних держав, чії заходи податково-бюджетного стимулювання спрямовані на зниження економічного впливу пандемії. Тому всі суверенні країни вийдуть з пандемії з великим об'ємом боргу. Найбільш розвинені країни, ймовірно, несуть найбільшу частку зростання боргового навантаження. Однак вони в значній мірі багаті, володіють сильними фінансовими ринками і значною гнучкістю грошово-кредитної політики, що дозволяє їм підтримувати свою загальну кредитоспроможність у фінансово-інвестиційній та економічній сфері.

Для всіх суверенних держав світу багато що залежатиме в 2021 році від того, як буде використовуватися новий борг. Якщо він фінансує виробничу діяльність, збільшує національний дохід і збільшує державні доходи, тоді він у кінцевому підсумку буде підтримувати прийнятний рівень боргу і поточні рівні рейтингів. Але якщо відновлення економіки затягнеться довше, ніж очікувалося, або якщо уряди не зможуть консолідувати фінансові результати до рівня, що передувало пандемії, негативний тиск на рейтинги посилиться, а світова економіка зануриться у нову фінансово-економічну кризу.

Багато великих компаній до сих пір використовували надходження від своїх новопроданих боргів для додавання грошових коштів в свої баланси у якості запобіжних

резервів або для рефінансування існуючих зобов'язань. В цілому, за оцінками міжнародних експертів, нефінансові компанії США з інвестиційним рейтингом зберегли на своїх балансах близько трьох чвертей грошей, які вони запозичили в першій половині 2020 року. У Європі цей показник становить трохи більше 50%.

Це не відноситься до фірм, що знаходяться в нижній частині шкали рейтингів, або до малих і середніх компаній, особливо в галузях, на які безпосередньо вплинули правила соціального дистанціювання і спад, викликаний пандемією. Борючись за виживання, вони беруть позики, щоб покрити дефіцит доходів і потреби в оборотному капіталі. Для таких компаній необхідні цільові програми монетарного стимулювання, дотацій і підтримки.

Що стосується домашніх господарств, то зростання коефіцієнта боргу частково було викликане зниженням ВВП. Домогосподарства часто беруть на себе додаткові борги незабаром після втрати доходу. Але під час минулих спадів домогосподарства незабаром пристосувалися до більш консервативних моделей витрат, що уповільнило зростання боргу. Грунтуючись на цьому досвіді, прогнозується, що після деяких поступових покращень в 2021 році відношення глобального боргу домашніх господарств до ВВП стабілізується приблизно на рівні 66% до кінця 2023 року.

В значній мірі умови і форми відновлення після пандемії вплинуть на те, наскільки і як швидко ці три групи позичальників зможуть скоротити борг. У багатьох випадках коефіцієнти боргу стабілізуються тільки в результаті відновлення ВВП, а не зменшення боргу. І кілька факторів, в тому числі додаткові хвилі COVID-19, відстрочена вакцинація, підвищення процентних ставок, стійке різке розширення кредитних спредів, тривале зростання боргу або низький рівень попиту, можуть перетворити рецесію у W-подібну фігуру.

Навіть якщо відновлення буде розвиватися, як очікувалося, нестачі в економічних проблемах не буде. Деякі сектори працюють значно нижче своїх можливостей, що обмежує перспективи виживання компаній і, як наслідок, зайнятість і кредитні результати під питанням. В результаті короткострокові перспективи залишаються тривожними, особливо для позичальників з нижньою межею кредитної шкали або в уразливих галузях. Проте, ситуація у фінансово-борговому стимулюванні в розвинених країнах світу більш контрольована, тому великомасштабна боргова криза не так імовірна [4].

Такі фінансові інститути, як банки вступили в пандемію на відносно міцній основі, з достатнім запасом капіталу і ліквідності, а також з низькими обсягами прострочених кредитів. Більшість з них зможе підтримувати необхідний коефіцієнт достатності капіталу навіть у разі погіршення ситуації. При відновленні ділової активності у світі банкам необхідно буде забезпечити достатній рівень капіталу для забезпечення в подальшому середньо- і довгострокової фінансово-кредитної стабільності. Уряди і центральні банки економічно активних країн світу мають моніторити бізнесові і соціальні інститути на випадок, якщо пандемія у довгостроковій перспективі тиснути на світову економіку. Слабке економічне відновлення може призвести до рецесії та нових криз. Також низька траєкторія потенційного відновлення ВВП посилюють короткострокову політичну турбулентність. В таких умовах тільки структурні реформи можуть підтримати системне соціально-економічне відновлення, особливо якщо вони формуватимуть більш стійке та інклюзивне зростання не тільки в певній країні, а й у відповідних регіонах світу [5].

Провідні експерти Європейської комісії також вважають, що швидкого економічного відновлення від пандемії COVID-19 не буде. Пандемія коронавірусу є дуже великим шоком для світової економіки і економіки ЄС з серйозними економічними і соціальними наслідками. Ділова активність в Європі зазнала значного шоку в першій половині 2020 року і в деякій мірі різко відновилася в II-му кварталі 2020 року, тому заходи карантинних обмежень були поступово скасовані. Але відновлення пандемії COVID-19 в жовтні-листопаді 2020 року призвело до нового призупинення активності, оскільки національні

органи влади вводять нові заборони через систему громадської охорони здоров'я, посилюючи обмеження і карантинні заходи. Ситуація з пандемією в країнах ЄС та світі на сучасному етапі показує, що прогнози до відновлення і зростання економічної активності схильні до надзвичайно високого ступеня невизначеності й ризиків.

Так, Єврокомісія очікує у 2021 році зростання економіки у 27 країнах Євросоюзу на рівні 4,2%, а у 19 країнах Єврозони – на рівні 4,3%. На 2022 рік Єврокомісія прогнозує приріст на рівні 4,4% і в ЄС, і в Єврозоні. Натомість у середині лютого 2021 року у Єврокомісії прогнозували на 2021 рік приріст економіки в ЄС лише на 3,7%, а в Єврозоні – на 3,8%, а на 2022 рік – на рівні 3,9% і 3,8% відповідно [6].

В країнах ЄС спостерігається значна диференціація щодо економічних наслідків від пандемії, перспективи відновлення також матимуть різні траєкторії. Це відображає поширення вірусу, рівня медичного обслуговування, строгість заходів громадської охорони здоров'я, прийнятих для його стримування, галузевий склад національної економіки і силу відповідних заходів національної політики, особливо у фінансово-фіскальній сфері.

Безпрецедентний обсяг вжитих заходів, особливо в рамках схем короткострокової роботи, дозволив стримати зростання безробіття у країнах ЄС в порівнянні зі спадом економічної активності. Очікується, що безробіття продовжить зростати в 2021 році, оскільки держави-члени поступово відмовляться від заходів екстреної підтримки і на ринку праці з'являться нові люди, але все ж безробіття повинне покращитися в 2022 році у міру очікуваного відновлення економіки.

Крім того, очікується, що збільшення державного дефіциту буде дуже значним в усьому ЄС в 2020-2021 році, у зв'язку зі збільшенням соціальних трансфертів, при цьому податкові надходження падають, як в результаті виняткових заходів політики, спрямованих на підтримку економіки, так і ефекту автоматичних стабілізаторів.

В Євросоюзі дефіцит бюджету піднявся до 6,9% з 0,5% ВВП, в Єврозоні – до 7,2% ВВП у порівнянні з 0,6% в 2019 році, повідомило статистичне управління ЄС (Eurostat). Для Єврозони це максимальне негативне сальдо з 1995 року, тоді воно становило рекордні 7,3% ВВП. Обсяг державного боргу в державах, що використовують єдину європейську валюту, досяг 98% на кінець минулого року проти 83,9% роком раніше, в ЄС – до 90,7% з 77,5%. У 2020 році всі члени ЄС зафіксували дефіцит бюджету.

Найбільш значним дефіцит був у Іспанії (11% ВВП), на Мальті (10,1% ВВП), в Греції (9,7% ВВП), в Італії (9,5% ВВП) і в Бельгії (9,4%). У всіх країнах регіону негативне сальдо перевищило позначку в 3% ВВП, за винятком Данії, де він склав усього 1,1% ВВП.

Найменший розмір державного боргу відносно ВВП на кінець минулого року був у Естонії (18,2%), Люксембургу (24,9%), Болгарії (25%), Чехії (38,1%) і Швеції (39,9%). У 14 держав цей показник перевищив 60%. Найбільший борг у Греції (205,6%), Італії (155,8%), Португалії (133,6%), Іспанії (120%), Кіпру (118,2%) та Франції (115,7%) [7].

Інфляція в 2020 році також посприяла рецесії та падінню економіки країн ЄС. Різне зниження цін на енергоносії призвели до зниження загальної інфляції в серпні і вересні 2020 року. Базова інфляція, яка включає всі статті, за винятком енергоносіїв і необроблених продуктів харчування, також істотно знизилася за червень-серпень 2020 року через зниження попиту на послуги, особливо послуги, пов'язані з туризмом і на промислові товари. Слабкий попит, млявість на ринку праці і сильний обмінний курс євро здійснюють знижувальний тиск на ціни. Інфляція в ЄС була на рівні 1,43% (1,2% – Єврозони) в 2019 році; в 2020 році вона знизилась в 2-3 рази до 0,7% (0,3%). Прогнозується, що в 2021 році вона зросте до 1,16% (0,93%); в 2022 році до 1,41% (1,23%); в 2023 році до 1,55% (1,4%) [8].

Хоча по інфляції видно оптимістичний прогноз з відновлення економіки, по темпам вакцинації країни ЄС також знаходяться на найвищих темпах у світі, все ж ризики банкрутства, тривалих збоїв у постачаннях, безробіття – можуть зберігатись довше ніж це очікують регулюючі і політичні органи влади ЄС. Крім того, на європейську економіку

суттєво можуть вплинути асиметричне відновлення світової економіки і торгівлі, посилення напруженості у відносинах між країнами-гегемонами (США, ЄС, Китай). Не можна виключати й вірогідність стресу на інвестиційно-фінансовому ринку – це ще один ризик, який до речі може бути для країн ЄС знижений. Так, позитивним моментом є те, що була своєчасно запущена програма економічного відновлення ЄС – NextGenerationEU, включаючи Фонд відновлення і стійкості, який забезпечив більш сильне відновлення економіки ЄС, ніж передбачалося. Серйозним ускладненням залишається невирішення Торговельної угоди між ЄС і Великобританією, ця конфліктність додає напруженості у відносинах, але знайдення компромісів матиме позитивний вплив на економіку ЄС і Великобританії [9].

Ця економічна криза, викликана пандемією COVID-19, уже очевидно залишить глибокі й стратегічні наслідки в світі. Ерозія людського капіталу через тривалий високий рівень безробіття і закриття шкіл, руйнування вартості в результаті банкрутств та обмеження майбутньої податково-бюджетної політики через підвищений рівень державного боргу очолюють перелік викликів. При цьому країни та групи населення, які і без того були бідними й вразливими, зіткнуться з найбільшими проблемами.

Оперативні дії політиків, в тому числі країн Групи двадцяти (G20) з розвинутою економікою і країнами з ринком, що формується, допомогли запобігти ще більш серйозній економічній кризі після COVID-19, ніж той, який спостерігався раніше. З початку поширення епідемії країни «Групи двадцяти» станом на червень 2021 року понад 16 трильйонів доларів США на підтримку окремим особам, бізнес-структурам, державним муніципалітетам і сектору охорони здоров'я. Однак в цілому по країнам світу на даний час велика частина бюджетної підтримки поступово скорочується, і багато пільг, такі як грошові перекази домашнім господарствам, відстрочені податкові платежі або тимчасові позики підприємствам, минули або повинні закінчитися до кінця III кв. 2021 року. Тому очікується скорочення бюджетних дефіцитів майже у всіх економіках країн G20 в наступному році, виходячи з оголошених бюджетів і поточної політики. У країнах, де дефіцит різко збільшився в 2020 році, тепер очікується, що сальдо бюджету скоротиться більш ніж на 5 відсотків ВВП в 2021 році. Заплановане скорочення суттєво вплине на можливості підтримки, а вона вкрай необхідна в умовах нестійкого зростання і продовження пандемії.

Припинення підтримки відбувається в той час, коли втрати робочих місць в результаті кризи все ще прогнозуються значними, про що свідчить значний дефіцит прогнозованої зайнятості в порівнянні з тенденціями до пандемії.

Передчасне припинення підтримки завдають додаткової шкоди засобам для існування і підвищать ймовірність широкомасштабних банкрутств, що, в свою чергу, може поставити під загрозу відновлення. При такому сценарії наслідки від кризи, ймовірно, стануть набагато серйознішими і болючішими для людства. Тому, по можливості, економікам країн світу слід протистояти занадто ранньому посиленню податково-бюджетної політики і замість цього забезпечувати безперервну підтримку охорони здоров'я, фізичних осіб і компаній. В країнах, обмежених у можливості витратити, зміна пріоритетів витрат може бути виправдана захистом найбільш вразливих груп. Фінансування цих сфер стає значною безпековою складовою функціонування сучасного суспільства і бізнесу.

Також необхідно буде орієнтувати соціально-економічну політику на прагматичну оновлену реальність, яка б системно підвищувала стійкість соціально-економічного середовища. В цьому контексті політика заохочення інвестицій і покращення зайнятості у секторах, що розширюються і надають безробітним можливості для отримання нових знань, професійних навичок – посилить відновлення і зробить його більш стійкішим. Інвестиції, спрямовані на більш екологічне та менш енерговитратне виробництво товарів і послуг, також забезпечать стійкість в майбутньому. У зв'язку з цим шлях до збалансованого та інклюзивного зростання залежатиме від нестандартних, інноваційних рішень та політичної волі щодо відновлення на екологічно «здоровій» основі [10].

Пандемія і пов'язана з нею економічна криза діє на економіки різних держав світу асиметрично. Так, країни з ринком, що формується і країни, що розвиваються, до яких належить і Україна знаходяться в більш важкому стані, тому, що у них механізми, інструменти, ресурси та інституціональні умови для ефективної боротьби з кризою майже відсутні, або суттєво обмежені. Фінансові інститути є набагато слабкіші і нерозвиненіші, їх фінансові інструменти є дуже обмеженими в порівнянні з країнами G7. При цьому країни з ринком, що формується і країни, що розвиваються до цього активно зростали останні двадцять років до пандемії COVID-19 і це дозволило більшості нерозвинених країн світу досягти успіхів у зниженні рівня бідності та тривалості життя. При цьому кризовий вплив у світі станом на 2020-2021 рр. знищує існуючий прогрес, одночасно збільшуючи асиметричну траєкторію відновлення між багатими і бідними державами світу.

Незважаючи на досягнуті до пандемії успіхи в зниженні рівня бідності та збільшення якості і тривалості життя, більшість з цих країн боролися за скорочення нерівності доходів. У той же час в більшості країн, що розвиваються незмінно висока частка належала неактивній молоді (тобто тих, хто не має роботи, освіти або професійної підготовки), широка нерівність в освіті також зберігаються; крім того, існують великі прогалини і в економічних можливостях для реалізації жінок. Очікується, що пандемія COVID-19 посилить цю нерівність, ніж минулі кризи, оскільки заходи щодо стримування пандемії надали суттєвий вплив на вразливих працівників і жінок. В основному це проявляється так:

1. Під час пандемії ключову роль зіграла можливість працювати з дому. Недавнє дослідження МВФ показує, що працівники з низькими доходами менш здатні працювати з дому, ніж працівники з високими доходами. Ґрунтуючись на даних із США, відомо, що у секторах, в яких діяльність, швидше за все, буде виконуватися з дому, відбулося менше скорочення зайнятості. Поєднання цих двох фактів говорить нам про те, що працівники з низькими доходами з меншою ймовірністю зможуть працювати з дому і з більшою ймовірністю втратять роботу в результаті пандемії, що погіршить розподіл доходів.

2. Використання прогнозів МВФ щодо падіння ВВП на 2020 рік в якості приблизної оцінки сукупного зниження доходів. Експерти МВФ розподіляють цю втрату між групами доходів пропорційно їх здатності працювати з дому. За допомогою цього нового розподілу доходів обчислюється зведений показник розподілу доходів після COVID (коефіцієнт Джині) на 2020 рік для 106 країн і так обчислюється процентна зміна. Чим вище коефіцієнт Джині, тим більше нерівність, коли люди з високим доходом отримують набагато більший відсоток від загального доходу населення.

Цей аналіз показує те, що ефект від пандемії COVID-19 на розподіл доходів відзначається набагато більше, ніж від минулих криз. Це також свідчить про те, що вигоди, досягнуті країнами з ринковою економікою і країнами, що розвиваються з низькими доходами після світової фінансово-економічної кризи, можуть бути втрачені. Дослідження показує, що середній коефіцієнт Джині для країн з ринком, що формується і країн, що розвиваються виростає до 42,7 і його можна очікувано порівняти з кризовим 2008 роком. Вплив буде більш значним для країн, що розвиваються з низькими доходами, незважаючи на більш повільний прогрес з 2008 року.

Ця нерівність, що збільшується в середньому надає явний вплив на заможність пересічних громадян. В аналізі використовується показник добробуту, який об'єднує інформацію про зростання споживання, очікуваної тривалості життя, часу дозвілля і нерівності споживання. Виходячи з цих заходів, з 2002 по 2019 рр. в країнах з ринками, що формуються і країнах, що розвиваються добробут зріс майже на 6%, що на 1,3 процентних пунктів вище, ніж зростання реального ВВП на душу населення. Це дозволяє припустити, що в багатьох аспектах життя людей спостерігалось поліпшення. Збільшення відбулося в основному за рахунок збільшення тривалості життя.

Ефект від пандемії COVID-19 очікувано знизить рівень добробуту на 8% у країнах з

ринком, що формується і в країнах, що розвиваються, причому більше половини цього показника може бути викликано надмірною зміною нерівності в результаті здатності людини працювати з дому. Такі оцінки не відображають будь-яких заходів щодо перерозподілу доходів після пандемії. Це означає, що країни можуть послабити вплив на нерівність і добробут в цілому за допомогою заходів стимулюючої фінансової політики відновлення соціально-економічного середовища.

Інвестиції в освітні програми, в ІТ-просвітницький контент, в програми підвищення кваліфікації та перепідготовки можуть поліпшити перспективи повторного працевлаштування для адаптації працівників, чії посадові обов'язки можуть зазнати довгострокових змін в результаті пандемії. Тим часом, стимулювання розширення доступу до Інтернету та сприяння фінансової доступності матимуть важливе значення для все більш цифрового світу праці.

Пом'якшення критеріїв права на страхування по безробіттю та продовження оплачуваної сімейного відпустки і відпустки через хворобу також можуть пом'якшити вплив кризи на робочі місця. Соціальна допомога у вигляді умовних грошових трансфертів, продуктових талонів, а також грантів на харчування і медичне обслуговування для сімей з низькими доходами не повинна скасовуватися передчасно. Системна політика запобігання втрати десятиліть важко завойованих досягнень у соціальній сфері матиме вирішальне значення для забезпечення подальшого більш справедливого і процвітаючого майбутнього в країнах, що розвиваються після кризи [11].

Після безпрецедентного удару від пандемії COVID-19 по економічній активності в країнах з ринковою економікою, їх економічне виробництво скоротилося на 4,3% в 2020 році (згідно з доповіддю ООН). Центральні банки на ринках, що розвиваються відреагували швидко і рішуче, надавши власні безпрецедентні заходи підтримки, на відміну від попередньої кризи. Вони зробили це за допомогою широкого інструментарію політики і в значній мірі стабілізували свої ринки, забезпечили їх функціонування.

Для стабілізації світової економіки та швидкого відновлення майже всі центральні банки країн світу, що розвиваються знизили ставки, більшість з них здійснювало інтервенції на валютних ринках, і половина з них знизили резервні вимоги для банків, які забезпечували ліквідність фінансової системи і полегшили умови кредитування. Приблизно 20 центральних банків країн з ринком, що формується вперше запустили кількісне пом'якшення – відоме як програми викупу активів – шляхом покупки державного і приватного боргу, щоб зняти стрес в економіці та допомогти ринкам функціонувати. Аналіз показує, що ці програми викупу активів в цілому довели свою ефективність, в тому числі за рахунок допомоги в стабілізації місцевих фінансових ринків.

Мотивація до кількісного пом'якшення з боку центральних банків країн з ринком, що формується була різною. Так, ці покупки активів можна розділити на 3 основні цілі політики. По-перше, центральні банки з процентними ставками значно вище нуля, як правило, використовували викуп активів в якості інструменту для покращення функціонування ринку облігацій (Індія, Південна Африка, Філіппіни). По-друге, центральні банки з процентними ставками, близькими до «нульової нижньої межі» (Чилі, Польща, Угорщина), частково прагнули піти за курсом, аналогічного центральним банкам з розвиненою економікою, де вони використовували кількісне пом'якшення для полегшення фінансових умов і надання додаткових монетарних стимулів, що забезпечують функціонування ринку та цілей щодо показників ліквідності. І, по-третє, деякі центральні банки прямо заявили, що однією з їх цілей було тимчасове ослаблення тиску з боку уряду на фінансування перед обличчям пандемії (Гана, Гватемала, Індонезія і Філіппіни).

Після майже 6-12 місяців застосування кількісного пом'якшення в 2020 році аналіз показує, що ці програми викупу активів в цілому надали позитивний вплив на місцеві фінансові ринки. Важливо відзначити, що це мало місце навіть з урахуванням зниження

облікової ставки, додаткових великомасштабних покупок активів Федеральною резервною системою і значного відновлення глобального апетиту до ризику. Зокрема, викуп активів центральними банками країн з ринком, що формується сприяла зниженню прибутковості державних облігацій, які не впливали при цьому суттєво на знецінення місцевих валют. Вони також поступово допомогли знизити стрес місцевого фінансово-інвестиційного ринку.

Позитивний досвід викупу активів може спонукати центральні банки більшого числа країн з ринками, що формуються розглядати нетрадиційну грошово-кредитну політику як ключову частину свого політичного інструментарію, особливо коли простір для традиційної політики обмежений. Купівля активів може бути придатною політикою для деяких центральних банків в залежності від ринкових умов, з якими вони стикаються, і їх здатності успішно впроваджувати цю політику, враховуючи власні ресурси і можливості.

В цілому програми викупу активів на ринках, що розвиваються можуть бути корисними, але необхідна подальша оцінка по мірі появи нових даних про їх ефективність, особливо якщо ці викупи продовжаться. Виклики пандемії у фінансовій сфері показали наступне:

- покупка активів виявляється успішнішою і ефективнішою, коли використовується спільно в рамках більш широкого пакету макроекономічної політики;
- суспільна орієнтація, прозорість, інклюзивність і чітка комунікація мають вирішальне значення для мінімізації ризиків в довірі до центральних банків при купівлі активів, особливо в країнах з більш слабкою інституційною структурою;
- у більшості випадків програми викупу активів повинні бути обмежені за часом і масштабами та повинні бути пов'язані з чіткими цілями;
- викуп активів слід проводити переважно на вторинних ринках, оскільки викуп на первинному ринку або за цінами, нижчими від ринкових можуть вплинути на процес визначення справедливої ціни облігацій;
- викуп активів на первинному ринку також може викликати побоюванням з приводу того, що центральні банки пожертвують своєю встановленою метою щодо стабільності цін для фінансування програми уряду (фіскальне домінування) [12].

Вищезазначені чинники реагування на виклики епідемії COVID-19 розвинутими країнами світу та країнами світу, що розвиваються суттєво впливають на перспективи функціонування фінансово-економічного середовища України в умовах активізації міжнародних трансформацій, особливо під час дії пандемії COVID-19, а також в післякризовий період. При цьому український уряд і НБУ в цей час викликів для вітчизняного фінансово-економічного середовища – не діють в повній мірі злагоджено і ефективно. В Україні проявляється на державному рівні управлінський закритість, недовершеність рішень, неузгодженість, а іноді й кричуща некомпетентність. Відсутність чітких пріоритетів у боротьбі з пандемією COVID-19 та обмеженість в стимулюючих і відновлюючих заходах не сприяють подоланню кризових явищ в соціально-економічному середовищі та активізації вітчизняних підприємницьких структур. Разом з інституціональними проблемами верховенства права в нашій країні, корупційними чинниками, монополізацією і олігархізацією економіки – все це тільки посилює кризові явища і депресію в нашій країні. Існуючі суттєві ризики послаблюють можливості для швидкого відновлення соціально-економічної сфери України, а також загрожують надскладними проблемами пов'язаними з погіршенням ситуації у боротьбі з пандемією COVID-19. В цілому, всі ці перелічені проблеми не дають можливості ефективно використати фінансові інститути та інструменти для стійкого соціально-економічного розвитку України [13;14].

Висновки. Підсумовуючи, відзначимо, що середній темп падіння промислового виробництва у країнах із жорсткими заходами соціального дистанціювання становив 15% (місяць до місяця), а у країнах з мінімальними монетарними та фіскальними стимулами падіння промислового виробництва поглиблювалося до 22% /за даними МВФ/. Тому Україні необхідно формувати комплексну стратегію захисту від пандемії COVID-19 населення і бізнес-структур, особливо тих категорій населення і сфер діяльності, що найбільше постраждали. Фінансово-

інвестиційні механізми, як показує світовий досвід, є провідними у відновленні економічних процесів. Тому, на наш погляд, необхідно в першу чергу забезпечити фінансуванням чіткі протоколи якісного медичного обслуговування, превентивних заходів і стандартів охорони здоров'я під час пандемії. Провідними інструментами фінансово-економічного стимулювання в Україні мають бути:

- 1) активізація фіскально-монетарного та фінансово-інвестиційного механізму стимулювання попиту у населення й бізнес-структур, а також підтримка достатньої ліквідності в банках і в компаніях;
- 2) подальше зниження облікової ставки НБУ;
- 3) своєчасні валютні інтервенції;
- 4) перегляд і покращення резервних норм для банків і страхових організацій;
- 5) надання більш широких можливостей проводити репо операції з цінними паперами;
- 6) впровадження програми надання пропозицій і викупу державних облігацій для підтримки і поглиблення вітчизняного фінансового ринку;
- 7) надання боргових відстрочок або компенсаційних механізмів для найбільш постраждалих сфер діяльності (пасажирські перевезення, туризм, ресторанно-готельний бізнес, сфера обслуговування і розваг тощо);
- 8) впровадження цільових програм перепідготовки безробітних під перспективні сфери діяльності (програмування і обслуговування ІТ-сфери, декарбонізоване виробництво, фармацевтика, робототехніка, біотехнологічне виробництво, вирощування екологічно чистої та унікальної продукції тощо);
- 9) надання відстрочки по податковим зобов'язанням для найбільш постраждалих сфер діяльності;
- 10) впровадження державних програм підтримки і супроводження експорту несировинного бізнесу /активізація торгово-економічних представництв при посольствах, допомога в логістиці, страхуванні та ін./.

Запропоновані заходи, на думку автора, можуть суттєво посприяти відновленню економіки України та підвищати її конкурентоспроможність, але при цьому необхідно ретельно розрахувати можливості та масштаб такої підтримки. Вітчизняна економіка не є світовим емісійним центром і не є членом ЄС, щоб претендувати, як Італія, Іспанія чи Польща на безповоротну допомогу від різних фондів ЄС на відновлення, тому провідними параметрами і «маяками» є цільові рівні інфляції на рівні 5-9%, валютно-курсний коридор на середньострокову перспективу, рівень золотовалютних резервів України, стан торгового і платіжного балансу, бюджетні можливості і резерви вітчизняної економіки, швидкість відновлення і зростання ВВП. Стимулюючи економічні процеси і враховуючи ці показники, можна суттєво знизити ризики пандемії та зменшити вплив негативної активізації міжнародних трансформацій на вітчизняне фінансово-економічне середовище [15].

Список використаної літератури

1. Объем прямых иностранных инвестиций в мире снизился на 50% / газета «Коммерсантъ» / новости / 27.10.2020 / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.kommersant.ru/doc/4549039>
2. Самойлов М. Обзор мирового рынка IPO во II квартале 2020 года / Финансы / 31 июля 2020 года / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [https://vc.ru/finance/146586-obzor-mirovogo-rynka-ipo-vo-ii-kvartale-2020-goda#:~:text=%D0%A1%20%... 20IPO](https://vc.ru/finance/146586-obzor-mirovogo-rynka-ipo-vo-ii-kvartale-2020-goda#:~:text=%D0%A1%20%...).
3. Объемы мирового рынка M&A в 2020 году приближаются к \$2 триллионам / ООО "МинфинМедиа" / 16 сентября 2020 года / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://minfin.com.ua/2020/09/16/52431977/>
4. Terry Chan, Alexandra Dimitrijevic A Debt Crisis Is Not Imminent / Project Syndicate / 27 October 2020 / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.project-syndicate.org/commentary/covid19-debt-crisis-unlikely-says-s-p-ratings-by-terry-chan-and-alexandra-dimitrijevic-2020-10>
5. International Monetary Fund, 2020, Official site. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.imf.org/en/Topics/imf-and-covid19>
6. Єврокомісія прогнозує прискорення зростання економіки у Євросоюзі / Deutsche Welle / рубрика: Політика і суспільство / 12.05.2021 / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.dw.com/uk/yevrokomisiiia-prohnozuie-pryskorennia-zrostannia-ekonomiky-u-yevrosoiuzi/a-57507652>

7. Дефицит бюджета еврозоны в 2020 году поставил рекорд за 25 лет - достиг 7,2% ВВП / Информационное агентство «Финмаркет» / Будущее ЕС / 22 апреля 2021 года / [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.finmarket.ru/themes/euro_future/?sec=&id=5455816
8. Inflation rate in the European Union and the Euro area from 2015 to 2025 / Economy & Politics / Mar 31, 2021 / [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.statista.com/statistics/267908/inflation-rate-in-eu-and-euro-area/>
9. Autumn 2020 Economic Forecast: Rebound interrupted as resurgence of pandemic deepens uncertainty / European Commission website / Press release / 5 November 2020 / Brussels / [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_20_2021
10. Oya Celasun, Lone Christiansen, Margaux MacDonald The Crisis is Not Over, Keep Spending (Wisely) / International Monetary Fund / Global economy / November 2, 2020 / [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://blogs.imf.org/2020/11/02/the-crisis-is-not-over-keep-spending-wisely/>
11. Gabriela Cugat, Futoshi Narita How COVID-19 Will Increase Inequality in Emerging Markets and Developing Economies / International Monetary Fund / Global economy / October 29, 2020 / [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://blogs.imf.org/2020/10/29/how-covid-19-will-increase-inequality-in-emerging-markets-and-developing-economies/>
12. Dimitris Drakopoulos, Rohit Goel, Fabio Natalucci, Evan Papageorgiou Emerging and Frontier Markets: Policy Tools in Times of Financial Stress / International Monetary Fund / Global economy / October 23, 2020 / [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://blogs.imf.org/2020/10/23/emerging-and-frontier-markets-policy-tools-in-times-of-financial-stress/>
13. Редзюк Е.В. Особенности и последствия кризисных явлений пандемии COVID-19 на мировую экономическую активность / ЭКОНОМИКА XXI ВЕК. Международный журнал. – Тбилисский Государственный Университет им. Ивана Джавахишвили / Институт Экономики им. Паата Гугушвили: Тбилиси. 3-4.07.2020. – С.102-108
14. Редзюк С.В. Міжнародна торгівля як чинник забезпечення позитивної динаміки експорту України / Проблеми інноваційно-інвестиційного розвитку. Науково-практичний журнал. 23/2020. – К.: Міленіум, 2020. – С.12-26
15. Редзюк С.В. Відновлення у другу хвилю / газета «Дзеркало тижня» / Рубрика: Макрорівень / 14.11.2020 р. / [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://zn.ua/ukr/macrolevel/vidnovlennja-u-druhu-khvilju.html>
Стаття надійшла до редакції 16.06.2021
Статтю рекомендовано до друку 24.06.2021

References

1. Obiem pryamykh inostrannykh investitsii v mire snizilsya na 50% (2020, October 27). *Kommersant*. Retrieved from <https://www.kommersant.ru/doc/4549039/>
2. Samoilov, M. (2020, June 31). Obzor mirovogo rynka IPO vo II kvartale 2020 goda. *Finansy*. Retrieved from [https://vc.ru/finance/146586-obzor-mirovogo-rynka-ipo-vo-ii-kvartale-2020-goda#:~:text=%D0%A1%20%... 20IPO](https://vc.ru/finance/146586-obzor-mirovogo-rynka-ipo-vo-ii-kvartale-2020-goda#:~:text=%D0%A1%20%...).
3. Obiemy mirovogo rynka M&A v 2020 godu priblizhayutsya k \$2 trillionam (2020, September 16). *MinfinMedia*. Retrieved from <https://minfin.com.ua/2020/09/16/52431977/>
4. Chan, T., Dimitrijevic, A. (2020, October 27). A Debt Crisis Is Not Imminent. *Project Syndicate*. Retrieved from <https://www.project-syndicate.org/commentary/covid19-debt-crisis-unlikely-says-s-p-ratings-by-terry-chan-and-alexandra-dimitrijevic-2020-10>.
5. International Monetary Fund. Official site (2020). Retrieved from <https://www.imf.org/en/Topics/imf-and-covid19>.
6. Yevrokomisiya prognozuje priskorennyia zrostannya ekonomiki u Yevrosoyuzi (2021, May 12). *Deutsche Welle*. Retrieved from <https://www.dw.com/uk/yevrokomisiia-prohnozuie-pryskorennyia-zrostannya-ekonomiky-u-yevrosoiuzi/a-57507652>.
7. Defitsit byudzhetu evrozony v 2020 godu postavil rekord za 25 let - dostig 7,2% VVP (2021, April 22). *Informatsionnoe agentstvo «Finmarket»*. *Budushchee ES*. Retrieved from http://www.finmarket.ru/themes/euro_future/?sec=&id=5455816.
8. Inflation rate in the European Union and the Euro area from 2015 to 2025 (2021, March 31). *Economy & Politics*. Retrieved from <https://www.statista.com/statistics/267908/inflation-rate-in-eu-and-euro-area/>
9. Autumn 2020 Economic Forecast: Rebound interrupted as resurgence of pandemic deepens uncertainty (2020, November 5). *European Commission website*. *Press release*. Retrieved from https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_20_2021.
10. Celasun, O., Lone Christiansen, L., MacDonald, M. (2020, November 2). The Crisis is Not Over, Keep Spending (Wisely). *International Monetary Fund*. *Global economy*. Retrieved from <https://blogs.imf.org/2020/11/02/the-crisis-is-not-over-keep-spending-wisely/>
11. Cugat G., How, F. N. (2020, October 29). COVID-19 Will Increase Inequality in Emerging Markets and Developing Economies. *International Monetary Fund*. *Global economy*. Retrieved from <https://blogs.imf.org/2020/10/29/how-covid-19-will-increase-inequality-in-emerging-markets-and-developing-economies/>
12. Drakopoulos, D., Goel, R., Natalucci, F., Papageorgiou, E. (2020, October 23). Emerging and frontier markets: policy tools in times of financial stress. *International Monetary Fund*. *Global economy*. Retrieved from <https://blogs.imf.org/2020/10/23/emerging-and-frontier-markets-policy-tools-in-times-of-financial-stress/>
13. Redziuk, Y.V. (2020) Osobennosti i posledstviya krizisnykh yavlenij pandemii COVID-19 na mirovuyu ekonomicheskuyu aktivnost. *EKONOMIKA XXI VEK. Mezhdunarodnyi zhurnal*. 3–4, 102–108.
14. Redziuk, Y.V. (2020) Mizhnarodna torgivlya yak chinnik zabezpechennya pozitivnoi dinamiki eksportu Ukraini. *Problemi innovatsiino-investitsiinogo rozvitku*, 23, 12–26.
15. Redziuk, Y.V. (2020, November 14) Vidnovlennya u drugu khvilyu. *Dzerkalo tizhnya*. Retrieved from <https://zn.ua/ukr/macrolevel/vidnovlennja-u-druhu-khvilju.html>.
The article was received by the editors 16.06.2021
The article is recommended for printing 24.06.2021

Yevhenii Redziuk

Candidate of Economics, Associate Professor, Senior Researcher, sector international financial research State Organization "Institute of the Economy and Forecasting of the National Academy of Sciences of Ukraine", 26, Panasa Myrnoho, Kyiv, 01011, Ukraine; e-mail: redzyuk@gmail.com; ORCID ID: 0000-0001-5592-5121

FUNCTIONING OF FINANCIAL INSTITUTIONS AND INSTRUMENTS IN AN UNSTABLE GLOBAL ECONOMY

Abstract. The current financial and economic outlook from 2020 onwards is a concern worldwide, especially for borrowers with a lower credit score or in industries most affected by the restrictions associated with the spread of the COVID-19 epidemic in the world. Extraordinary budgetary financial and fiscal incentives have helped stabilize the national economies of most countries. The central banks of the developed world and developing countries responded quickly and decisively, providing their own unprecedented support measures. They did so through a variety of policy instruments (liquidity support in the banking system and financial markets, control over foreign exchange interventions, lowering the discount rate, lowering reserve requirements for banks and insurance companies, debt and tax deferrals, soft loans, grants, financial assistance, etc.), which greatly helped to stabilize their markets and maintain their full functioning.

In addition, almost all central banks in the developing world have been very active in anti-crisis policies, and about half of them have reduced reserve requirements for banks that provide liquidity to the financial system; also eased lending conditions. About 20 emerging market central banks have first launched quantitative easing - formally known as asset repurchase programs - by buying public and private debt to relieve stress in the economy and help markets function. The analysis shows that these asset repurchase programs have generally proven effective, including by helping to stabilize local financial markets.

Following the application of quantitative easing in 2020, the analysis shows that these asset repurchase programs have generally had a positive impact on local financial markets. It is important to note that this has taken place even with the reduction of the discount rate, additional large-scale purchases of assets by the Federal Reserve and a significant recovery in global appetite for risk. In particular, the repurchase of assets by central banks of emerging market countries helped to reduce the yield on government bonds, which did not significantly affect the depreciation of local currencies. They have also gradually helped reduce the stress of the local financial investment market. A positive asset repurchase experience may prompt central banks in more emerging markets to view non-traditional monetary policies as a key part of their policy tools, especially when space for traditional policies is limited. The purchase of assets may be a suitable policy for some central banks depending on the market conditions they face and their ability to successfully implement them.

Ukraine also needs to end the harmful effects of chaos and inconsistency in the public sector during the pandemic and to develop a comprehensive strategy to protect the population and business structures from the COVID-19 pandemic, especially those sections of the population and areas of activity that have suffered the most. At the same time, as world experience shows, financial institutions and instruments are one of the key anti-crisis mechanisms that must be actively used to overcome the existing challenges.

Keywords: *financial institutions, financial instruments, world economy, international economic relations, global economy, financial and economic crisis.*

JEL Classification: G 01, G 15, G 18, F 01, F 3.

Formulas: 0; fig.: 0, tabl.: 0, bibl.: 15

DOI: <https://doi.org/10.26565/2786-4995-2021-1-05>

УДК336:338

Борис Самородов

*д.е.н., професор, директор Навчально-наукового інституту
«Каразінський банківський інститут»
Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна,
майдан Свободи, 4, Харків, 61022, Україна,
e-mail: bsamorodov@gmail.com; ORCID ID 0000-0002-5267-1178*

Максим Житар

*д.е.н., доцент, заступник директора
Навчально-наукового інституту фінансів, банківської справи
Університету державної фіскальної служби України,
вул. Університетська, 31, Ірпінь, Київська обл., 08200, Україна,
e-mail: zhytarmaksym@gmail.com; ORCID ID: 0000-0003-3614-0788*

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ СВІТОВОЇ ФІНАНСОВОЇ АРХІТЕКТУРИ

Анотація. У статті розглянуто концептуальні засади формування світової фінансової архітектури. Визначено, що негативний вплив глобальних диспропорцій значно посилюються через недосконалість діючого фінансового механізму, що випливає з основних фундаментальних принципів функціонування світової фінансової архітектури. До основних факторів негативного впливу глобальних диспропорцій на світову економіку в статті віднесено: недосконалість фінансового механізму, загострення сукупності суперечностей між фінансовим та реальним секторами економіки, національними та інтернаціональними структурами в напрямі реалізації стратегічних державних та посилення регіоналізму. Доведено, що при формуванні фінансової архітектури в умовах глобалізаційних трансформацій необхідно чітко визначити умови імплементації принципу справедливого розподілу тягаря між приватними та офіційними кредиторами, а також між відповідними групами приватних кредиторів. Тобто зусилля варто спрямовувати на регулювання ліквідності, стабілізації поведінки інвесторів, використовуючи ефективні методи оцінки суверенного ризику, налагодження механізму регулювання фінансових ринків у розвинених країнах; становлення фінансової системи, яка могла б використовувати всі переваги глобальних ринків та мобільності капіталу при мінімальному ризику, отримання ефективного захисту соціально вразливих груп населення. Зроблено висновок, що розвиток сучасної фінансової архітектури відбувається в умовах суттєвого загострення суперечностей між фінансовим та реальним секторами національної економіки, національними та інтернаціональними структурами в процесі реалізації дієвих стратегічних державних інтересів та можливостей для отримання надприбутків великими транснаціональними корпораціями. Запропоновано у подальших дослідженнях визначити організаційно-економічні засади щодо взаємодії національного і світового фінансового ринків в умовах глобальної трансформації.

Ключові слова: *фінансова архітектура, глобальні диспропорції, глобалізаційні трансформації, глобальні ринки, МВФ, національна економіка.*

Формули: 0; рис.: 2, табл.: 0, бібл.: 8

Вступ. У сучасних глобалізаційних умовах світова економіка входить у інноваційне русло глобальної інтеграції та інтернаціоналізації, де більш чітко проявляється нова якість взаємозалежності, яка не дуже була помітна при попередніх правилах функціонування. Зростаюче переплетення економіки, інтернаціоналізація відповідних фінансових ринків та глобальна вимога розвитку сприяють динамічному процесу економічної глобалізації.

Аналіз досліджень та постановка завдання. Різні теоретичні та методологічні аспекти формування фінансової архітектури національної економіки знайшли свій розвиток у наукових працях М. Барклі, Г. Брауна, Р. Брейлі, С. Брігхема, А. Вагнера, М. Голдштейна, Г. Демсеца, Р. Ентова, К. Еєберга Й. Зонненфельса, І. Івашківської, Р. Капелюшнікова, М. Кокоревої, Б. Коласа, Р. Ла Порта, Ф. Лопеса де Силанеса, С. Маєрса, К. Сміта, А. Степанову, Д. Фінерті, Дж. Ван Хорна, А. Шляйфера та інших.

Серед вітчизняних науковців, які досліджували проблеми розбудови та функціонування фінансової архітектури національної економіки, слід відзначити наукові праці: Г. Азаренкової, О. Барановського, Н. Бичкової, М. Білика, І. Бланка, А. Бойка, Т. Бондарук, В. Виговської, Н. Виговської, А. Гриценка, В. Євдокимова, І. Зятковського, О. Лактіонової, І. Лук'яненко, В. Маргасової, В. Мельника, С. Онишко, Л. Сідельникової, О. Сосновської, О. Терещенка, В. Федосова, Л. Федулової, І. Школьник, С. Юрія та інших.

Результати дослідження. У сфері міжнародних відносин актуальності набуває балансування ринкового та державного регулювання, що досить ускладнено обставинами, щодо юрисдикції кожної держави обмежуючись її територією. За межами функціонують уже міжнародні відносини, де ринковій основі в економічному механізмі можуть протиставлятися лише колективні зусилля більшості держав, однак лише в обмеженому діапазоні, де їхні інтереси певним чином збігаються, однак не суперечать один одному. Тобто таке міждержавне регулювання значно менш результативне, ніж внутрішньодержавне. Тобто з посиленням інтернаціоналізації господарського життя і зростанням масштабів і ролі міжнародних економічних взаємозв'язків баланс ринкового та державного начал у механізмі міжнародного сектору сучасної ринкової економіки неминуче складається на користь суспільства [1-3].

Така асиметричність механізму особливо значуща в міжнародній фінансовій сфері, що зумовлено такими причинами: високими, за історичними мірками, лавиноподібними темпами зростання міжнародних фінансових операцій, які набагато випереджають зростання світової торгівлі товарами; у випадку, коли міжнародна торгівля (навіть з урахуванням того, що значна частина припадає на внутрішні канали відповідних глобальних корпорацій) усе ж більшою або меншою мірою контролюється національними державами, тоді фінансові потоки практично повністю виходять із-під такого контролю.

З іншого боку, в умовах глобального ринку держава вже не в змозі повноцінно виконувати функції гаранта, адже вона може регулювати діяльність лише відповідних національних учасників ринку. Тобто держава практично перетворюється в звичайного учасника глобального ринку, зобов'язання якого (державні цінні папери) котируються на ринку поряд із відповідними зобов'язаннями приватного сектору. У свою чергу, глобальний ринок відстежує поведінку урядів так само, як він спостерігає за певними бухгалтерськими балансами великих корпорацій. Якщо ж національний уряд функціонує успішно, то має своєрідну винагороду додатковими обсягами залучених інвестицій. Проте такі потоки руху капіталу не є стійкими. Передусім це стосується країн, що розвиваються. Коли інвестори відчують, що уряд допустив досить багато помилок, вони забирають свій капітал (відбувається стрімка інтеграція в глобальні фінансові ринки, що несе із собою відповідні ризики фінансових криз). Однак це не означає обов'язковість порушення стійкості світової фінансової системи.

Не менш серйозні наміри у сфері реформування та зміцнення в межах світової фінансової архітектури є безпосередньо й у структурах МВФ, Світового банку та інших міжнародних фінансових інституціях. Тобто йдеться насамперед про розширення функцій Міжнародного валютного фонду, враховуючи необхідність адаптуватися та враховувати нові реалії глобальної економіки, стрімкого еволюціонування і зростаючої інтеграції світового фінансового ринку, спонукаючи необхідність трансформації МВФ у Світову фінансову організацію, яка б займалася не тільки питаннями валютного регулювання, а й ефективності регулювання, координування світових фінансових потоків, напрацювання та розробки стратегічних напрямів інноваційного розвитку, механізмів (у сфері запобігання, уникнення шквальных криз, обвалів, ситуацій потрапляння в боргові ями) збалансування економічної системи на будь-якому з рівнів – національному, локальному, світовому (глобальному). Саме за таких умов така наддержавна інституція повинна мати відповідні повноваження і структурну підпорядкованість як горизонтальну, так і вертикальну. Запропонована

інституція, яка функціонуватиме на основах солідарності та співсолідарності з національними, повинна не просто замінити чи дублювати роботу останніх, а виконувати чіткі координуючі і регулюючі функції, які вона може проводити більш ефективно. Тобто така інституція повинна бути більш кінетичною, спроможною в необхідний момент, своєчасно змобілізувати необхідну кількість фінансових ресурсів, більше ніж МВФ, який зазвичай перебуває у стані рівномірного руху при певному відносному внутрішньому спокої з відповідними періодичними сплесками [4].

Поряд із вищевикладеним варто демократизувати механізм прийняття рішень щодо надання відповідної фінансової допомоги та сам порядок її отримання, адже на сьогодні МВФ дедалі більше задовольняє інтереси США. Спостерігається активізація діяльності у сфері зміцнення фінансового сектору, покращення співробітництва в такій сфері між МВФ і іншими міжнародними фінансовими інститутами. Однак залишається значна кількість невирішених питань у таких важливих сферах, як долучення приватного сектору до запобігання та вирішення фінансових криз, проведення контролю за рухом капіталів і вибір режиму валютного курсу.

Процес участі МВФ у становленні нової міжнародної фінансової архітектури, яка пов'язана із сукупністю важливих аспектів, передбачає:

1) забезпечення своєчасності й достовірності фінансової інформації, імплементація нових інформаційних стандартів та контрольних функцій МВФ. Насамперед мається на увазі збалансованість руху капіталів, стан фінансової системи, можливість збереження або відмова країни від існуючого режиму валютного курсу, забезпечення управління боргом та резервами, аналіз екзогенних та ендогенних факторів, які загрожують стабільності валютно-фінансового стану відповідних країн, рівень впливу макроекономічної політики одних країн на інші, відповідний рівень залежності країн на регіональному та глобальному рівнях.

МВФ орієнтує свою діяльність на співпрацю з МБРР та іншими МФО в контексті посилення своєї ролі в оцінці дотримання країнами стандартів і рекомендацій щодо збору й надання даних, розкриття інформації у сфері фінансової політики, якості бюджетної статистики, банківського нагляду тощо. У процесі оцінки діяльності МВФ і інших фінансових організацій у напрямку розвитку та застосування міжнародних стандартів варто зупинитись на ключових проблемах. Провідні промислові країни на етапі реформи фінансової архітектури передусім орієнтуються не лише на розробку нових загальновизначених стандартів, а нав'язати країнам, що розвиваються, свої стандарти і правила. Адже метою є спроба зробити країни, що розвиваються, більш «прозорими» для власних інвесторів, відповідних регулюючих органів та судів. У свою чергу, недостатньо уваги приділяється результативності таких стандартів та їх відповідності умовам країн, що розвиваються. Більшу необхідно акцентувати увагу на основних концептуальних принципах та міжнародному досвіді, ніж на конкретні стандарти, у пошуку балансу між врахуванням особливостей розвитку певних країн і застосуванням мінімально необхідного набору певних основних стандартів. Ключовим аспектом при виборі стандартів та їх адаптивності в окремих країнах є насамперед забезпечення пріоритетів [5];

2) розробку ефективних і оптимальних методів щодо зміцнення фінансових систем. Для створення нової фінансової архітектури запропоновано об'єднати зусилля МВФ, БМР, МБРР, різноманітних міжнародних об'єднань та національних органів банківського регулювання на шляху до впровадження в країнах принципів та рекомендацій щодо підтримки стійкості фінансової архітектури, підвищення можливостей контролюючих органів із визначення слабких місць. Схематично модель оцінки стабільності фінансової архітектури представлено на рис. 1.

3) вибір режиму валютних курсів є важливим параметром, від якого залежить розвиток економіки країни, його місце у світогосподарських зв'язках, що визначає ефективність макроекономічного регулювання;

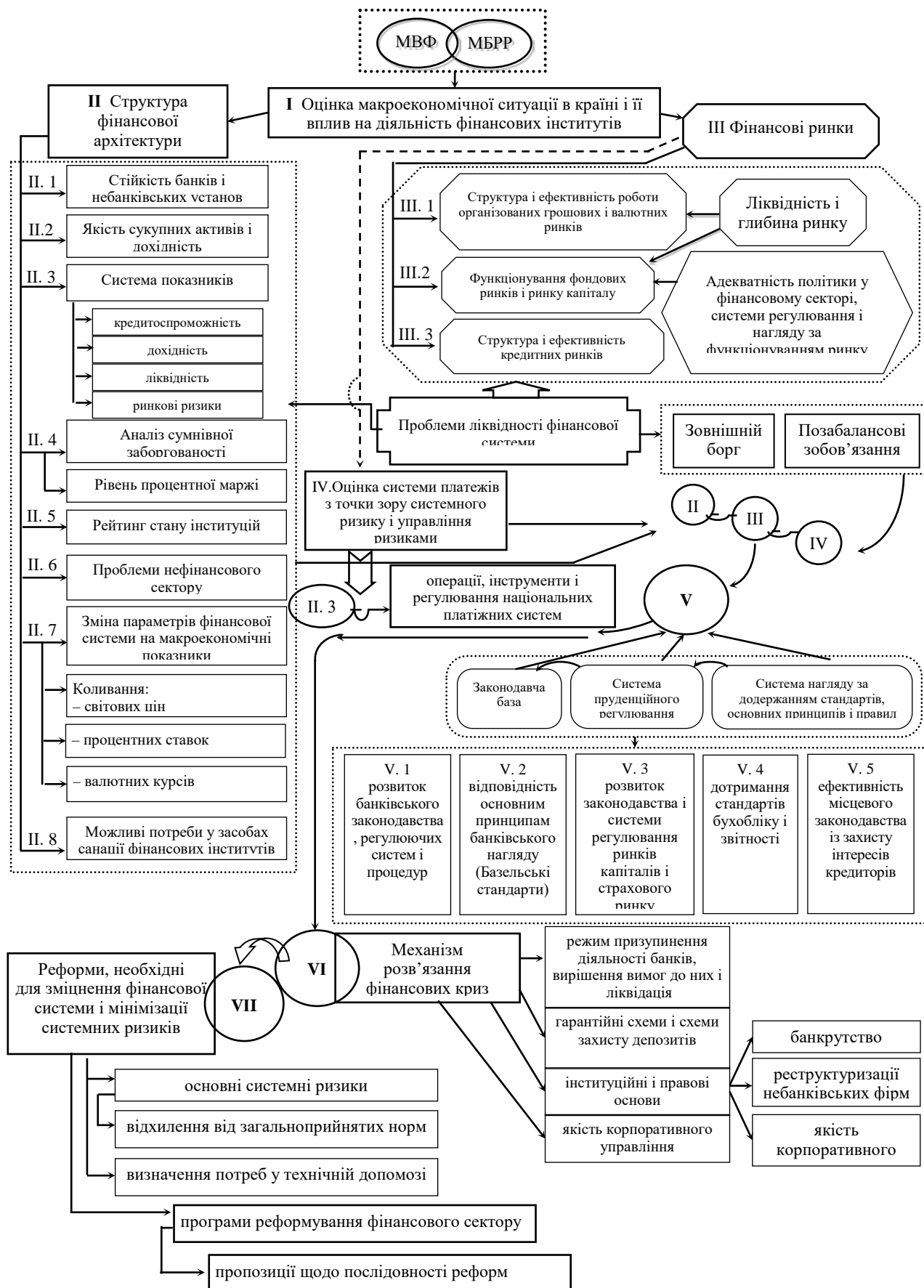

Рис. 1 Модель оцінки стабільності фінансової архітектури національної економіки
Джерело: [9]

4) збільшення фінансових ресурсів МВФ, призначене для надання запобіжної фінансової підтримки тим країнам, які проводять належну економічну політику, однак мають труднощі в отриманні зовнішніх кредитів, як результату погіршення ситуації на світовому ринку;

5) врегулювання питання щодо долучення приватного сектору до попередження та подолання фінансових криз та їх наслідків. Така проблема є однією з найгостріших, насамперед щодо інтересів офіційних та приватних кредиторів та інвесторів. Досить проблемним є питання щодо залучення приватного сектору в процес врегулювання кризових ситуацій, які відбуваються в конкретних країнах. Проблема полягає в тому, яким чином надання коштів приватними кредиторами та інвесторами повинно бути насамперед пов'язане з відповідними програмами МВФ.

При формуванні фінансової архітектури в умовах глобалізаційних трансформацій необхідно чітко визначити умови імплементації принципу справедливого розподілу тягаря між приватними та офіційними кредиторами, а також між відповідними групами приватних кредиторів. Тобто зусилля варто спрямовувати на регулювання ліквідності, стабілізації поведінки інвесторів, використовуючи ефективні методи оцінки суверенного ризику, налагодження механізму регулювання фінансових ринків у розвинених країнах; становлення фінансової системи, яка могла б використовувати всі переваги глобальних ринків та мобільності капіталу при мінімальному ризику, отримання ефективного захисту соціально вразливих груп населення.

Існує також американська концепція реформування існуючої фінансової архітектури, яка передбачає становлення системи, яка б забезпечувала безпечний і поступовий рух капіталу з розвинених країн до країн, які розвиваються, з метою забезпечення стабільності світового економічного розвитку. Тобто, на думку американців, для успішної інтеграції в нову міжнародну фінансову систему більшості країн необхідно подолати сукупність проблем, негативний потенціал яких був представлений світовими кризами: неефективність політики у сфері макроекономіки й обмінного курсу; слабкість національної фінансової системи; видача кредитів і взяття позик, які не мають підстав; проблема довіри до діючого національного ринку й ліквідності його суб'єктів.

Проте нова міжнародна фінансова архітектура, якою б досконалою вона не була, лише формує зовнішні умови для ефективного функціонування національних фінансових архітектур. Якою мірою такі можливості будуть впроваджені, залежить передусім від рішучості й коректності діяльності відповідних національних урядів у конкретному напрямі [6-8].

Варто зауважити, що формування нової глобальної фінансової архітектури проходить не шляхом адаптації принципів функціонування існуючого світового фінансового середовища, а в контексті реформування діяльності МВФ та зміцнення його контролюючих функцій, які певною мірою є суперечливим та досить дискусійним з погляду оптимальності й результативності такого підходу. На наш погляд, розпочати варто з більш важливих принципів, які суттєво впливають на архітектуру із середини та на рівні трансверсальних зв'язків, тобто щодо реформування загалом фінансового сектору шляхом зменшення його «бульбашковості» і самодостатності; валютно-кредитного шляхом зниження рівня корумпованості, неефективного кредитування, кризовості, волатильності; реформування міжнародних фінансових інституцій.

Саме тому більш гостро постає питання щодо формування інноваційної ефективнішої світової фінансової архітектури. Концептуальний підхід до формування нової світової фінансової архітектури представлено на рис. 2 [9]. Стратегічні орієнтири національного розвитку в сучасному глобалізованому світі лежать не лише всередині національної економіки, насамперед вони далеко винесені за їх межі. Саме там варто приймати стратегічні рішення, тим самим формувати світову глобальну систему, яка сприятиме національним системам своєчасно трансформуватись та розвиватись у напрямку рівноваги.

Така методологічна передумова формування світової фінансової архітектури постає не як сукупність національних фінансових систем в економіці, а як самодостатня, функціонуюча за своїми законами взаємопов'язана система, яка має внутрішній потенціал до адаптації та саморозвитку. Такі закони формують досконалу, кінетичну економіко-фінансову структуру, яка має латентні складові, що спонукає до подальшого дослідження глибини трансформованих закономірностей її розвитку. Усвідомлення такого має особливе значення для України, яка перебуває в активному пошуку свого місця у світовому економічному просторі, утверджується як повноцінний та повноправний суб'єкт.

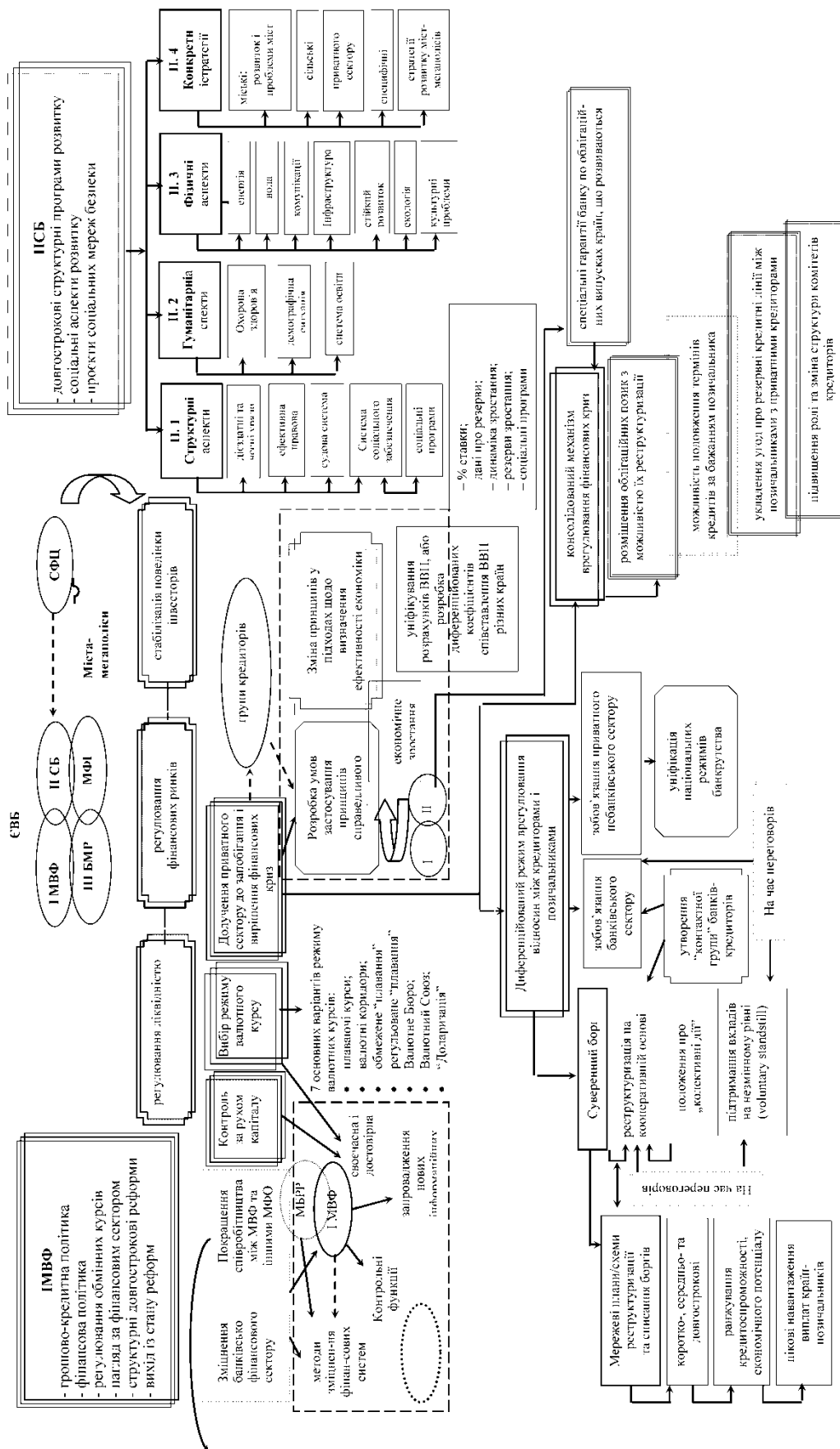

Рис. 2 Концептуальна схема формування світової фінансової архітектури

Джерело: [9]

На сьогодні в Україні немає чітко сформованих інституційних структур сучасного інноваційного напрямку роботи, і передусім інституційного базису, однак обраний курс на інтеграцію національної економіки у світове господарство є закономірним процесом, однак достатньо складним.

Коли йдеться про умови щодо включення будь-якої країни в систему світового господарства, то актуальне значення мають її економічні можливості й перспективи. Адже не може бути єдиної для всіх країн моделі розвитку та адаптації до нових умов.

Із кожним проведеним успішним кроком у реформах, підтримці стабільності формуються передумови для подолання диспропорцій. Позитивним є те, що іноземні інвестори мають певні економічні мотиви вкладення коштів в економіку України, адже сучасне проведення комплексної структурної трансформації нашого господарства потребує значних капіталовкладень. Ключовими мотивами інвесторів є такі, як більш тривалий період експлуатації обладнання, менші обмеження екологічної забрудненості, подолання бар'єрів на імпорт, вигідніші умови закупівлі й матеріального забезпечення, підвищення конкурентоспроможності продукції шляхом організації виробництва в країні збуту. У свою чергу, для того щоб вивести економіку з глибокої кризи, потрібні стійкі стимули, які лежить поза приватним сектором та інтересами (саме таким сектором є держава).

Висновки. Отже, просування шляхом інтеграції національної економіки у світову, закономірно супроводжується певними етапами. Запропонувати Україні таку етапність, на нашу думку, є не зовсім правильним, адже це відкине нас ще на декілька років назад. Для нашої економіки більш доцільним є цілісна фінансово-економічна стратегія з урахуванням умов глобалізації. Тобто цілісність повинна прослідковуватись у єдності мікро- та макростратегії. Адже як на мікро-, так і макрорівні необхідно визначити, яке місце Україна може посісти в системі світового господарства, ринки, на яких вона може бути достойно представлені, як експортного спрямування, так і внутрішнього забезпечення.

В ході дослідження визначено, що негативний вплив глобальних диспропорцій значно посилюються через недосконалість діючого фінансового механізму, що впливає з основних фундаментальних принципів функціонування світової фінансової архітектури. Розвиток сучасної фінансової архітектури відбувається в умовах суттєвого загострення суперечностей між фінансовим та реальним секторами національної економіки, національними та інтернаціональними структурами в процесі реалізації дієвих стратегічних державних інтересів та можливостей для отримання надприбутків великими транснаціональними корпораціями. Тому у подальших дослідженнях доцільно визначити організаційно-економічні засади щодо взаємодії національного і світового фінансового ринків в умовах глобальної трансформації.

Список використаної літератури

1. Механізми управління інститутами спільного інвестування: світовий досвід і Україна / Т. Д. Косова // Держава та регіони. Сер. : Економіка та підприємництво. – 2013. – № 1. – С. 159-164.
2. Melnyk Viktor, Zhytar Maksym, Shchur Roman, Kriuchkova Nataliia, Solodzhuk Tetiana. (2021). Assessment of the Performance of the Financial Architecture of Ukrainian Economy: Budgetary, Stock and Social Aspects. *WSEAS Transactions on Business and Economics*, Volume 18, Art. #39, pp. 386-395. DOI: [10.37394/23207.2021.18.39](https://doi.org/10.37394/23207.2021.18.39)
3. Житар М. О. Модернізація фінансової архітектури суб'єктів господарювання в Україні під впливом глобальних фінансових перетворень [Електронний ресурс] / М. О. Житар // БІЗНЕС ІНФОРМ. – 2020. – № 4. – С. 340–350. – Режим доступу : https://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2020-4_0-pages-340_350.pdf
4. Methodical approach to the quantification of enterprise financial security level [Електронний ресурс] / В. V. Samorodov, O. O. Sosnovska, M. O. Zhytar, J. V. Ananieva // *Financial and credit activity: problems of theory and practice*. – 2020. – Vol. 1, No 32. – P. 269-277. – Режим доступу : <http://fkd.org.ua/article/view/200521/200902>
5. Інноватика на фінансових ринках : монографія / авт. кол. : С. В. Онишко, Ю. М. Коваленко, В. В. Виговська [та ін.] ; за наук. ред. д.е.н., професора С. В. Онишко / Ун-т держ. фіскальної служби України. – Ірпінь, 2018. – 466 с. – (Серія «Податкова та митна справа в Україні»; т. 110).
6. Гайдукович Д.С. Фінансове посередництво та його вплив на розвиток фінансового ринку / Д.С. Гайдукович // *Економічний простір*. – 2014. – № 84. – С. 122-129.
7. Барановський О. І. Сутність і чинники фінансової безпеки фондового ринку / О. І. Барановський // *Фінанси України*. – 2016. – № 1. – С. 20-38.
8. Корнєєв В. В. Поведінкові фінанси та інвестування в експлоатаній економіці / В. В. Корнєєв // *Економічна теорія*. – 2009. – № 3. – С. 40–49.

9. Житар М. О. Фінансова архітектура економіки України в умовах глобальних трансформацій : монографія / М. О. Житар // Мін-во освіти і науки України, Чернігівський нац. технологічний ун-т. – Чернігів : ЧНТУ, 2020. – 352 с.
Стаття надійшла до редакції 15.06.2021
Статтю рекомендовано до друку 22.06.2021

References

1. Kosova T. D. (2013). Mekhanizm upravlinnia instytutamy spilnogo investuvannia: svitovyi dosvid i Ukraina. *Derzhava i rehion. Ekonomika ta pidpriemnytstvo*, 1, 159–164.
2. Melnyk, V., Zhytar, M., Shchur, R., Kriuchkova, N., Solodzhuk, T. (2021). Assessment of the Performance of the Financial Architecture of Ukrainian Economy: Budgetary, Stock and Social Aspects. *WSEAS Transactions on Business and Economics*, 39, 18, 386–395.
3. Zhytar, M. O. (2020). Modernizatsiia finansovoi arkhitektury subiektiv hospodariuvannia v Ukraini pid vplyvom hlobalnykh finansovykh peretvoren. *Biznes Inform*, 4, 340–350.
4. Samorodov, B. V., Sosnovska, O. O., Zhytar, M. O., Ananieva, J. V. (2020). Methodical approach to the Quantification of Enterprise Financial Security Level. *Financial and credit activity: problems of theory and practice*, 32, 269–277.
5. Onyshko, S. V. (Ed.). (2018). *Innovatyka na finansovykh rynkakh*. Irpin: Un-t DFS Ukrainy.
6. Haidukovych, D. S. (2014) Finansove poserednytstvo ta yoho vplyv na rozvytok finansovoho rynku. *Ekonomichniy prostir*, 84, 122–129.
7. Baranovskiy, O. I. (2016). Sutnist i chynnyky finansovoi bezpeky fondovoho rynku. *Finansy Ukrainy*, 1, 20–38.
8. Kornieiev, V. V. (2009). Povedinkovi finansy ta investuvannia v ekspoliarnii ekonomitsi. *Ekonomichna teoriia*, 3, 40–49.
9. Zhytar, M. O. (2020). *Finansova arkhitektura ekonomiky Ukrainy v umovakh hlobalnykh transformatsii*. Chernihiv: ChNTU.
The article was received by the editors 15.06.2021
The article is recommended for printing 22.06.2021

Borys Samorodov

Doctor of Economics, Professor, Director of the Educational and Scientific Institute «Karazin Banking Institute» V.N. Karazin Kharkiv National University,
4, Svobody Sq., Kharkiv, 61022, Ukraine, e-mail: bsamorodov@gmail.com; ORCID ID 0000-0002-5267-1178

Maksym Zhytar

Doctor of Economics, Associate Professor, Deputy Director of the Educational and Scientific Institute of Finance and Banking University of State Fiscal Service of Ukraine,
31, University Str., Irpin, Kyiv region, 08200, Ukraine, e-mail: zhytarmaksym@gmail.com; ORCID ID: 0000-0003-3614-0788

CONCEPTUAL PRINCIPLES OF FORMATION OF WORLD FINANCIAL ARCHITECTURE

Abstract. The article considers the conceptual principles of formation of the world financial architecture. It is determined that the negative impact of global disparities is significantly exacerbated by the imperfection of the current financial mechanism, which follows from the basic fundamental principles of the global financial architecture. The main factors of negative impact of global disparities on the world economy include: imperfection of the financial mechanism, exacerbation of contradictions between financial and real sectors of the economy, national and international structures in the direction of strategic state and strengthening regionalism. It is proved that in the formation of the financial architecture in the context of globalization transformations it is necessary to clearly define the conditions for the implementation of the principle of fair burden sharing between private and official creditors, as well as between relevant groups of private creditors. That is, efforts should be directed at regulating liquidity, stabilizing the behavior of investors, using effective methods of assessing sovereign risk, establishing a mechanism for regulating financial markets in developed countries; formation of a financial system that could use all the benefits of global markets and capital mobility with minimal risk, obtaining effective protection of socially vulnerable groups. It is concluded that the development of modern financial architecture takes place in conditions of significant aggravation of contradictions between financial and real sectors of the national economy, national and international structures in the process of implementing effective strategic state interests and opportunities for large multinational corporations. It is proposed in further research to determine the organizational and economic principles for the interaction of national and global financial markets in the context of global transformation.

Keywords: *financial architecture, global disparities, globalization transformations, global markets, IMF, national economy.*

JEL Classification: G3, M2

Formulas: 0; fig.: 2, tabl.: 0, bibl.: 8

Управління фінансово-кредитними системами та соціально-гуманітарна компонента їх розвитку

Management of financial and credit systems and the socio-humanitarian component of their development

DOI: [10.26565/2786-4995-2021-1-06](https://doi.org/10.26565/2786-4995-2021-1-06)

УДК 658.33

Наталія Ізюмцева

*к.е.н., доцент, доцент кафедри менеджменту
та соціально-гуманітарних дисциплін
Навчально-науковий інститут*

«Каразінський банківський інститут»

*Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна,
майдан Свободи, 4, Харків, 61022, Україна,*

e-mail: diknat1972@gmail.com; ORCID ID: 0000-0002-1162-9352

Прашант Чаудхарі

доктор, асистент професора,

Інженерній школі доктора Д. Ю. Патіла

Віа Лохгаон, Шархолі Будрук, Пуне, 412105, Індія

e-mail: drpm16@gmail.com

Юлія Горбунова

студентка 2 курсу, групи АФ-21Б,

Навчально-науковий інститут

«Каразінський банківський інститут»

*Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна,
майдан Свободи, 4, Харків, 61022, Україна,*

e-mail: 12831332.u@gmail.com

ІННОВАЦІЇ В УПРАВЛІННІ - ЗАПОРУКА СТІЙКОГО БІЗНЕСУ

Анотація. У статті визначено роль інновацій в управлінні як основа ведення стійкого бізнесу. Сьогоднішній день повністю показує вплив бізнесу, особливо малого та середнього, на економіку країни в цілому. Актуальність цієї статті при карантині тільки підвищилася, оскільки, аби вистояти у цій битві з дуже небезпечним вірусом та не занепасти, підприємству потрібно активувати у своїй роботі інновації. В умовах сучасності та швидких темпів змін залишатися стійкою та конкурентоспроможною, організації потрібно дивувати, створювати щось нове та нікому невідоме до цього. Окрім значення та впливу бізнесу на українську економіку у статті досліджено виникнення інноваційних технологій в управлінні бізнес-процесами, представлено науковців, як зарубіжних, так і вітчизняних, які досліджували цю тему, і вже на основі їхніх робіт в історію менеджменту бізнесу ввійшло багато аналізів, пояснень та інновацій. Розкрито окремі аспекти впливу на соціально-економічні відносини. Також при вивченні цього питання проаналізовано можливість вирішення проблем, якщо ті виникають, за рахунок вивчення та розгляд певних критерій, де будуть виділені слабкі місця в пунктах, які можна подолати підбравши конкретний підхід. Як і будь-яка система, управління бізнес процесами має свої недоліки, тому у роботі виявлено недоліки механізму інноваційного розвитку підприємств. Окрім цього, було розглянуто значення людини-робітника, як важливим елементом системи організації, оскільки врахування людських якостей та важність працівників є рушійною силою стабільності підприємства. Важливість врахування найманого працівника як індивіда та його значущість, скоротить кардовий відтік, чим тільки зміцнить компанію та її статус. Також у роботі розглянуто роль персоналу для конкурентоздатності підприємства, його вплив на конкурентоспроможність, оригінальність, якісність товару.

Ключові слова: *інновації, технології, інноваційні технології, інноваційна діяльність, бізнес, персонал.*

Формули: 0; рис.: 1, табл.: 0, бібл.: 13

Вступ. Термін «бізнес» має англійське походження яке означає - справа, діяльність, заняття. Бізнес - самостійна, здійснювана на свій страх і ризик і під особисту майнову відповідальність діяльність окремих громадян, спрямована на отримання прибутку або економічної вигоди в іншій формі.

Один з перспективних напрямків створення конкуренто-ринкового середовища – розвиток малого і середнього бізнесу, окрім цього, саме мале та середнє підприємство формує економіку країни та вважається найбільш динамічним елементом у структурі господарської діяльності.

Кризові явища, котрі нині відбуваються у світовій та вітчизняній економіці, не залишили осторонь жодний економічний сектор, який безпосередньо впливає на функціонування малого і середнього бізнесу в Україні. Окрім цього негативного фактору, на самому початку, постала ще одна проблема, яка протидіє розвитку українського підприємства – і це низька, можна навіть зазначити, майже відсутня, державна підтримка. Кожен, хто хоче заснувати свою справу, стикається з такою проблемою як пошук фірми, яка може надати зразки документів і необхідні поради. Проте за витратами часу, грошових коштів, нервових зусиль процедура реєстрації підприємства, що діє в Україні, все ще залишається громіздкою і надмірно ускладненою, особливо в порівнянні з тією, що діє в розвинених країнах. А, проводячи паралелі, приходиш до висновків- що малі підприємства мають багато переваг, які активно впливають на економічні і соціальні перетворення в державі, при цьому, підприємства малого бізнесу працюють нестабільно, оскільки їхня діяльність більше піддається негативним змінам, які відбуваються в економічному та політичному середовищі країни, оскільки такі організації не проінформовані на достатньому рівні. Тому введення та розвиток інновацій у бізнес- індустрії України є дуже потрібним для підняття її економіки та соціального стану.

Інновації- дуже важлива частина економічного життя. Наразі вони стали руховою системою в стабільному розвитку підприємства, їхнє впровадження дозволяє тримати здорову конкуренцію, гідну репутацію, стабільний і позитивний попит. Початок існування змін- це результат динамічності у зовнішньому середовищі, а тому необхідність у формуванні цілісної системи управління підприємства- є незамінним пазлом загальної картини. Світовий досвід свідчить про те, що в умовах стрімких змін технологій на перше місце в управлінні підприємства виходить кваліфікованість та робоче уміння саме персоналу, тобто, розвиток будь-якого підприємства відбуватиметься саме за рахунок впровадження інноваційних методів та процесів. Така система спирається на вміння адаптації бізнесу до навколишнього середовища та його стрімких змін у питанні інновацій в управлінні бізнес- процесів підприємства. Це дозволить організації тримати конкурентоздатність, стабільність, та досягати поставлених бізнес-цілей. Саме тому, пошук нових технологій та впровадження інноваційних процесів- гарант стійкого бізнесу.

Аналіз досліджень та постановка завдання. Вивченню питань, на тему інновацій, інноваційних технологій та управління присвячено багато наукових робіт як вітчизняних, так і зарубіжних науковців. Провідними дослідниками інноваційного розвитку підприємств є: Л. Антонюк, Д. Бессант, Г. Возняк, А. Гальчинський, В. Геєць, В. Гусєв, Я. Жаліло, М. Жук, Г. Хамер. Певні наукові праці досліджують упровадження інноваційних технологій до аналізу та моделювання бізнес-процесів підприємства з погляду різних наукових підходів[2]. Питання активізації інновацій також розглядаються у роботах Є.О. Діденка [3] та А.О. Касич [4]. Аналіз роботи представлених науковців свідчить про те, що проблема має постійну актуальність, а тому перебуває у подальшому вивченню, оскільки дослідження даної теми дозволить прискорювати розробки механізму інноваційних управлінь на підприємстві, і це є доречним, особливо в Україні, бо незважаючи на кількість досліджень приділених даній темі, розвиненість інновацій в управлінні- низька.

Метою статті є розкриття поняття «інновації управління» в сучасному підприємстві за рахунок розвитку здібностей персоналу та вплив даних технологій на стійкість бізнесу.

Результати дослідження. Використання інноваційних технологій управління в сучасному бізнесі передбачає застосування нових форм та способів у розвитку у виробничо-збутової діяльності, що дають змогу забезпечити підвищення їх ефективності за допомогою застосування передових методів та інструментів управління або наукових знань. Інноваційна діяльність на підприємстві може здійснюватися у трьох видах, які представлені на рис. 1.

Здійснюючи інноваційний розвиток підприємства, необхідно визначити, які чинники здатні загальмувати або прискорювати інноваційний процес. Такі чинники формують сприятливий інноваційний клімат як в організації, так і в господарстві загалом. Інноваційним підприємствам перш, ніж приступити до організації інноваційної діяльності та впровадження інновацій, необхідно оцінити вплив цих факторів, щоб прийняти рішення про оптимальний спосіб та інструменти здійснення інноваційного розвитку.

Ефективний розвиток та стійкість підприємства, на сьогоднішній день, на пряму залежить від процесів, які відбуваються в інноваційній діяльності, які якомога більше зачіпають економічних, науково-технічних, соціальних сфер. Нововведення носять циклічно-хвилеподібних характер, який забезпечує постійний розвиток систем.

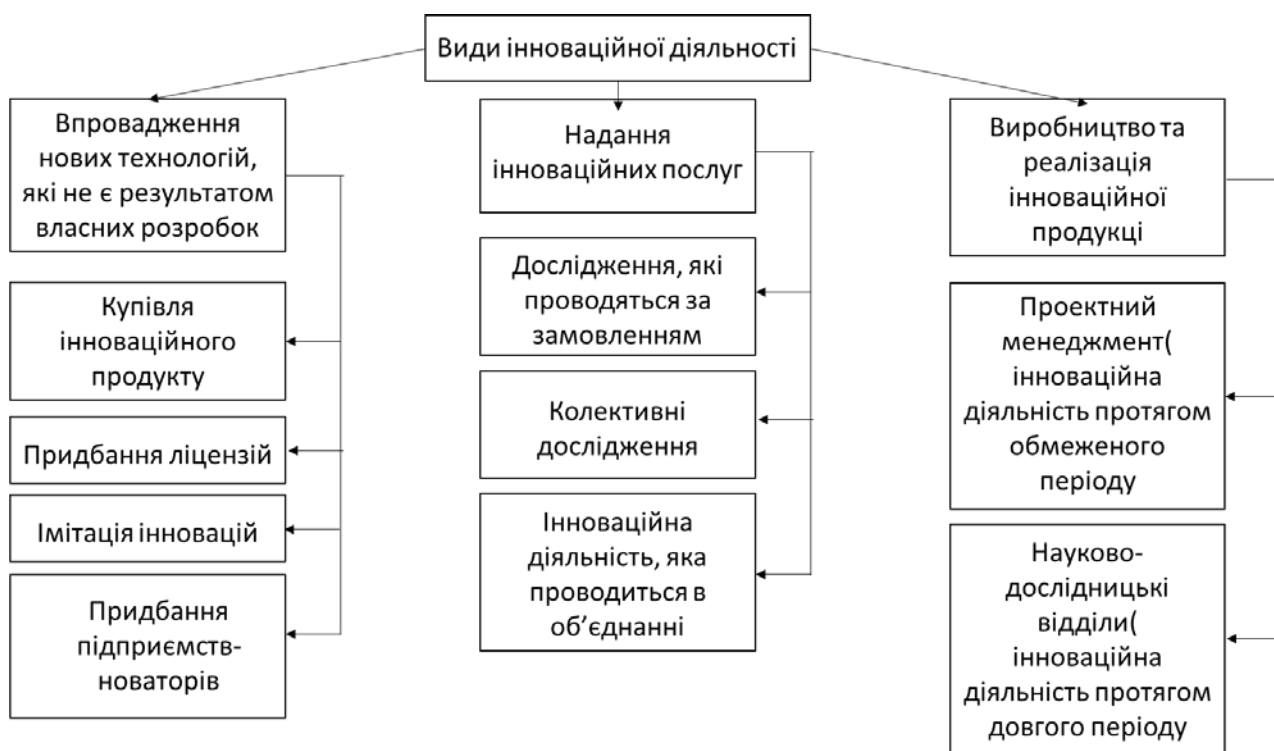

Рис. 1. Види інноваційної діяльності

Джерело: розроблено авторами на основі [7]

Термін «інновація» несе у собі виведення на ринок суто нового чи вдосконаленого продукту і послуг, які володіють високим науково-технічним потенціалом і новими споживчими якостями. Іншими словами, говорячи про інновації, мається на увазі впровадження високих або наукомістких технологій у діяльності підприємств, що тісно взаємопов'язані із серйозними науково-прикладними дослідженнями.

Г. Хамер висуває свою ідею стосовно того, що пошук нових підходів до управління бізнесом дуже актуальний, оскільки це може радикально оновити практику менеджменту, та і взагалі, є доречним, враховуючи швидкість інноваційного життя сьогодні.

Дослідник у своїх роботах виділяє основні проблеми, де фахівці, працюючи над цими критеріями, зможуть створити міцний фундамент у розвитку своєї компанії, на належному рівні тримати свою конкурентоздатність та підтримувати інновації. Такими пунктами є: [8]

- здатність стратегічної адаптації бізнесу підприємства до мінливого бізнес-середовища;
- перетворення інновацій на щоденні турботи персоналу;
- створення сприятливої атмосфери, що сприяє максимальному залученню персоналу в інновації.

В умовах нестабільності та невизначеності, постійний вплив середовища, розвитку та конкуренції вимагають від підприємств створення протидійної системи, яка б забезпечила захист, ефективний стан функціонування, який здатен протистояти усім факторам, більше того, забезпечити існування бізнесу, його гідне функціонування та досягнення економічної безпеки.

Адаптація підприємства пов'язана із змінами бізнес-середовища і ринку, що вимагає випуску нової продукції (послуг), задоволення потреб клієнтів на більш високому рівні, і реалізується насамперед через маркетингову діяльність. Це можливо тільки при комплексному вивченні процесу адаптації, з позицій системного підходу, на основі застосування ефективних методів і реалізації найважливіших напрямів вирішення багатоаспектних завдань адаптації сучасного підприємства, забезпечення організації цього процесу, що вимагає розроблення концепції побудови відповідного механізму.

З метою реалізації заходів кожного з етапів насамперед необхідно розробити концепцію, в якій повинні знайти відображення основні завдання та базові принципи адаптації, чітко визначити її типи, види, функціональні області, вимоги до методів її реалізації, позначити рівні і функції управління процесом адаптації.

Наразі відбувається активний розвиток інноваційно-соціальної сфери життя, які включають у себе нові форми електронної комунікації- online спілкування, мережа Інтернет, електронні пошти, відеозв'язки, сотові дзвінки, тощо, котрі роблять зв'язок з клієнтом, робітниками та співвласниками легшим. Тому використання ІТ- технологій, як інноваційний інструмент в управлінні бізнесом, дозволить вирішувати можливі проблеми чи питання значно швидше, чим підвищуватиме ефективність діяльності підприємства.

Головним резервом підприємств є працівники, які створюють продукт, якість, конкуренцію. Технології в управлінні персоналом потребують постійного оновлення та вдосконалення.

В теорії для управління персоналом застосовують три групи методів: адміністративні, економічні і соціально-психологічні.

Адміністративний метод- застаріла форма, оскільки базується на «методі батога». У сучасній концепції управління персоналом, для ведення здорового бізнесу, доцільно використовувати економічні (матеріальні стимулювання, матеріальні заохочування, премії) і соціально-психологічні (моральні стимули, з урахування внутрішніх потреб людини) методи.

На практиці у персоналу виникають важливі протиріччя між наявною потребою у швидкому організаційному розвитку та невмінням це здійснити, а часто небажанням прийняти нове, відсутністю мотивації та готовності до інновацій. Як відомо, успіх інновацій є у здатності персоналу організацій до творчої, пошукової діяльності.

На основі аналізу реальної психолого-педагогічної теорії та практики з проблеми готовності персоналу організацій до інноваційної діяльності виявлено невіршені суперечності між:

- недостатність організаціям кадрів, готових до інноваційних перетворень та змін, здатних мобільно реагувати на стратегічні та ситуаційні виклики часу, та недостатнім рівнем сформованості у персоналу психологічної готовності до інноваційної діяльності;
- зростаючими об'єктивними вимогами до формування психологічної готовності персоналу організацій до інноваційної діяльності та недостатньою науковою розробленістю психологічних моделей, алгоритмів, технологій та умов ефективного вирішення цієї пріоритетної наукової та практичної задачі у системах;

- потребуваністю наукового обґрунтування системи ефективного формування психологічної готовності персоналу організації до інноваційної діяльності та недостатньою розробленістю теоретико-методичної бази, змісту та організації модернізації психологічної підготовки персоналу освітніх організацій на основі актуалізації інноваційної ролі суб'єктів економічного процесу та створення для цього достатніх умов.

Для вирішення соціально значущої проблеми формування психологічної готовності персоналу організації до інноваційної діяльності та її науково-методичного забезпечення необхідним є вивчення та визначення системи відповідних ключових чинників і психологічних компонентів та структури їх взаємозв'язків, що сприяють або заважають інноваційній діяльності.

Система управління персоналом на підприємстві у сучасному світі є наймогутнішим інструментом забезпечення конкурентоздатності й розвитку, тому виникає необхідність у розробці та підвищенні ефективності системи управління персоналом з урахуванням вимог ринкової економіки.

Наразі відбувається активне виникнення нових сфер життя, online спілкування та мережа Інтернет активно замінює очну взаємодію з персоналом, полегшує ведення та контроль бізнесу. Розвиток вимагає застосовувати на сучасних підприємствах інноваційні технології та будувати нові методи використання трудових ресурсів.

Прибутковий та розвиваючий той бізнес, де цінується робітник, де переглянута роль людини у науково-технічному розвитку, де персонал з механічного виконавця роботи перетворюється на важливий фактор роботи підприємства, де працівник є капіталом, а вклад у нього, його розвиток, заробітна плата – лише гарне інвестування у бізнес в цілому.

Висновки. Отже, результатом дослідження є те, що інновації в управлінні бізнес-процесами несуть у собі і цільову зміну, і процес, і результат.

Однією з головних цілей інноваційної діяльності підприємства є забезпечення надійного рівня конкурентоспроможності та економічної безпеки. Окрім цього, на сьогоднішній день інноваційних розвиток розглядається як один з способів підвищення конкурентоспроможності та якості продукту чи послуги організації, який, в цілому, дозволяє підтримувати високий рівень прибутковості та темпи розвитку бізнесу.

Таким чином, запровадження організаційних інновацій дозволить діючій системі управління підприємства підвищити ефективність та результативність бізнесу для власника, і забезпечить миттєву реакцію на зміни, які можуть відбутися, для збереження та підвищення ефективності.

Список використаної літератури

1. Бех Н. Особливості розвитку та функціонування малого і середнього бізнесу в Україні/ Н. Бех // Галицький економічний вісник. — 2010 р., — № 1(26). — С. 16-18. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/123456789/612/2/TNTUB_2010_v26_No1-N_Beh-Features_of_the_development_and_operation_of_16.pdf
2. Євтушевська О.В. Роль інноваційних технологій у розвитку суспільства./ О.В. Євтушевська // Інвестиції: практика та досвід. — 2013 р., — № 21. — С. 14–16
3. Діденко С.О. Інноваційна діяльність підприємства як основа його стабільного та безпечного розвитку. / С.О. Діденко // Формування ринкових відносин в Україні. — 2014 р., — №. 11(162). — С. 77–82.
4. Касич А.О. Інноваційна продукція як основа підвищення конкурентоспроможності підприємств України. / А.О. Касич, М.В. Назарова, Т.А. Климович // Держава та регіони. — 2008 р., — № 2. — С. 66–69.
5. Бойко. К.К. Теоретичні основи механізму інноваційного розвитку підприємств регіону / К.К. Бойко // Вісник соціально-економічних досліджень. — 2013 р., — № 2 (49), ч. 1. — [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://core.ac.uk/download/pdf/147038282.pdf>
6. Гриб Ю.О. Інноваційні технології управління як фактор розвитку корпоративних структур / Ю.О. Гриб // Вісник соціально-економічних досліджень. — 2012 р., — № 1 (44). — [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://core.ac.uk/download/pdf/147036138.pdf>
7. Кобелев В.М. Інноваційна діяльність промислового підприємства / В.М. Кобелев, К.О. Василюк // Вісник НТУ «ХПІ». — 2018 р., — № 47(1323). — [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://repository.kpi.kharkov.ua/bitstream/KhPI-Press/39770/1/vestnik_KhPI_2018_47_Kobieliev_Innovatsiina_diiialnist.pdf

8. Харченко Т.О. Інноваційні технології в управлінні бізнес-процесами підприємств / Т. О. Харченко, Ю.С. Бондарук // Економіка та підприємництво. — 2019 р., — № 4 (109). — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: file:///C:/Users/ASUS/Downloads/drep_2019_4_25.pdf
9. Лисак В.Ю. Інновації в управлінні персоналом: зарубіжна та вітчизняна практика / В.Ю. Лисак // Агросвіт, — 2013 р., — № 9. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.agrosvit.info/pdf/9_2013/14.pdf
10. Євтушевська О.В. Роль інноваційних технологій у розвитку суспільства / О.В. Євтушевська // Інвестиції: практика та досвід. — 2013 р., — № 21. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.investplan.com.ua/pdf/21_2013/4.pdf
11. Дашко І. М. Розвиток інноваційних технологій управління персоналом на підприємствах у сучасних умовах господарювання / І. М. Дашко // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Міжнародні економічні відносини та світове господарство. — 2016 р., - № 9. - С. 37-41. — [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuumevcg_2016_9_10.
12. Лелі Ю. Г. Сучасні системи управління персоналом та їх вплив на ефективність роботи підприємства / Ю. Г. Лелі // Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності. — 2013 р., - № 1(2). - С. 95-98. - [Електронний ресурс]. — Режим доступу : [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Траєив_2013_1\(2\)_20](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Траєив_2013_1(2)_20).
13. Булгакова А. К. Сучасні методи управління персоналом на підприємствах готельного господарства / А. К. Булгакова // Комунальне господарство міст. — 2012 р., — №102. — С.494-498. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: https://tourlib.net/statti_ukr/bulgakova.htm
Стаття надійшла до редакції 07.06.2021
Статтю рекомендовано до друку 15.06.2021

References

1. Beh, N. (2010). Peculiarities of development and functioning of small and medium business in Ukraine. *Galician Economic Bulletin*, 1(26), 16–18. Retrieved from http://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/123456789/612/2/TNTUB_2010_v26_No1-N_Beh-Features_of_the_development_and_operation_of_16.pdf
2. Yevtushevskaya, O. V. (2013). The role of innovative technologies in the development of society. *Investments: practice and experience*, 21, 14–16.
3. Didenko, Yu. O. (2014) Innovative activity of the enterprise as a basis of its stable and safe development. *Formation of market relations in Ukraine*, 11 (162), 77–82.
4. Kasich, A. O., Nazarova, M. V., Klimovich, T. A. (2008). Innovative products as a basis for increasing the competitiveness of Ukrainian enterprises. *State and regions*, 2, 66–69.
5. Boyko, K. K. (2013). Theoretical bases of the mechanism of innovative development of enterprises of the region. *Bulletin of socio-economic research*, 2 (49), part 1. Retrieved from <https://core.ac.uk/download/pdf/147038282.pdf>
6. Grub Yu. O. (2012). Innovative management technologies as a factor in the development of corporate structures. *Bulletin of socio-economic research*, 1 (44). Retrieved from <https://core.ac.uk/download/pdf/147036138.pdf>
7. Koblelev, V. M., & Vasyliuk, K. O. (2018). Innovative activity of industrial enterprise. *Bulletin of NTU "KhPI"*, 47 (1323). Retrieved from http://repository.kpi.kharkov.ua/bitstream/KhPI-Press/39770/1/vestnik_KhPI_2018_47_Kobieliiev_Innovatsiina_diiialnist.pdf
8. Kharchenko, T. O., & Bondaruk, Yu. S. (2019). Innovative technologies in the management of business processes of enterprises. *Economics and Entrepreneurship*, 4 (109). Retrieved from file:///C:/Users/ASUS/Downloads/drep_2019_4_25.pdf
9. Lisak, V. Yu. (2013). Innovations in personnel management: foreign and domestic practice. *Agrosvit*, 9. Retrieved from http://www.agrosvit.info/pdf/9_2013/14.pdf
10. Yevtushevskaya, O. V. (2013). The role of innovative technologies in the development of society. *Investments: practice and experience*, 21. Retrieved from http://www.investplan.com.ua/pdf/21_2013/4.pdf
11. Dashko, I. M. (2016). Development of innovative technologies of personnel management in enterprises in modern business conditions. *Scientific Bulletin of Uzhgorod National University. Series: International Economic Relations and the World Economy*, 9, 37–41. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuumevcg_2016_9_10.
12. Leli, Yu. G. (2013). Modern personnel management systems and their impact on the efficiency of the enterprise. *Theoretical and practical aspects of economics and intellectual property*, 1 (2), 95–98. Retrieved from [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Траєив_2013_1\(2\)_20](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Траєив_2013_1(2)_20).
13. Bulgakova, A. K. (2012). Suchasni metody upravlinnia personalom na pidpriemstvakh hotelnoho hospodarstva. *Komunalne hospodarstvo mist*, 102, 494–498. Retrieved from https://tourlib.net/statti_ukr/bulgakova.htm
The article was received by the editors 07.06.2021
The article is recommended for printing 15.06.2021

Nataliia Iziuntseva

Ph. D. in Economics, Associate Professor, Associate Professor at the Department of Management and Social and Humanitarian Disciplines, Educational and Scientific Institute "Karazin Banking Institute"

V.N. Karazin Kharkiv National University,

4, Svobody Sq., Kharkiv, 61022, Ukraine, e-mail: diknat1972@gmail.com ; ORCID ID: 0000-0002-1162-9352

Prashant Chaudhari

Dr. Assistant Prof., Dr. D Y Patil School of Engineering,

Via Lohgaon, Charholi Budruk, Pune, 412105, India, e-mail: mailto:drpm16@gmail.com

Julia Gorbunova

2nd year student, group AF-21B, Educational and Scientific Institute «Karazin Banking Institute»

V.N. Karazin Kharkiv National University,

4, Svobody Sq., Kharkiv, 61022, Ukraine, e-mail: 12831332.u@gmail.com

INNOVATION IN MANAGEMENT - THE GUARANTEE OF SUSTAINABLE BUSINESS

Abstract. The article identifies the role of innovation in management as a basis for sustainable business. Today fully shows the impact of business, especially small and medium, on the economy as a whole. The relevance of this article in quarantine has only increased, because in order to survive this battle with a very dangerous virus and not decline, the company needs to activate innovation in its work. In today's conditions and fast pace of change to remain stable and competitive, organizations need to surprise, create something new and unknown to anyone before. In addition to the importance and impact of business on the Ukrainian economy, the article examines the emergence of innovative technologies in business process management, presents scientists, both foreign and domestic, who have studied this topic, and based on their work in the history of business management and innovation. Some aspects of the impact on socio-economic relations are revealed. Also, when studying this issue, the possibility of solving problems, if they arise, by studying and considering certain criteria, where weaknesses will be identified in the points that can be overcome by choosing a specific approach. Like any system, business process management has its drawbacks, so the work revealed the shortcomings of the mechanism of innovative development of enterprises. In addition, the importance of the human worker was considered as an important element of the organization system, as taking into account human qualities and the importance of employees is the driving force of enterprise stability. The importance of considering the employee as an individual and its significance, will reduce the outflow of cards, which will only strengthen the company and its status. The paper also considers the role of staff for the competitiveness of the enterprise, its impact on competitiveness, originality, quality of goods.

Keywords: *innovations, technologies, innovative technologies, innovative activity, business, personnel.*

JEL Classification: M21, O30

Formulas: 0; fig.: 1, tabl.: 0, bibl.: 13

DOI: [10.26565/2786-4995-2021-1-07](https://doi.org/10.26565/2786-4995-2021-1-07)

UDC 378 (477)

Nataliia Tkachenko

*Doctor of Economic Sciences, Professor
Institute of continuing education
Taras Shevchenko national university of Kyiv,
64/13, Volodymyrska Str., Kyiv, 01601, Ukraine,
e-mail: tkachenko_nt@ukr.net, ORCID ID 000-0001-6312-4586*

Nadiia Morozova

*Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Educational and Scientific Institute "Karzinsky Banking Institute"
of V. N. Karazin Kharkiv National University,
4, Svobody Sq., Kharkiv, 61022, Ukraine,
e-mail: nadiya.morozova@karazin, ORCID ID: 0000-0002-4082-2960*

Iryna Denchyk

*Educational and Scientific Institute "Karzinsky Banking Institute"
of V. N. Karazin Kharkiv National University,
4, Svobody Sq., Kharkiv, 61022, Ukraine,
e-mail: denchikirina@gmail.com, ORCID ID: 0000-0003-1594-1084*

BUSINESS EDUCATION IN UKRAINE IN THE CONDITIONS OF GLOBALIZATION

Abstract. The article identifies the main shortcomings and fundamental foundations of the development of business education in Ukraine in the context of globalization and suggests ways to modernize this education, taking into account the advanced world experience.

In the concept of long-term socio-economic development of any country, it is important that the transition to an innovative, socially-oriented type of development is impossible without the formation of an appropriate institutional environment. One of the reasons for the low level of innovation activity at the present stage can be called by the fact that the previously carried out reforms, which radically changed the economic conditions of management in our country, almost did not touch the foundations of the old institutional model. At the same time, the institutional environment of the innovative economy is characterized by a developed competitive environment; favorable conditions for the massive emergence of new companies, including innovative sectors of the economy; the effectiveness of public administration and local self-government that meet the modern needs of socio-economic development. Education is undoubtedly one of the most important directions in the formation of an innovation-oriented institutional environment, both in the long and medium term. The creation of a business education system contains mechanisms for adapting this most important type of educational service to the constantly changing market requirements. At the same time, business education is a subject to globalization both as a part of the educational services market and as a basis for the further development of transnational business and global capital.

Of course, both vocational education in general and business education as an integral part of it are the most important factors of economic growth and socio-economic development at the present stage of transition to an innovative type of economy. At the moment, business education must be considered as one of the key elements of the innovation infrastructure. The sphere of business education, in turn, is also an object of organizational innovations, focused primarily on the formation of a business education system, increasing the efficiency of interaction between subjects of the business education market at the international, national and regional levels.

Keywords: *business education, globalization, labor market, socio-economic development, innovative economy.*

JEL Classification: M21

Formulas: 0; fig.: 0, tabl.: 0, bibl.: 10

Introduction. The end of the twentieth century and the beginning of the third millennium were a time of change, based on the social, political and economic changes that took place after the Second World War, as well as the technical discoveries and inventions that marked the beginning of the scientific and technological revolution. Thanks to the development of technologies, with the support of telecommunications, information and transport systems, the cooperation of previously isolated nations has led to the globalization of the world economy. [1] Globalization has embraced capital, technology, governance, information and key markets. Some scientists and public figures describe this process as covering absolutely the entire world community and absolutely all spheres of life. According to Professor M. Karnoy at Stanford University (USA), "Globalization, along with information technologies and the process of innovation, are revolutionizing the organization of labor, the production of goods and services, relations between nations and even local culture. There is not a single community in the world that is immune from the influence of this revolution. It changes the very foundations of human relations and social life. "

Business education is a subject to globalization both as a part of the educational services market and as a basis for the further development of transnational business and global capital. However, the tendencies of the ongoing changes in business education are common for the development of the entire education system, these are the mobility of students, ensuring the continuity of education throughout life and the practice-orientedness of educational programs. All three directions are closely interrelated and inseparable. [2]

Research analysis and problem statement. Many scientists, both foreign and domestic, paid attention to various aspects of the issue of professional development of personnel and the development of the system of professional and business education. Among them are V. Brockbank, D. Parson, J. P. Drucker, S. Arzhiris, V. Savchenko, G. Shchekin, D. Bohinia, I. Bondar, M. Semykina, A. Levchenko, L. Shcherbak, M. Drozach and others.

The main purpose of the article is to determine the state of business education in Ukraine in the context of the global economy and to identify the main ways of its modernization.

Research results. The globalization of the education system expands the knowledge base, expands the scope of scientific research, and enriches curricula. First of all, globalization has affected universities, this happened as a result of the growing role of higher education, both in developed and developing countries. Among the specific projects contributing to the unification of nations the following can be identified: "European Convention on the Equivalence of Diplomas Opening Access to University Educational Institutions" (1959), "European Convention on the Equivalence of University Periods of Study" (1956), "European Convention on the Academic Recognition of University qualifications "(1959). However, the greatest resonance was caused by the signing of the Bologna Declaration on June 19, 1999 in Bologna, the city of the world's oldest university, by representatives of 29 European countries, which marked the beginning of the Bologna Process. The provisions of the Bologna Declaration are interrelated: the continuity of education, the mobility of both students and workers, requires uniform comparable degrees and qualifications. Providing quality education in today's rapidly changing world is possible thanks to the lifelong learning program and increased attention to the practice-orientedness of curricula and the development of competencies. All provisions of the Bologna Declaration are based on the principle of close cooperation, subject to the obligatory preservation of the best in their national education systems.

When they talk about building a unified European and, further, world, education systems, first of all, they mean the mobility of students and teaching staff. Integration into the global community helps students realize the interdependence, integrity and unity of the whole world even at the stage of study, when they get the opportunity to participate in various transnational business projects, change universities in the course of their studies, study the traditions of doing local business and establish useful connections for the future. Nowadays, HR agencies and employers themselves often give preference to a candidate who has worked or studied in another country for

some time, it is believed that such a person has a more flexible mindset, adapts faster to new things and is better prepared to propose and implement innovations. Increased mobility of both students and workers is facilitated by modern information technologies, which provide opportunities for online information and learning, and thus make a huge contribution to blurring borders between countries.

The mobility of the educational system allows for the implementation of the lifelong learning program prescribed in the Bologna Declaration. It becomes one of the main guidelines in the implementation of reforms in education, as it avoids discrimination on any grounds. If we use a systematic approach in the study of additional education, then it is necessary to consider this system in interaction with the environment. In this case, the environment, that is, sociocultural demands, affects this system, creating a demand for an employee who is able to function in a constantly changing society, where information on some technical disciplines becomes outdated every year. In a society of this type, lifelong education becomes a prerequisite for maintaining the professionalism of workers. Education and self-education is, first of all, the concern of the employee. It is also in the interests of companies to provide access to additional education, as this will ensure their competitiveness. It should also be useful for universities to keep in touch with former students and, giving them the opportunity to replenish their knowledge, to be able to position themselves as an institution that produces and supports a specialist who is flexible in a changing world. Additional education is becoming a universal task.

The concept of lifelong learning has revealed a tendency towards convergence and even confusion between work and study. This tendency is fully consistent with the concept of practice-oriented educational programs, when educational institutions are tasked with preparing a person for work in an environment where his responsibilities are constantly changing, where information comes from a variety of formal and informal sources, where it is more important to take initiative rather than blindly obey. To compete successfully in today's globalizing world, you need to be a knowledgeable, well-trained specialist. At the present stage, the best results in training specialists are achieved by increasing the time allocated for practice and even transferring training to production itself. This trend can be expressed in different ways: from the use of the case method in classroom work to training in the workplace, when a student is studying remotely. Distance learning and coaching are seen as the most effective methods for staff development. Practical orientation in this case is achieved due to the fact that the employee gets the opportunity to immediately apply in practice the newly acquired knowledge and ask questions that arise in the process of activity.

Business education is formed in the image and likeness of business, which is the basis of globalization processes in the world. Thanks to this, the construction of a global knowledge society was begun, including not only the countries of Europe, but also the rest of the world. It is a systematic and institutional change that is becoming synonymous with building a higher education and research system within individual countries and between peoples. Globalization is not a simple interconnection of economic changes and political agreements that unite nations and societies, but rather a shared responsibility for being part of the global system.

In the concept of long-term socio-economic development of any country, it is important that the transition to an innovative, socially-oriented type of development is impossible without the formation of an appropriate institutional environment. One of the reasons for the low level of innovation activity at the present stage can be called the fact that the previously carried out reforms, which radically changed the economic conditions of management in our country, almost did not touch the foundations of the old institutional model. At the same time, the institutional environment of the innovative economy is characterized by a developed competitive environment; favorable conditions for the massive emergence of new companies, including in innovative sectors of the economy; the effectiveness of public administration and local self-government that meet the modern needs of socio-economic development. [3]

Education is undoubtedly one of the most important directions in the formation of an innovation-oriented institutional environment, both in the long and medium term. The appearance of the modern vocational education system in Ukraine is due to significant political and socio-economic changes that have taken place in our country since the end of the 80s of the twentieth century and continue to occur at the present time. One of the most significant features of these changes was the diversification of vocational education due to the liberalization of the economy, the development of the institution of private ownership of the means of production and entrepreneurship. A significant, both quantitatively and qualitatively, segment of the educational services market has emerged, focused on training entrepreneurs, businessmen, and functional specialists of commercial structures, the sphere of business education. The creation of a business education system contains mechanisms for adapting this most important type of educational service to the constantly changing market requirements.

The strategic goals of business education are:

- 1) transfer of economic and managerial knowledge;
- 2) development of skills for effective business conduct;
- 3) expanding the possibilities for making independent non-standard decisions in production management;
- 4) the formation of professional competencies, life position and worldview of company specialists. [4]

Of course, both vocational education in general and business education as an integral part of it are the most important factors of economic growth and socio-economic development at the present stage of transition to an innovative type of economy. At the moment, business education must be considered as one of the key elements of the innovation infrastructure. The sphere of business education, in turn, is also an object of organizational innovations, focused primarily on the formation of a business education system, increasing the efficiency of interaction between subjects of the business education market at the international, national and regional levels. It is necessary to highlight a number of features that directly affect the problems of education in general and business education in particular.

The features of this era cannot but leave a serious imprint on the formation of the system of this integral part of a single educational stream. First, the impossibility of preserving the model of education, traditional for an industrial society, based on the intensive provision of educational services in the first 20-25 years of life with episodic "professional retraining" in the future. Now we should talk about the formation of a fundamentally new system of lifelong education, which would take into account the growth of the dynamism of needs, as well as the individualization of demand and the possibilities of meeting it. [5]

The growth of private (personal) expenses in the formation of a person's educational strategy is increasing. The increase in paid services in education in modern Ukraine is usually associated with the post-communist transformation, accompanied by a severe budget crisis. In fact, there was an overlap of two crises - budgetary and systemic. Overcoming the budget crisis did not lead to a weakening of the role of private money in the development of education. On the contrary, the flow of funds from citizens to education is increasing. Funds are directed not only to traditional education sectors (secondary and higher), but also to new forms of vocational education.

Individual preferences are manifested not in the choice of an educational institution, but in the individualization of the programs of the educational institution itself. Citizens and corporations have their own specific requirements for the competencies that the school must provide. Of course, an individual approach does not lead to the development of a single unique program for each person, although this is possible. A personal educational program is formed as a combination of a large number of modules offered by an educational institution. [6]

Globalization makes it inevitable for a serious educational institution to compete in the international educational market. This presupposes the formation of alliances and joint programs

with various educational institutions, including foreign ones. The role of international associations and standards is increasing, which by no means unambiguously influence the formation of breakthrough educational programs and technologies.

Strengthening the importance of the practical orientation of education associated with obtaining a set of competencies. This requires a change in education technologies, and post-industrial technologies themselves create the basis for such changes. New opportunities are being created to accelerate the acquisition of competencies through simulators, various kinds of simulators, information and communication systems. This determines the main directions of transformation of the education system in general and business education in particular, including the transition to the development of individual educational trajectories and the most flexible "client-oriented" schemes based on the credit-modular principle, a competence-based approach, increased requirements for quality control of education at all its stages. [7] It is now necessary to train clients (listeners) throughout life, and postgraduate programs are beginning to play an increasing role in the educational services market. To build a new education system, a fundamentally new philosophy of organizing a breakthrough is needed, based on an entrepreneurial strategy, the essence of which is to identify the challenges and needs of the future as a basis for building a new model focused on future challenges and future demand. The breakthrough strategy gives a chance for the creation of a different institution, unique and highly effective in the logic of future needs. This is especially important in a post-industrial society, which is characterized by a sharp increase in the dynamism of socio-economic life and uncertainty in the development of all aspects of the life of society. [8]

Conclusions. The uncertainty of long-term trends allows us to draw two conclusions regarding the construction of a development strategy in the modern world, the consideration of which should underlie the construction of a modern economy, modern business and modern business education. [9]

1. The structures created should be as flexible and adaptive as possible; able to adapt to the rapidly changing challenges of the time. In fact, adaptability takes the place of a rigid plan for achieving a goal, if we understand a goal as a specific organizational form. However, the form itself cannot be a guideline (goal), since the goal itself, as it was seen at the beginning of the path, is certainly transformed. An organization must always be ready for this, i.e. able to adequately respond to ongoing shifts.

2. The state should play a minimal role both in organizing breakthrough structures and in solving problems of their functioning. The state has very limited opportunities to adapt to new challenges, and even more so a state with strong bureaucratic traditions and low efficiency of administrative processes. Therefore, projects that claim to be innovative should be as distant as possible from the state. In any case, after the creation of a new structure and its implementation. The state should be able to solve the so-called "negative tasks" - to remove all kinds of restrictions on this type of activity. But it should not try to solve "positive problems", i.e. propose specific organizational and other forms and solutions. The special role of the business education system, focused on the training and professional development of not only managers and functional specialists of large companies, but also entrepreneurs representing small and medium-sized businesses, is quite obvious. It is small and medium business that is the foundation of the innovative development of the economy, and it is business education that forms the necessary institutional environment for building this foundation.

Today, favorable conditions have been created for the integration of business education into the vocational education system of our country, which make it possible to implement the key principles of the development of the business education system in the context of the transition to an innovative type of economy, namely:

1) coverage of the widest possible range of educational structures and educational programs of business education, not limited to the framework of exclusively higher or additional professional education;

- 2) maintaining the leading role of higher educational institutions, which remain the intellectual, educational, methodological and research core of the vocational education system;
- 3) activation of the role of regional education authorities;
- 4) activation of industry professional associations, self-regulatory organizations, employers' associations;

5) development of communication and marketing infrastructure for business education. [10]

The implementation of these principles will make it possible to form a system of business education that meets the requirements of innovative development of the economy, will create conditions for full and equal integration into the international educational space, and will improve the efficiency of the functioning of educational structures and the quality of educational services.

Список використаної літератури

1. Дмитрієв В.Ю. Особливості ринку освітніх послуг у системі вищої освіти [Електронний ресурс] / В.Ю. Дмитрієв. – Режим доступу : https://www.narodnaosvita.kiev.ua/Narodna_osvita/vupysku/18/statti/dmitriev.htm.
2. Лозовий В.С. Україна на міжнародному ринку освітніх послуг вищої освіти. Аналітична записка [Електронний ресурс] / В.С. Лозовий. – Режим доступу : <http://www.niss.gov.ua/articles/1695>.
3. Сагайдак М.П. Дослідження чинників впливу на поведінку споживачів освітніх послуг [Електронний ресурс] / М.П. Сагайдак. – Режим доступу : <https://www.slideshare.net/alegre380/ss-27877727>.
4. Чкаловська Г.З. Ефективність функціонування ринку освітніх послуг в Україні: проблеми та перспективи / Г.З. Чкаловська // Сталій розвиток економіки. – 2012. – № 3. – С. 59–64.
5. Яшук Т.А. Ринок освітніх послуг: сутність та тенденції розвитку / Т.А. Яшук // Інноваційна економіка. – 2013. – № 8. – С. 246–249.
6. Мазараки А. Глобалізація образования. Рейтинг ТОП-100. Решения для бизнеса: опыт, возможности, качество // Укр. інвестиційна газета. — 2011. — № 2. — С. 148.
7. Войтович Р.В. Вплив глобалізації на розвиток сучасного світу [Електронний ресурс] / Р.В. Войтович. – Режим доступу : <http://www.vidkryti-ochi.org.ua/2013/06/blog-post.html>.
8. Шоптенко В., Кайсин Д., Конанчук Д. Нові можливості бізнес-освіти [Текст] // Менеджер по персоналу. – 2008. – № 4. – С. 28-34.
9. Хаджирадева С. К. Сучасний контент професійного розвитку менеджерів освіти в умовах глобальних викликів та реформ [Текст]: монографія. Ч. 2 / [С. К. Хаджирадева, С. В. Воронова, Н. Є. Кравцова та ін.]. – 2017. – 164 с.
10. Левченко О. Сучасна безперервна професійна освіта та підготовка кадрів в Україні: основні проблеми та напрями трансформації в контексті міжнародного досвіду [Текст] // Україна: аспекти праці. – 2006. – № 1. – С. 30-35.
Стаття надійшла до редакції 19.06.2021
Статтю рекомендовано до друку 26.06.2021

References

1. Dmytriiev, V.Ju. (2012). *Osoblyvosti rynku osvitnih poslug u systemi vyshchoi osvity*. Retrieved from https://www.narodnaosvita.kiev.ua/Narodna_osvita/vupysku/18/statti/dmitriev.htm.
2. Lozovij, V. S. (2014). *Ukraina na mizhnarodnomu rynku osvitnih poslug vishchoi osvity, Analitichna zapyska*. Retrieved from <http://www.niss.gov.ua/articles/1695>.
3. Sagajdak, M. P. (2013). *Doslidzhennia chynnykiv vplyvu na povedinku spozhivachiv osvitnih poslug*. Retrieved from <https://www.slideshare.net/alegre380/ss-27877727>.
4. Chkalovska, G.Z. (2012). *Efektivnist funkcionuvannia rynku osvitnih poslug v Ukraini: problemy ta perspektyvy. Stalyi rozvytok ekonomiky*, 3, 59–64.
5. Jashchuk, T.A. (2013). *Rynok osvitnih poslug: sutnist ta tendencii rozvytku. Innovacijna ekonomika*, 8, 246–249.
6. Mazaraki, A. (2011). *Globalizacia obrazovaniia. Reiting TOP-100. Reshenia dlia biznesa: opyt, vozmozhnosti, kachestvo. Ukr. investiciina gazeta*, 2, 148.
7. Voitovych, R.V. (2013). *Vplyv globalizacii na rozvytok suchasnogo svitu*. Retrieved from: <http://www.vidkryti-ochi.org.ua/2013/06/blog-post.html>.
8. Shoptenko, V., Kaisin, D., Konanchuk, D. (2008). *Novi mozhlyvosti biznes-osvity. Menedzher po personalu*, 4, 28–34.
9. Khadzhyradeva, S. K. (2017), *Suchasnyi kontent profesiinoho rozvytku menedzheriv osvity v umovah globalnyh vyklykiv ta reform*. Mykolaiv: Yemelianova T. V.
10. Levchenko, O. (2006). *Suchasna bezperervna profesiina osvita ta pidgotovka kadriv v Ukraini. Ukraina: aspekty praci*, 1, 30–35.
The article was received by the editors 19.06.2021
The article is recommended for printing 26.06.2021

Наталія Ткаченко

доктор економічних наук, професор, Заступник директора з навчальної роботи
Інститут післядипломної освіти Київського національного університету імені Тараса Шевченка,
вул. Володимирська, 64/13, Київ, 01601, Україна, e-mail: tkachenko_nt@ukr.net, ORCID ID 000-0001-6312-4586

Надія Морозова

к.е.н., доцент, Навчально-науковий інститут «Каразінський банківський інститут»
Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна,
майдан Свободи, 4, Харків, 61022, Україна, e-mail: nadiya.morozova@karazin, ORCID ID: 0000-0002-4082-2960

Ірина Денчик

Навчально-науковий інститут «Каразінський банківський інститут»
Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна,
майдан Свободи, 4, Харків, 61022, Україна, e-mail: denchikirina@gmail.com, ORCID ID: 0000-0003-1594-1084

БІЗНЕС-ОСВІТА В УКРАЇНІ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Анотація. У статті визначено основні недоліки і принципові засади розвитку бізнес-освіти в Україні в умовах глобалізації та запропоновані шляхи модернізації цієї освіти з урахуванням передового світового досвіду.

У концепції довгострокового соціально-економічного розвитку будь-якої країни важливим є те, що перехід до інноваційного соціально-орієнтованого типу розвитку неможливий без формування відповідного інституційного середовища. Однією з причин низького рівня інноваційної активності на сучасному етапі можна назвати те, що проведені раніше перетворення радикально змінили в нашій країні економічні умови господарювання, майже не торкнулися основ старої інституціональної моделі. При цьому інституційне середовище інноваційної економіки характеризується розвиненим конкурентним середовищем; сприятливими умовами для масової появи нових компаній, в тому числі в інноваційних секторах економіки; ефективністю державного управління та місцевого самоврядування, які відповідатимуть сучасним потребам соціально-економічного розвитку.

Одним з найважливіших напрямків формування інноваційно-орієнтованого інституційного середовища як в довгостроковій, так і в середньостроковій перспективі безсумнівно є освіта. Створення системи бізнес-освіти містить в собі механізми адаптації цього найважливішого виду освітньої послуги до безперервно мінливих вимог ринку. При цьому, бізнес-освіта знаходиться під впливом глобалізації і як частина ринку освітніх послуг, і як базис для подальшого розвитку транснаціонального бізнесу і світового капіталу.

Безумовно, і професійна освіта в цілому, і бізнес-освіта, як її невід'ємна частина, є найважливішими факторами економічного зростання та соціально-економічного розвитку на сучасному етапі переходу до інноваційного типу економіки. На даний момент бізнес-освіту необхідно розглядати в якості одного з ключових елементів інноваційної інфраструктури. Сфера бізнес-освіти, в свою чергу, також є об'єктом організаційних інновацій, орієнтованих насамперед на формування системи бізнес-освіти, підвищення ефективності взаємодії суб'єктів ринку бізнес-освіти на міжнародному, національному та регіональному рівнях.

Ключові слова: бізнес-освіта, глобалізація, ринок праці, соціально-економічний розвиток, інноваційна економіка.

Формули: 0; рис.: 0, табл.: 1, бібл.: 10

Наукове видання

ФІНАНСОВО-КРЕДИТНІ СИСТЕМИ: ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Збірник наукових праць

Випуск 1(1)2021

Українською та англійською мовами

Підписано до друку 30.06.2021. Формат 60x84/8.
Обл.-вид. арк. 6,3. Ум. друк. арк. 6,9. Наклад 100 пр.

Видавець і виготовлювач
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна.
61022, Харків, майдан Свободи, 4,
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3367 від 13.01.09

Видавництво Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна
Тел. +38-057-705-24-32